

VAASAN YLIOPISTO
AVOIN YLIOPISTO

HYVÄ, PAHA INFORMAATIO

Informaatio-oikeuden erityiskysymyksiä

Sanomalehtiyliopisto
2004

Julkaisija Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, Avoin yliopisto,
PL 700 (Wolffintie 34), 65101 Vaasa. www.uwasa.fi/avoin/

Toimittaja Outi Järvi.

Kansi Rauno Kaikkonen. **Taitto** Merja Kokko.

Kirjapaino Fram, Vaasa 2005

ISBN: 952-476-063-0 ISSN: 1458-0055

ESIPUHE

Kevään 2004 sanomalehtiyliopiston aiheena ovat informaatiovirrat ja niiden aiheuttamat oikeudelliset erityiskysymykset. Informaatioteknologia on muuttanut maailmaa ja muutos on tuonut mukanaan paljon asioita, joista tavallisenkin ihmisen pitäisi tietää. Lainsäädännön kehitystä maallikon on kuitenkin vaikea seurata omin avuin. Sanomalehtiyliopistossa Pohjalaisen lukijat ovat voineet perehtyä tähän aihealueeseen Vaasan yliopiston talousoikeuden laitoksen asian-tuntijoiden opastuksella.

Informaatiovirralla tarkoitetaan vuorovaikutteista tapahtumaa, jossa välitetään sähköisessä muodossa olevaa informaatiota eri osapuolten välillä. Välitetyn informaation muoto ja kanava vaihtelevat käyttötarkoituksesta ja osallistujista riippuen. Yhtenä osapuolena voivat olla viranomaiset, mutta yhtä hyvin informaation vaihto voi tapahtua yrityksen ja asiakkaan välillä. Informaatio voi olla luonteeltaan positiivista, käyttäjiä palvelevaa, mutta eri syistä se voi olla myös haitallista. Sen avulla voidaan lainvastaisesti tavoitella omaa etua tai sitä voidaan muilla tavoin käyttää väärin, joskus tahattomastikin. Käsillä olevan julkaisun artikkelit keskittyvät tähän ongelmakenttään liittyviin informaatio-oikeudellisiin kysymyksiin.

Artikkelisarjan aloittaa OTK Pekka Vainio, joka pohtii sopimuksellisen vastuun syntyä ja kehittymistä verkostoissa ja informaatiovirtojen merkitystä tässä prosessissa. KTL Mika Kärkkäinen käsittelee artikkelissaan sähköisen kaupankäynnin synnyttämiä uusia oikeudellisia kysymyksiä. KTM Sari Hakapään aiheena on eGovernment eli sähköinen asiointi viranomaisten kanssa ja siihen liittyvä lainsäädäntö ja ohjeistus. KTT, OTL Vesa Annola keskittyy arvopaperimarkkinoiden informaatiovirtojen sääntelyyn eri osapuolten eli yhtiöiden, sijoittajien, pörssin ja arvopaperinvälittäjien näkökulmista. VTL, KTL Alfred Herlerin artikkeli käsittelee tietoverkkojen tekijänoikeuskysymyksiä, erityisesti linkittämiseen liittyviä oikeudellisia näkökohtia. KTL Jaana Hautala kuvaa yrittyskauppa- ja arvopaperimarkkinoiden informaatiovirtoja eli sitä, mitä tietoa prosessissa välitetään, ketä tiedonantovelvollisuus koskee, mihin tietoa tarvitaan ja miten sitä säännellään. Artikkelisarjan päättää professori, OTT Asko Lehtonen artikkelillaan sähköpostiviestin oikeussuojasta. Tekstin pohjana on uusin lainsäädäntö.

Vaasan yliopiston avoin yliopisto kiittää kaikkia sanomalehtiyliopiston järjestämiseen osallistuneita tahoja, erityisesti professori Asko Lehtosta ja talousoikeuden laitoksen tutkijoita, jotka ovat artikkeleiden takana. Kiitos myös sanomalehti Pohjalaiselle, joka on mahdollistanut informaatio-oikeuden erityiskysymysten tuomisen suuren yleisön ulottuville.

Vaasassa 28. päivänä joulukuuta 2004

Outi Järvi
Koulutuspäällikkö
Vaasan yliopisto
Avoin yliopisto

Sisältö

Esipuhe	3
Sanomalehtiyliopiston opit ovat kaikkien ulottuvilla Nyt pohditaan informaatiovirtoja juridisesta näkökulmasta	7
Tutkija Pekka Vainio on kitaraa soittava lakimies.....	11
Informaatiovirtojen oikeusvaikutukset verkostoissa Kolmen kauppa - kahden riita	13
Mika Kärkkäinen tutkii Venäjän ulkomaankaupan oikeudellista järjestelmää	19
Informaatiovirrat sähköisessä kaupankäynnissä Internet-kauppa synnyttää uusia oikeudellisia kysymyksiä	21
Assistentti Sari Hakapään tutkimuksen pohjalla on halu kehittää omaa työtä sähköisen asioinnin avulla.....	26
Sähköisen asioinnin luomat mahdollisuudet viranomaistoiminnalle Saako asiakaspalvelua tulevaisuudessa vain Internetissä?.....	28
Talousoikeuden laitoksen idea innostaa tohtori Vesa Annolaa	35
Informaatiovirrat arvopaperimarkkinoilla	36
Jatko-opiskelija Alfred Herler työstää kahta lisensiaatintutkimusta	43
Informaation tekijänoikeudelliset kysymykset tietoverkoissa	44
Kilpailuoikeus kolahtaa Jaana Hautalalle	52
Informaatiovirrat yrityskauppavalvonnassa Mitä yrityskaupasta pitää ilmoittaa ja kenelle?.....	53
Professori Lehtonen yhdistää modernin ja vanhanaikaisen lähestymistavan...	60
Luottamuksellisen viestin suoja kattaa myös sähköpostin Sisällön suoja riippuu osin viestin lähettäjän tarkoituksista	61

Sanomalehtiyliopiston opit ovat kaikkien ulottuvilla

Nyt pohditaan hyviä ja pahoja informaatiovirtoja juridisesta näkökulmasta

SANOMALEHTIYLIOPISTO 15

MAKSU

Huhtikuun alkuun ilmestytävä sanomalehtiyliopiston kevätkurssi sisältää informaatio- ja viestintäopin eri osa-alueita. Sanomalehtiyliopisto on oltu perustamassa tähän yliopistoon jo useita vuosia. Koulutustilaisuuksien järjestäminen on ollut yksi yliopiston keskeisistä tehtävistä. Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Yliopisto-opetusta saa postilaukusta kotiin

Sanomalehtiyliopiston on järjestetty ensi kertaa vuonna 1992 alkuun oli suunniteltu. Tämän yliopiston kehittäminen on ollut yksi yliopiston keskeisistä tehtävistä. Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Taloudenkeuhon johtaja Aaro Lehtonen tiellä informaatiovirtoihin liittyvän lainsäädännön tarpeiden kehittämistä.

Interaktiivista viestintä ja palautteita

Kevään sanomalehtiyliopiston osana järjestetään... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

IT-ala tarvitsee jürdistä osaamista

Sanomalehtiyliopiston johtaja Aaro Lehtonen... IT-ala tarvitsee jürdistä osaamista. Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Informaatiovirtoihin liittyvä lainsäädäntö

Informaatiovirtoihin liittyvä lainsäädäntö... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Professori tuo on viite vuosia tutkittu

Professori tuo on viite vuosia tutkittu... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt

Sanomalehtiyliopiston kevätkurssi on nyt... Tällä kertaa kurssi sisältää viisi osaa: 1. Yliopiston historia ja nykytila. 2. Yliopiston tulevaisuus. 3. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 4. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet. 5. Yliopiston ja yhteiskunnan suhteet.

Sanomalehtiyliopiston opit ovat kaikkien ulottuvilla

Nyt pohditaan informaatiovirtoja juridisesta näkökulmasta

Huhtikuun aikana toteutettava sanomalehtiyliopisto käsittelee informaatio-oikeuden erityiskysymyksiä. Sanomalehtiyliopisto alkaa jo olla perinteinen tapa tuoda yliopisto-opetusta muidenkin kuin yliopistossa opiskelevien ulottuville. Kolmattatoista kertaa projektissa yhteistyökumppaneina ovat avoin yliopisto ja sanomalehti Pohjalainen ja tällä kertaa Vaasan yliopiston ainelaitoksista mukana on talousoikeuden laitos.

Kirjoitussarjan otsikkona on "Hyvä, paha informaatio". Talousoikeuden laitoksen asiantuntijat kertovat artikkeleissaan informaatioon liittyvistä mahdollisuuksista, käytännöistä ja ongelmista juridisista lähtökohdista.

Yliopisto-opetusta saa postiluukusta kotiin

Sanomalehtiyliopistoa ei järjestetä muualla Suomessa. Avoimen yliopiston koulutuspäällikön **Outi Järvi** kuvaa sanomalehtiyliopistoa ainutlaatuiseksi opetusmuodoksi ja tärkeäksi avoimen yliopiston toimintamuodoksi. Sanomalehtiyliopisto sopii täydellisesti avoimen yliopiston periaatteisiin, sillä kaikki voivat osallistua, riippumatta koulutustaustasta, iästä tai asuinpaikasta.

Kun sanomalehtiyliopisto järjestettiin ensi kerran vuonna 1992, aiheena oli suunnittelumaantiede. Koulutuspäällikkö arvelee myönteisen palautteen rohkaiseen avoimen yliopiston väkeä järjestämään sanomalehtiyliopistoa välillä pariinkin kertaan vuoden mittaan. Viime vuosina käytännöksi on tullut pitää yksi sanomalehtiyliopisto kevätlukukaudella.

– Sanomalehtiyliopiston idea on 1990-luvun alusta, sen toi Suomeen Aamulehti-yhtymän viestintäjohtaja **Seppo Sisättö**, joka oli saanut ajatuksen Singaporessa erään viestintäkonferenssin keskustelujen tuloksena. Vaasalaiset sitten toteuttivat idean, Järvi kertoo.

Sanomalehtiyliopiston käytännöt ovat säilyneet samankaltaisina. Yleensä kokonaisuuteen ovat kuuluneet Pohjalaisessa julkaistavat asiantuntija-artikkelit, aiheeseen liittyvä seminaari ja joskus opetukseen on liitetty lähiopetustuntejakin. Tällä kertaa seminaaria tai lähiopetusta ei järjestetä, mutta artikkeleita julkaistaan tavallisen neljän sijasta seitsemän.

– Vuosittain jokin ainelaitos tuottaa sanomalehtiyliopiston opinnot, esimerkiksi viimeksi oli mukana nykysuomen laitos ja aiheena nimistöntutkimus. Opinnot suoritetaan avoimessa yliopistossa, eli nyt voi suorittaa informaatio-oikeuden erityiskysymyksiä -kurssin. Pohjalainen tuo tarjolle opetuksen, joka vastaa luento-opetusta, selvittää koulutuspäällikkö sanomalehtiyliopiston rakennetta.

Internetissä virtaa hyvää ja pahaa informaatiota

Kevään sanomalehtiyliopiston asiantuntija-artikkelit saumautuvat yhteen informaatiovirrat -käsitteen kautta. Talousoikeuden laitoksen johtajan, professori **Asko Lehtosen** mukaan informaatiovirrat sisältää ajatuksen vuorovaikutteisesta tapahtumasta, jossa välitetään informaatiota. Tapahtuman osapuolina voivat olla yhtä hyvin kansalaiset ja yritykset kuin viranomaisetkin. Välitetyn informaation muoto ja kanava vaihtelevat käyttötarkoituksesta ja osallistujista riippuen.

– Informaatio käsitteenä on laaja ja ongelmallinen suomen kielessä, erityisesti jos ajattelee sen suhdetta tietoon. Informaatiovirroista on kyse monessa yhteydessä nykyisin, jokapäiväisenä esimerkkinä webbikauppa. Siinä toimitaan välitetyn digitaalisen informaation avulla.

Professori Lehtonen mieltää ”hyvän informaation” viittaavan informaatiovirtoihin, joilla palvellaan ihmisiä. Positiivista informaatiovirtaa tuottavat muun muassa sanomalehdet, ja viranomaiset tiedottamisen kautta. Puolestaan ”paha informaatio” viittaa toimintaan, jossa informaatiovirtoja käytetään lainvastaisesti oman edun tavoitteluun. Toisaalta informaatiovirtoja käytetään väärin erehdyksien seurauksena ja on poikkeustilanteita esimerkiksi internetin suhteen, joihin ei ole vielä säännöstöä.

8 – Selkeä informaatiovirtoihin nivoutuva rikos on internetin kautta tapahtuva äänitteiden luvaton kopiointi ja levittäminen. Internet mahdollistaa tietysti valtavasti positiivisia informaatiovirtoja. Sieltä on saatavissa tietoa asioista, jota muuten olisi vaikea löytää, kuten ulkomaiden viranomaistoiminnasta. Globaalissa taloudessa on tärkeää tavoittaa maailmanlaajuisesti myös yritykset, selvittää professori Lehtonen.

IT-ala tarvitsee juridista osaamista

Sanomalehtiyliopiston otsikolla ”Hyvä, paha informaatio” ei siis ensisijaisesti viitata vuorovaikutusprosesseissa välitetyn informaation sisällön luonteeseen. Tausta-ajatuksena on prosessin laillisuus ja tarkoituksenmukaisuus, johon kuitenkin sisältyy lainsäädännölläkin osoitettu vastuu informaation sisällöistä.

Informaatioon ja informaatiovirtoihin liittyvä lainsäädäntöä muokataan koko ajan, eikä se ole vielä kovin hyvin tunnettua. Professori Lehtosen mukaan sekä talouselämässä että viestinnän alalla tarvitaan ihmisiä, jotka ovat erikoistuneet IT -alan lainsäädäntöön. Koska ala on suhteellisen uusi, on lainsäädäntöön tullut jatkuvasti muutoksia käytännön kokemuksen ja tutkimuksen lisääntyessä. Professori itse on viime vuosina tutkinut muun muassa sähköpostisuoja ja tietoverkkorikoksia. Talousoikeuden laitos on yhteistyössä viestintätieteiden ja tietotekniikan laitosten kanssa järjestämässä teknisen viestinnän ja tietotekniikka-oikeuden maisteriohjelman, joka aloitetaan toukokuussa.

– Lakiekonomin ja veroekonomeiksi valmistuvat työllistyvät yleensä hyvin, se huomataan laitoksella seminaariopetusvaiheessa, kun suuri osa porukasta on jo karannut maailmalle työhön. Tämä on osittain seurausta siitä, että 1990-luvun lopulla alettiin tiedostaa tarve juridisesta osaamisesta talouselämässä. Tällä hetkel-

lä tietoverkkojen ja informaatiovirtojen asiantuntemuksella on erityinen kysyntä. Uusi maisteriohjelma vastaa tarpeeseen, professori Lehtonen toteaa.

Koulutuspäällikkö Järven mukaan sanomalehtiyliopiston aiheet on pyritty valitsemaan yleisön kiinnostus ja ajankohtaisuus huomioon ottaen.

– Informaatioteknologia on muuttanut maailmaa ja muutos on tuonut paljon asioita, joista tavallisen ihmisen pitäisi tietää. Lainsäädännön kehitystä maallikon on kuitenkin vaikea seurata. Siksi on hyvä perehtyä siihen asiantuntijoiden johdolla.

Ensi kevään suunnitelmat sanomalehtiyliopiston suunnitelmat eivät ole vielä selvät.

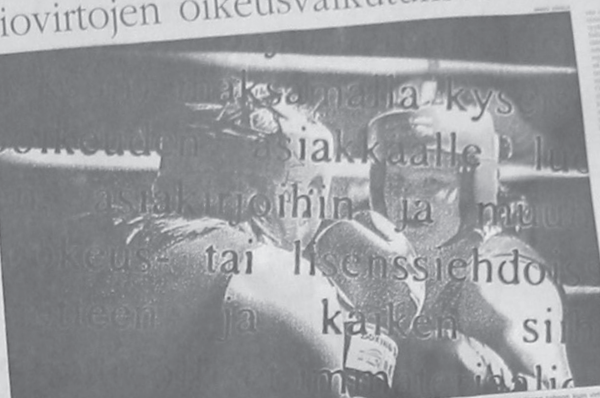
– Opinnot tulevat hallintotieteiden tiedekunnasta, sen eri oppiaineista. Tarkempaa tietoa ei tällä hetkellä vielä ole, koulutuspäällikkö Järvi valottaa.

Armi Niemelä

Informaatiovirtojen oikeusvaikutukset verkostoissa

Pekka Vainio

KKO:n ratkaisu (1981) oli kyttyä vasta sopimusta koskeva ratkaisu. A-sääntö, P-ohje, joka oli ollut voimassa CSE-Careless Oy:n laadittu sopimus. A-sääntö, P-ohje ja CSE-Careless Oy:n laadittu sopimus olivat voimassa. Tässä A-sääntö, P-ohje ja CSE-Careless Oy:n laadittu sopimus olivat voimassa. Tässä A-sääntö, P-ohje ja CSE-Careless Oy:n laadittu sopimus olivat voimassa.

Verkostot ja vastuuriskit

Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja.

Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain.

Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain. Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain.

Sopimustieteen kehittyminen

Sopimustieteen kehittyminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Sopimustieteen kehittyminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Sopimustieteen kehittyminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja.

Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta

Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja.

Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain.

Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain. Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain.

Sopimustieteen kehittyminen

Sopimustieteen kehittyminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Sopimustieteen kehittyminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Sopimustieteen kehittyminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja.

Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta

Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Tiedonkukka sopimus oikeudellisesti näkökulmasta on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja.

Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain.

Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain. Verkkomaailman ystävä rikki on että huoltajien laittomien sopimusten vastuu puuttuu kokonaan tai ainakin vähintään osittain.

Tutkija Pekka Vainio on kitaraa soittava lakimies

"Olen jatkanut verkostojen tutkimista, koska aihe ei ole jättänyt rauhaan"

YASSA Armi Niemelä

Tutkimus verkostojen vaikutuksista on ollut yksi Vainion tutkimusalueista. Vainio on tutkinut verkostojen vaikutuksia ja niiden vaikutuksia. Vainio on tutkinut verkostojen vaikutuksia ja niiden vaikutuksia. Vainio on tutkinut verkostojen vaikutuksia ja niiden vaikutuksia.

Kuka?

Kuka? Pekka Vainio on lakimies ja tutkija. Pekka Vainio on lakimies ja tutkija. Pekka Vainio on lakimies ja tutkija. Pekka Vainio on lakimies ja tutkija. Pekka Vainio on lakimies ja tutkija.

Pekka Vainio on lakimies ja tutkija. Pekka Vainio on lakimies ja tutkija. Pekka Vainio on lakimies ja tutkija.

Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja.

Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja. Verkkomaailman laajeneminen on lisännyt toimintatavien ja toimintatavien eroja.

Tutkija Pekka Vainio on kitaraa soittava lakimies

- Olen jatkanut verkostojen tutkimista, koska aihe ei ole jättänyt rauhaan

Talousoikeuden laitoksen jatko-opiskelija **Pekka Vainio** käy Vaasassa nykyisin harvoin, koska tällä hetkellä ei ole menossa opetettavia kursseja. Turussa väitöskirjan kirjoittaminen sujuu samassa työhuoneessa kuin lakiasiantoimistoon liittyvät tehtävätkin. Tällä hetkellä tutkimustyö on etusijalla, sillä Vainio haluaa päätellä vuonna 2000 aloittamansa rupeaman ensi vuoden loppuun mennessä.

Pekka Vainio on kotoisin Espoosta, Turkuun hän päätyi ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Hän kertoo hymyilleen osanneensa jo ”turkua” muuttaessaan kaupunkiin. Kiinnostus juridiikkaan sai hänet opiskelemaan oikeustiedettä.

– Silloin mietin koulutuksen antavan paljon mahdollisuuksia, muutakin kuin pelkästään valmiuden työskennellä lakimiehenä. Oikeustieteen opinnot ovat laaja-alaiset ja antavat hyödyllisiä taitoja, joita tarvitaan yhteiskunnassa toimimiseen, Vainio pohtii opiskeluaikaista valintaansa, ja toteaa mielenkiintonsa juridiikkaan muuttuneen vuosien mittaan. Tällä hetkellä on olennaista osata soveltaa, tutkia ja tulkita lain mahdollisuuksia, esimerkiksi verkostoituminen on asettanut sopimusoikeuden uusien lähtökohtien äärelle.

Väitöstutkimuksen tekeminen Vaasan yliopiston talousoikeuden laitoksella oli sopiva vaihtoehto, sillä laitos ja sen ihmiset olivat jo ennestään tuttuja. Tutkimus on kulkenut työnimellä ”Vastuunhallinta verkostoissa”. Vainio kertoo aiheen muotoutuneen todellisesta verkostoitumistilanteesta, jota tutkimalla huomattiin riskit sopimusvastuussa. Myöhemmin havaittiin ongelman yleisyys verkostoissa yleensä.

Praktiikkatyössään Vainio kertoo kokeneensa sekä hienoja onnistumisia että ikäviä epäonnistumisia, joista hän arvioi oppineensa kaikista eniten. Saavutuksia tältä saralta ei voi kuitenkaan sen kummemmin nimetä, sillä vaitiolovelvollisuus asiakkaista kohtaan on ehdoton. Vainio kuvailee lakimiehen työtä sellaisten tapojen etsimiseksi, jotka ovat oikeudellisesti toimivia. Hän nimittää sitä räätälintyöksi, jossa voi välillä auttaa ihmistä todellisessa hätätilanteessa.

– Opetustyössä käytän joskus omia praktiikkakokemuksiani esimerkkeinä, mutta varmistan, ettei esimerkkejä voi yhdistää todellisuuden tapaukseen.

– Praktiikkatyössä pitää miettiä, miten varautua asioihin, jotka voivat mennä pieleen, ja yrittää ennustaa sitä mikä voi mennä pieleen, Vainio pohtii ja myöntää, että lakimiehen pitää olla sopivalla tavalla pessimisti, mutta myös samalla rakentavalla tavalla optimisti.

Oikeustieteen alaan liittyvä opetustyö toi Vainion aikoinaan Vaasaan. Ensin hän piti kursseja Kokkolan Chydenius-instituutissa, ja siirtyi sitten opettamaan Vaasan avoimeen yliopistoon yhdeksänkymmentäluvun puolivälissä. Vainion mukaan opettaminen tuntui sen verran mukavalta, että halusi tehdä sitä enemmänkin. Hänen mielestään opettaminen on hyvää vaihtelua praktiikalle.

Harrastuksikseen Vainio kertoo urheilusukelluksen, jota hän on tehnyt monta vuotta. Lisäksi vapaa-aikaan kuuluu musiikki, Vainio paljastaa soittavansa cd-levyjen lisäksi kitaraa. Mielimusiikkia on blues, soul ja 50- ja 60-luvun rock.

Armi Niemelä

Informaatiovirtojen oikeusvaikutukset verkostoissa

Kolmen kauppa - kahden riita

Pekka Vainio

KKO:n ratkaisussa 1988:11 oli kysymys varsin tavallisesta tavarantoimittajan myyntiketjusta. A tilasi tavaroita B:ltä, joka tilasi ne edelleen C:ltä. C laskutti B:tä, joka laskutti puolestaan A:ta. Toimitus kuitenkin tehtiin suoraan valmistajalta tilaajalle. Tilauksen vastaanottanut ja valmistajalle tilauksen tehnyt yritys sivuutettiin. Tavara kulki näin lyhyemmän ketjun kautta kuin raha.

Tavara osoittautui tarkoitukseensa sopimattomaksi. Kysymys oli *sopimussuhteeseen perustuvasta korvausvaatimuksesta*. Ne ovat liikesuhteissa verrattain yleisiä. Poikkeuksellista oli, etteivät vastaaja ja kantaja olleet sopimussuhteessa. Tilaaja A olisi sinänsä voinut vaatia vahingonkorvauksen sopijakumppaniltaan B:ltä, mutta ei halunnut vaarantaa hyvää liikesuhdetta. Korvausta vaadittiin sen sijaan suoraan valmistajalta C:ltä, joka myönsi vastaavansa toimitusehtojensa mukaisesti, mutta kiisti olevansa enemmälti vastuussa. Korkein oikeus tuomitsi C:n korvaamaan vahingon toimitusehtojen mukaisesti. Vastuu näyttäisi tuomituilta osiltaan perustuvan vastaajan myöntämiseen.

Riidan voi nähdä yhtenä osoituksena siitä, että sopimusoikeuden järjestelmää on ajoittain vaikea soveltaa liiketoiminnan vaihdantarakenteisiin. Sopimusoikeuden lähtökohtana on, että sopimukseen perustuvia vaatimuksia voidaan esittää vain omalle sopijakumppanille. Riidan kohteena ollut oikeussuhteiden ketju oli vieläpä suhteellisen yksinkertainen. Verkostoituvassa taloudessa vaihdantasuhteiden rakenteet ovat monimutkaisempia.

Verkostot ja vastuuriskit

Verkostolla tarkoitetaan tavallisesti itsenäisten toimijoiden vuorovaikutukseen perustuvaa yhteistoimintaa. Tiedonkulkureitit ja vaihdantasuhteet voidaan usein hahmottaa verkkoa tai useita erillisiä yhteen liitettyjä verkkoja muistuttavaksi organisaatioksi. Yhteistoimintaa tiivistämällä pyritään esimerkiksi saavuttamaan synergiaetuja ja parantamaan mahdollisuuksia kilpailla tehokkaasti suurempien yritysten kanssa. Toiminta on myös joustavampaa. Toimijat esimerkiksi vaihtuvat helpommin kuin kiinteissä organisaatioissa. Verkosto voi syntyä pienten ja keskisuurten yritysten yhteenliittymien kautta tai vaikkapa yritysten ulkoistaessa toimintojaan.

Verkostoja on toistaiseksi tutkittu lähinnä liiketaloustieteen näkökulmasta. Esimerkiksi Vaasan yliopiston johtamisen laitos on tuottanut huomattavaa verkostotutkimusta. Verkostoihin liittyvien juridisten kysymysten tutkiminen on sitä vastoin vielä uutta.

Verkostossa voi olla kymmeniä tai jopa satoja toimijoita. Toiminta on monenvälistä. Kaikkien suoritus saattaa vaikuttaa kokonaisuuteen. Yhden suoritusvirhe voi aiheuttaa vahingon monelle. Oikeussuojan saaminen voi olla ongelmallista - jopa mahdotonta, jos vahingon aiheuttajan ja sen kärsijöiden ei voida katsoa olleen sopimussuhteessa. Osallisten liikeintressit ovat kuitenkin varsin lähellä toisiaan, tukevat toisiaan ja jopa edellyttävät toisiaan.

Vastuu voi tietenkin kulkea myös ketjua myöten, kuten tilaus-, raha- ja toimitusliikennekin. A vaatii korvauksen B:ltä joka kärsii näin vahinkoa ja vaatii siitä korvauksen C:ltä ja niin edelleen. Tällaisen vastuuketjun riskeinä ovat paitsi sen katkeaminen yhden osallisen varattomuuden vuoksi, myös vastuun kulun hitaus ja riitatilanteissa ketjun myötä kohoavat kustannukset.

Verkostossa toimimisen yhtenä riskinä on näistä syistä, että suoritushäiriön tapahtuessa sopimusvastuu saattaa puuttua kokonaan tai ainakin kohdistua toiseen tahoon kuin virheen aiheuttajaan. Tämä riski on sinänsä hallittavissa, mikä kuitenkin edellyttää, että se tiedostetaan. Sopimuksen solmiminen onnistuu vasta, kun määritetään sen osapuolet. Verkostossa tulisi siis ennen suoritusvirheen tapahtumista määrittää ne tahot, joiden halutaan olevan vastuussa toisiinsa nähden.

14

Sopimusvastuun merkitys

Sopimusperusteinen vastuu toteutuu käytännössä usein velvollisuutena korvata sopimuksen rikkomuksesta seurannut vahinko. Vahingonkorvaus on toki mahdollinen ilman sopimustakin. Tämä *sopimuksenulkoinen vahingonkorvausvastuu* eli *deliktivastuu* rajoittuu kuitenkin yleensä henkilö- ja esinevahinkoihin. Taloudelliset vahingot, jotka eivät ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon korvataan tässä vastuumuodossa vain poikkeustapauksissa.

Liikesuhteissa suoritushäiriöt aiheuttavat juuri taloudellisia vahinkoja. Henkilö- ja esinevahingot sitä vastoin ovat näissä tilanteissa poikkeuksellisia. Oikeussuojan saaminen liikesuhteissa on siksi varsin ongelmallista sellaista tahoa vastaan, johon ei voida hahmottaa sopimussuhdetta.

Ongelma voidaan havainnollistaa esimerkiksi, jota voidaan hyödyntää myös liiketoimintaa arvioitaessa. Sitä on käytetty malliesimerkkinä sopimusvastuun ja sopimuksenulkoinen vastuun rajojen ongelmallisuudesta. Ongelma on myös eri maissa ratkaistu eri tavoin.

Testamentin tekijä, *testaattori* kääntyy asiantuntijan puoleen ja antaa tälle toimeksiannon laatia asiakirja. Laatija tekee virheen, jonka johdosta testamentti jää vaille tavoiteltuja oikeusvaikutuksia. Asiakirjan laatijan kanssa sopimussuhteessa on testaattori. Vahingonkärsijänä taas on edunsaaja. Vahinko havaitaan usein vasta testaattorin kuoltua. Sopijakumppanin asemassa ovat tällöin hänen

omaisensa, joille tuskin on aiheutunut vahinkoa. Heidän perintöosansa päinvas-
toin jää suuremmaksi testamentin vaikutuksettomuuden johdosta. Edunsaaja ei
ole sopimussuhteessa testamentin laatijaan. Vahinko on puhtaasti taloudellinen.
Se jäisi siis sopimuksen ulkoisessa vastuussa pääsäännön mukaan korvaamatta.
Ongelma on periaatteessa ratkaistavissa laajentamalla jompaakumpaa vastuu-
muotoa. Sopimuksen ulkoinen vahingonkorvausvastuu ulotetaan poikkeuksel-
lisesti myös puhtaisiin varallisuusvahinkoihin tai sopimusvastuu ulotetaan itse
sopimussuhteen ulkopuolelle. Korkein oikeus on valinnut jälkimmäisen tavan
ratkaisussaan KKO:1992:165. Siinä lahjakirjan laatija katsottiin velvolliseksi
korvaamaan lahjan saajalle aiheutunut vahinko, vaikka heidän välillään ei ollut-
kaan sopimusta.

Sopimusvastuun kehittyminen

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on sopimusvastuuta ulotettu
määrätyin edellytyksin myös varsinaisten sopimussuhteiden ulkopuolelle. Tätä
henkilöllisesti laajennettua sopimuksellista vastuuta on kutsuttu *sopimussuhteita
koskevien periaatteiden mukaiseksi vastuuksi* (Esimerkiksi KKO 1992:165 ja KKO
1999:19). Ratkaisussa KKO 2001:70 puhuttiin myös sopimusperusteisen ja sopi-
muksen ulkoisen vastuun väliin sijoittuvasta vastuusta, joka ei ole varsinaisesti
kumpaakaan.

Korkeimman oikeuden ratkaisuisissaan valitseman linjan voinee tiivistää
ajatukseen, jonka mukaan normaaliin sopimusvastuuseen voi tietyissä olo-
suhteissa kuulua velvollisuus valvoa myös kolmannen henkilön etua. Tämän
velvollisuuden laiminlyönti voi aiheuttaa vahingon juuri sanotulle kolmannelle.
Varsinainen sopijakumppani voi välttyä vahingolta. Kolmannelle on myönnetty
oikeus esittää sopimusperusteisia vaatimuksia suoraan vahingon aiheuttanutta
henkilöä kohtaan.

Tällainen oikeus on joissakin erityisissä tapauksissa perustettu myös lain-
säädännössä. Näin on tehty lähinnä kuluttajasuhteissa. Kuluttajalla on esimer-
kiksi oikeus kuluttajansuojalain 5 luvun 31 §:n säännöksen nojalla kohdistaa
sopimusperusteinen vaatimus suoraan aiemman myyntiportaan elinkeinon-
harjoittajaan. Liikesuhteissa tällainen henkilöllisesti laajennettu sopimusvastuu
perustuu toistaiseksi lähinnä oikeuskäytäntöön. Tämä jättää ongelmaksi, mitkä
yksittäiset tekijät tällaisen vastuun voivat synnyttää. Liiketoiminnan kannalta vas-
tuun ennakoimaton syntyminen voi olla yhtä vahingollista kuin sen odottamaton
puuttuminenkin. Milloin henkilön tulisi ottaa huomioon kolmannen liikeintressit
sillä uhalla, että tämän laiminlyödessään voi olla korvausvastuussa?

Tätä kysymystä voidaan lähestyä ensinnäkin siitä näkökulmasta, miten
sopimuksellinen vastuu yleensä voi syntyä ja toiseksi siitä miten Korkeimman
oikeuden omaksuma sopimussuhteita koskevien periaatteiden mukainen vastuu
voi syntyä.

Tiedonkulku sopimusoikeudellisesta näkökulmasta

Sopimusoikeuden perusasioita on sopimuksen *vapaamuotoisuus*. Sopimus voi syntyä missä muodossa ja millä tavoin tahansa. Poikkeuksena ovat vain laissa määrämuotoisiksi säädettyt sopimustyytit. Valtaosassa sopimuksia osapuolilla on täysi vapaus päättää millä tavoin, missä muodossa, minkä sisältöisenä ja kuinka monen osapuolen välille sopimus solmitaan. Keskeistä on osapuolten saavuttama yhteisymmärrys. Näin ollen hyvin erilaisia järjestelyjä ja toimenpiteitä voidaan pitää sopimuksina.

Sopiminen on viestintää - vieläpä varsin arkipäiväistä. Siinä vaihdetaan informaatiota osapuolten kesken. Oikeudellisen arvioinnin kannalta on merkityksellistä, sisältyykö informaatiovirtaan tieto osapuolen halusta ryhtyä sopimussuhteeseen. Viestintään tulisi sisältyä sitovaksi tarkoitettu *tahdonilmaisuu*. On huomionarvoista, että myös passiivisuutta voidaan pitää riittävänä tahdonilmaisuna. Erityisesti liikesuhteissa sopimus voi syntyä ilman mitään nimenomaista tätä koskevaa mainintaa. Osapuolen *passiivisuutta* pidetään näissä tilanteissa hiljaisena tahdonilmaisuna. Keskeistä on, että henkilön antamasta informaatiosta, toiminnasta tai muista olosuhteista on havaittavissa hänen tahtoneen liittyä sopimukseen. Tämä tahdonilmaisuu synnyttää sopimusoikeuden mukaan vastaanottajalle oikeuden luottaa siihen, että se myös täytetään. Sopimus on syntynyt.

16 *Luottamus* voi aikaansaada sopimusvastuun myös verkostossa. Luottamus on oikeudellisesta näkökulmasta keskeinen sopimusta ja siihen liittyvää vastuuta ylläpitävä ja myös aikaansaava tekijä. Liiketaloustieteessä luottamusta on tutkittu yhtenä keskeisenä verkostojen koossa pitävänä tekijänä, jonkinlaisena verkostotalouden käyttövoimana. Yhteys juridiikkaan on mielenkiintoinen.

Viestintä yleensä tuottaa vastaanottajalle jonkinasteisen oikeuden luottaa viestin sisältöön. Korkeimman oikeuden yllä esitellyssä ratkaisussa oikeusvaihtokutsellisenä informaationa pidettiin toimitusehtoja, vaikka toimitusta ei edes tehty sopijakumppanille.

Informaation toimittaminen myös osoittaa lähettäjän tietoisuutta vastaanottajasta, mahdollisesti myös tämän eduista. Tietoisuus toisen intresseistä ja etenkin niiden hyödyntäminen omassa toiminnassa voidaan nähdä yhtenä perusteena Korkeimman oikeuden sopimuksen kaltaista vastuuta koskevissa ratkaisuuissa.

Verkoston toiminnassa informaatiovirrat eri osallistajien välillä ovat tavallisia. Muitakin osallisia kuin toimituksen välitöntä vastaanottajaa saatetaan informoida esimerkiksi suoritusten aikatauluista tai volyyymista, jotta nämä voivat ottaa sen huomioon omassa suorituksessaan.

Informaatiovirta voi olla yksi osoitus jopa sopimussuhteen olemassaolosta. Se voidaan myös nähdä osoituksena siitä, että suoritusvelvollisen tahon tulisi toiminnassaan ottaa huomioon muidenkin kuin varsinaisten sopijakumppaniensa edut. Tämän velvollisuuden sanktioksi voi syntyä myös vahingonkorvausvastuu sopimussuhteita koskevien periaatteiden mukaan.

Tällainen vastuu voi hallitsemattomana niinkään olla vahingollista verkoston toiminnalle. Siitä koituvien riskien hallitseminen on mahdollista sopimalla vastuulle rajat. Tämä edellyttäisi potentiaalisten vastuutahojen ja myös hyväk-

syttävien vastuurajojen määrittämistä etukäteen. Juuri verkostotaloudelle tyypillinen riski on vastuun puuttuminen sitä odotettaessa ja syntyminen silloin kun sitä ei odoteta. Huolellista etukäteistä sopimussuunnittelua voi pitää verkostomuotoisen liiketoiminnan keskeisenä perusedellytyksenä.

Mika Kärkkäinen tutkii Venäjän ulkomaankaupan oikeudellista järjestelmää

Talousoikeuden laitoksen tutkija **Mika Kärkkäinen** joutuu usein selvittämään päätymistään itärajan tuntumasta Pohjanmaan kaksikieliselle rannikolle. Tarinaa perätään lähes aina kotiseudun, eli Lieksan, tullessa esille. Aikoinaan Vaasassa kiinnostivat kauppatieteiden opinnot, ja paikkakunnan valintaan vaikutti myös se, että veli jo opiskeli tuolloin Vaasan yliopistossa.

- Olen pikkuhiljaa alkanut viihtyä täällä. Opintojen päätösvaiheessa mietin kovasti mitä tekisin, ja mielenkiintoinen vaihtoehto löytyi opettamisesta ja tutkimuksesta talousoikeuden laitoksella.

- Vaasassa on hyvä olla, erityisesti kun miettii vaihtoehtoja. Kuinka monessa muussa paikassa yliopistotutkijalla on varaa asua merinäköalalla varustetussa asunnossa muutaman sadan metrin päästä työpaikasta ja vähän matkan päässä keskustasta.

Kärkkäinen kirjoittaa väitöstutkimustaan Venäjän ulkomaankaupan järjestelmän integroitumisesta kansainväliseen kaupan järjestelmän. Käytännössä se tarkoittaa Venäjän ulkomaankaupan sekä sähköisen kaupan lainsäädännön tarkastelua Venäjän WTO-jäsenyyden näkökulmasta. Väitöskirjan aiheesta häneltä kysytään usein perustavanlaatuisesti, että onko Venäjällä ollenkaan lainsäädäntöä, ja kuinka sen tarkastelu yleensä onnistuu. Ytimekäs vastaus kuuluu, että kyllä sitä on ja kyllä sitä voi tutkiakin aivan mainiosti.

Venäjän oikeusjärjestelmää on tutkittu, mutta ei aiemmin hänen valitsemastaan näkökulmasta. Samaa aihetta Kärkkäinen käsitteli jo lisensiaattityössään, joka valmistui kolmisen vuotta sitten. Venäjään liittyvän tutkimukseen ryhtymistä pohjustaa hänen mukaansa venäjän kielen opiskelu lukiossa. Tuolloin sen valitseminen tuntui poikkeavalta ja siksi kiinnostavalta ratkaisulta. Venäjän kielen opiskelu jatkui vielä yliopistossa, Kärkkäinen päätti tuoda siten erityisyyttä ekonomin opintoihinsa. Myöhemmin hän on tehnyt tutkimustaan muutamassa, noin kuukauden mittaisessa jaksossa Venäjällä. Kärkkäinen oli tuolloin mukana valtakunnallisessa Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen tohtorikoulussa.

- Sanomalehtiyliopistoartikkelini aihe, eli sähköinen kaupankäynti on osa väitöstutkimustani. Tiivistäen voisi sanoa, että sähköinen kaupankäynti ei juuri eroa normaalista kaupankäynnistä, mutta tekniikka tuo siihen omat ulottuvuutensa, hän summaa.

Omat kokemukset sähköisestä kaupasta ovat pekästään positiivisia, yhteydet ovat toimineet ja tilaukset tulleet perille nopeasti.

- Musiikin harrastajana olen tilannut siihen liittyviä juttuja netistä. Esimerkiksi vasenkätiselle tarkoitettua sopivan hintaista kitaraa oli hankala löytää, joten ostin sen netin kautta Saksasta.

Talousoikeuden laitoksella toimimisen hyvänä puolena Kärkkäinen pitää sitä, että pienellä laitoksella saa tehdä ja nähdä asioita monipuolisesti. Hänelle on tarjoutunut mahdollisuus antaa opetusta laajasti oikeuden eri osa-alueilta. Hän

on opettanut yliopiston lisäksi muun muassa Vaasan ammattikorkeakoululla ja avoimessa yliopistossa.

Tällä hetkellä Kärkkäisen tutkimustyö etenee yliopiston myöntämän apurahan turvin. Tutkimus sujuu pikkuhiljaa, virallista aikataulua ei ole tarkasti määritelty, mutta hän toteaa, että kesän loppuun mennessä pitäisi olla viimeistelyvaiheessa. Väitöksen kansittamisen jälkeiset suunnitelmat eivät ole vielä tarkentuneet, mutta Kärkkäinen uskoo jatkossakin työskentelevänsä tutkimuksen ja opetuksen parissa.

Armi Niemelä

Informaatiovirrat sähköisessä kaupankäynnissä

Internet-kauppa synnyttää uusia oikeudellisia kysymyksiä

Mika Kärkkäinen

Sähköisellä kaupankäynnillä tarkoitetaan tavallisesti hyödykkeiden ja palveluiden kauppaa sähköisessä tiedonsiirtoverkossa. Tavallisessa kielenkäytössä puhutaan yleensä *nettikaupasta* tai *Internet-kaupasta*; suurin osa sähköisestä kaupankäynnistä tapahtuu Internet-verkon välityksellä. Viestintäteknologian kehitys ja *konvergenssi* (eri mediamuotojen yhdistyminen) näkyy myös sähköisessä kaupankäynnissä. Internet-verkon lisäksi sähköistä kaupankäyntiä tapahtuu mobiilissa ympäristössä esimerkiksi matkapuhelimen avulla.

Sähköinen kaupankäynti voi olla suoraa tai välillistä. Suorassa sähköisessä kaupankäynnissä sekä tuotteen tilaaminen että sen toimittaminen tapahtuu verkon välityksellä. Tällaista suoraa sähköistä kaupankäyntiä voisi olla vaikkapa sisältöpalvelujen toimittaminen multimediapuhelimeen tai Pohjalaisen verkkoversion lukuoikeuden tilaaminen matkapuhelimella.

Välillisessä sähköisessä kaupankäynnissä tavarat tilataan verkon kautta, mutta itse tavaran toimitus tapahtuu perinteisiä toimituskeinoja käyttäen, esimerkiksi postitse. Itse asiassa välillinen sähköinen kaupankäynti ei juuri eroa perinteisestä postimyynnistä; tilaus tehdään painetun katalogin sijasta internetissä olevan myyntiluettelon perusteella esimerkiksi sähköpostitse.

Sähköinen kaupankäynti voidaan lisäksi jakaa kaupan osapuolten mukaan. Kaupankäynti voi olla *kuluttajakauppaa* tai *elinkeinonharjoittajien välistä kauppaa*. Jaottelulla on oikeudellista merkitystä. Kuluttajankaupassa kuluttajaa suojataan – elinkeinonharjoittajien välisessä kaupassa kaupan osapuolten katsotaan olevan tasavertaisessa asemassa.

Internet-kaupassa informaatiovirtojen sisältö ja osapuolet voivat erota perinteisestä kaupankäynnistä. Markkinoinnissa on huomioitava Internetin globaali ulottuvuus; kauppasopimusta tehtäessä taas myyjälle asetetut tiedonantovelvoitteet sekä tietosuojavaatimukset.

Tekninen kehitys vaikuttaa lainsäädäntöön

Verkkokauppaan voidaan soveltaa samoja sääntöjä kuin perinteiseenkin kaupankäyntiin. Verkkokaupan luonne tuo esiin kuitenkin eri oikeudellisia ongel-

mia kuin perinteinen kaupankäynti. Kyse on osittain vanhojen oikeusnormien tulkinnasta uudessa ympäristössä.

Internet valtioiden rajat ylittävänä liiketoimintaympäristönä sekä teknisen kehityksen nopeus on synnyttänyt myös tarpeen uuden lainsäädännön säätämiseksi. Uusi normisto koskee muun muassa sähköisiä sopimuksia, tekijänoikeuksien suojaamista verkkoympäristössä sekä tietosuojaa. Oikeudellista sääntelyä luotaessa on ollut haasteena ottaa huomioon nopea tekninen kehitys ilman että sääntelyllä jarrutettaisiin kehitystä. Tämän vuoksi verkkokaupan sääntelyssä on pyritty *teknologianeutraaliuteen*. Lainsäädännön tulisi soveltua olemassa olevaan teknologiseen ympäristöön, mutta siinä pitäisi samalla jättää myös tilaa tulevaisuuden tekniselle kehitykselle ja innovaatioille.

Sähköiseen kaupankäyntiin sovelletaan kauppalakia tai kuluttajansuojalakia. Lisäksi Internet-markkinointiin sovelletaan kuluttajansuojalain markkinointisäännöksiä sekä lakia sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa. Sähköistä kaupankäyntiä suunnittelevan yrityksen on kuitenkin otettava huomioon myös tähän tarkoitukseen säädetty erityisnormisto. Näitä ovat muun muassa lait tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoamisesta ja laki sähköisestä allekirjoituksesta. Lisäksi henkilötietolaki asettaa omat vaatimuksensa henkilötietojen käsittelylle verkossa. Tätä tulee täydentämään uusi laki sähköisen viestinnän tietosuojasta, jonka ennakoidaan astuvan voimaan kesän 2004 aikana. Lailla pyritään turvaamaan sähköisen viestinnän luottamuksellisuus sekä yksityisyyden suojan toteutuminen. Sähköistä viestintää ja tietoturvallisuutta koskeva lainsäädäntö on uutta ja perustuu yhteiseurooppalaiseen lainvalmistelutyöhön ja sen myötä vuosina 2000 – 2002 hyväksytyihin Euroopan yhteisön direktiiveihin.

22

Internet ja markkinointi

Sähköinen kaupankäynti alkaa yrityksen markkinoinnilla sen verkkosivustolla. Tällöin keskeisessä asemassa on se, mitä tietoa yrityksen on sivustollaan pidettävä, ja mikä on kyseisen tiedon oikeudellinen velvoittavuus. Laissa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta säännellään myös yrityksen tietojenanto-velvollisuutta internetkaupassa. Lain mukaan palvelujen tarjoajalla on velvollisuus pitää omaa toimintaansa koskevia tietoja viranomaisten ja asiakkaiden saatavilla. Saatavana on pidettävä muun muassa täydelliset yhteystiedot ja kaupparekisterinumero.

Internet-markkinointiin sovelletaan lähtökohtaisesti samaa lainsäädäntöä kuin muuhunkin markkinointiin. Näin ollen kulutushyödykkeiden osalta on myös Internet-markkinoinnissa ilmoitettava hinta yksiselitteisesti ja selkeästi. Internet-markkinointi, kuten mikään muukaan markkinointi, ei kuitenkaan ole siinä mielessä sitovaa, että tuotteitaan tarjoava olisi sitoutunut myymään tuotteen markkinoinnissa mainituin ehdoin. Kuten mainokset yleensä, Internetissä pidettävät sivustot ovat vain kehotuksia potentiaalisille ostajille ostotarjouksen tekemiseen. Toisin voi olla silloin, jos harjoitetaan esimerkiksi suoramarkkinointia sähköpostin välityksellä; yksilöidylle vastaanottajalle lähetettyä sähköpostia saatetaan tietyin kriteerein pitää sitovana tarjouksena.

Kansainvälisyys on otettava huomioon

Markkinoinnissa Internetin kansainvälinen luonne korostuu. Yrityksen kotisivu on nähtävissä kaikkialla maailmassa. Markkinointia koskeva lainsäädäntö eroaa eri maissa – Suomessa kielletty markkinointikeino voi olla toisessa maassa sallittu tai päinvastoin. Ongelmaksi voikin muodostua se, minkä maan lainsäädäntöä markkinointiin sovelletaan. EU:n alueella Internet-mainontaan sovelletaan alkuperämaaperiaatetta. Sen mukaan yrityksellä on oikeus tarjota palveluja Internetin välityksellä toiseen EU-maahan edellyttäen että yritys noudattaa markkinoinnissaan oman maansa lainsäädäntöä.

Jos yritys myy tuotteitaan EU-alueen ulkopuolelle, ei alkuperämaaperiaate kuitenkaan välttämättä sovellu. Niinpä kansainvälinen Internet-markkinointi edellyttää huolellista valmistautumista. Ainakin päämarkkina-alueiden oikeudelliset erityisolosuhteet tulisi pyrkiä ottamaan huomioon.

Esimerkiksi Venäjän kauppaa tekevän yrityksen tulisi Internet-markkinoinnissaan ottaa huomioon Venäjän mainontaa koskeva lainsäädäntö. Venäjän mainontalain mukaan maan viranomaiset voivat puuttua Venäjällä toimivan yrityksen mainontaan riippumatta siitä, minkä maan palvelimella yrityksen verkkomainonta sijaitsee. Lisäksi jos yritys esimerkiksi tekee verkkokauppaa Venäjälle, yrityksen on otettava huomioon myös Venäjän kuluttajansuojalain määräykset riippumatta siitä, toimiiko yritys fyysisesti Venäjällä vai ei.

23

Kauppasopimuksen tekeminen Internetissä

Kun asiakas päättää tehdä kaupan Internetin välityksellä, informaatiota liikkuu kahteen suuntaan. Myyjä välittää ostajan hyväksyttäväksi kaupan ehdot, ja ostaja taas myyjälle tarpeelliset henkilö- ja maksutiedot. Myyjän osalta keskeisessä asemassa ovat yrityksen käyttämät sopimusehdot. Internet-kaupassa käytetään yleensä yrityksen laatimaa vakiosopimusta, jonka sisältöön ostaja ei voi juuri vaikuttaa. Käsillä ovat tyypilliset vakiosopimusten ongelmat: miten yksittäiset ehdot tulevat sopimuksen osaksi sekä yllättävien ja ankarien ehtojen korostamisvelvollisuus. Kuluttajankaupan sopimusehtoja laadittaessa on lisäksi otettava huomioon kuluttajansuojalain määräykset.

Riitatilanteessa myyjän on voitava osoittaa, että ostaja on hyväksynyt sopimuksen sisällön. Sopimuksen osaksi tulevat vain ne ehdot, joihin ostaja on tutustunut ennen sopimuksen hyväksymistä. Käytännössä ostajalta tulee nimenomaisesti vaatia ilmoitus kaupantekovaiheessa siitä, että hän on tutustunut myyjän yleisiin sopimusehtoihin. Näiden ehtojen on myös oltava helposti saatavilla myyjän muun internetissä olevan myyntiaineiston osana.

Kauppiaalla on tiedonantovelvoitteita

Laissa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta on asetettu internet-kauppiaalle velvoite antaa asiakkaalle tiedot siitä, mitä eri vaiheita sopimuksen sähköiseen tekemiseen sisältyy. Yleensä asiointi etenee asteittain tilattavan tuotteen valinnasta asiakastietojen antamisen kautta lopullisen sopimuksen syntymiseen. Asiakkaalla on koko ajan oltava selvyys siitä, missä vaiheessa hän tekee sitovan sopimuksen. Useimmiten tämä on toteutettu sisällyttämällä verkkosivuun kaaviokuva, joka kertoo asiakkaalle missä sopimuksentekovaiheessa hän kulloinkin on. Kuluttajankaupassa yrityksen on lisäksi muun muassa kerrottava kuluttajalle tämän peruuttamisoikeudesta.

Verkkokaupassa on tärkeää valita turvallinen maksutapa. Käytössä ovat ensinnäkin perinteiset postimyynnin maksutavat: postiennakko sekä avoin luottokauppa. Lisäksi maksu voidaan suorittaa sähköisesti luottokorttiveloituksena, pankkien maksunvälityspalvelun kautta (esim. Solo-palvelut) tai sitten osana esimerkiksi Internet-operaattorin normaalia veloitusta. Myös matkapuhelinmaksut ovat yleistymässä. Myyjän huolehdittava siitä, että esimerkiksi maksujärjestelyihin liittyvät tiedot välittyvät turvallisesti ostajalta myyjälle.

Verkkokaupassa luottamus tietosuojaan on tärkeää

24

Internet-aikakaudella on yleinen huoli tietosuojasta ja tietoturvallisuudesta kasvanut. On esitetty jopa orwellmaisia uhkakuvia verkossa liikkuvan tiedon väärinkäytön seurauksista. Huoli tietoturvallisuudesta on silti perusteltua. Keskeistä on erityisesti verkossa siirrettävän tiedon suojaaminen. Kaupankäynnissä välitetään henkilökohtaisia tietoja erityisesti maksujärjestelyjen yhteydessä.

Ostajan kannalta on tärkeää, että tiedot menevät muuttumattomana myyjälle ja etteivät tiedot esimerkiksi luottokortin numerosta missään vaiheessa voi päätyä vääriin käsiin. Myyjän kannalta on tärkeää varmistua siitä, että asiakkaalta saadut tiedot ovat paikkansa pitäviä – esimerkiksi että asiakkaalta on saatu oikea luottokorttinumero. Internet-kaupan menestyminen edellyttää molempien kaupan osapuolten luottamusta käytössä olevaan järjestelmään. Jos erityisiä suojaustoimia ei käytettäisi, olisivat verkossa välitettävät tiedot helposti ulkopuolisten kaapattavissa; Internet-viesti kulkee useiden eri verkkojen kautta ja se tallennetaan väliaikaisesti monelle eri palvelimelle.

Sähköisen asioinnin luomat mahdollisuudet viranomaistoiminnalle

Tietotekniikka on mahdollistanut ja tehostanut monien mahdollisuuksien osittain osittain laajaa toimintatapa- ja prosessien uudistamista. Kuvassa nähdään julkaisun verkkosivua.

Sari Hakapää
Tietotekniikka on mahdollistanut ja tehostanut monien mahdollisuuksien osittain osittain laajaa toimintatapa- ja prosessien uudistamista. Kuvassa nähdään julkaisun verkkosivua.

Sähköinen asiointi ja TVVI

Kotonaan asettamalla sähköisen asioinnin avulla on mahdollista saada palveluita ja tulla viestittäessä. Kuvassa nähdään julkaisun verkkosivua.

Sähköinen asiointi eli eGovernment

Ensimmäinen eGovernmentin määrittely on ollut sähköisen hallinnon toteuttaminen. Kuvassa nähdään julkaisun verkkosivua.

Lainsäädänti ja ohjeistus sähköisessä asiointissa

Kotonaan asettamalla sähköisen asioinnin avulla on mahdollista saada palveluita ja tulla viestittäessä. Kuvassa nähdään julkaisun verkkosivua.

Sähköinen asiointi Suomessa

Ensimmäinen eGovernmentin määrittely on ollut sähköisen hallinnon toteuttaminen. Kuvassa nähdään julkaisun verkkosivua.

Arvonlisäverotulot sähköisessä asiointissa

Kotonaan asettamalla sähköisen asioinnin avulla on mahdollista saada palveluita ja tulla viestittäessä. Kuvassa nähdään julkaisun verkkosivua.

Sari Hakapään tutkimuksen pohjalla on halu kehittää omaa työtä

KARJA
Arni Nieminen
Kytkeytyminen tutkimukseen on ollut... Sari Hakapään tutkimuksen pohjalla on halu kehittää omaa työtä.

...on ollut sukulla... Sari Hakapään tutkimuksen pohjalla on halu kehittää omaa työtä.

Kuka?
Sari Hakapää
Sari Hakapää on... tutkimuksen pohjalla on halu kehittää omaa työtä.

...on ollut sukulla... Sari Hakapään tutkimuksen pohjalla on halu kehittää omaa työtä.

Assistentti Sari Hakapään tutkimuksen pohjalla on halu kehittää omaa työtä sähköisen asioinnin avulla

Vaasan yliopiston talousoikeuden laitoksen assistentti **Sari Hakapää** pohtii, sanoisiko kodikseen Rovaniemeä, missä vanhemmatkin edelleen asuvat nuoruuden kotitalossa. Oma koti on toisaalta kaksiossa yliopiston lähellä, jonka hän jakaa avomiehensä kanssa.

Tuntureilla olen vuosia käynyt laskettelemassa, hän kertoo, ja toteaa, että tänä talvena on ollut suksilla vain Himoksella ja Simpsiöllä. Pääsiäisenä toteutui haave pitkistä puuteririnteistä, sillä Hakapää kävi Italian Alpeilla ystävänsä kanssa.

Hän harmittelee, ettei ehtinyt kevättalvella katsomaan alppitähden, rovaniemeläisen Tanja Poutiaisen kisaa Levillä. Kyseisen maailmancupin osakilpailun aikaan assistentti itse oli pelaamassa liitokiekkoa Espoossa. Urheiluharrastuksensa hän yrittää ohittaa sivulauseella, vaikka liitokiekkojoukkue, jossa Hakapää on mukana, pelaa SM-tasolla. Vaasalaisnaiset pääsivät talvikaudella kokeilemaan kovia pelejä ylemmässä loppusarjassa, hän kuitenkin kertoo tyytyväisin ilmein. Juniori-iässä Hakapää pelasi koripalloa, liitokiekkoharrastus löytyi Vaasasta muutama vuosi sitten.

Ryhtyminen jatkotutkimukseen talousoikeuden laitoksella oli hänelle luonnollinen vaihtoehto. Muukin perhe työskentelee yliopistomaailmassa, vanhemmat Lapin yliopistossa ja isovelji puolestaan Helsingin yliopistossa. Vuoden virkavapaa Pohjanmaan verotoimistosta antaa Hakapäälle mahdollisuuden kehittää ideoitua sähköisestä asioinnista verohallinnossa.

Verotoimistolla olen mukana yhteisölinjan alv-tiimissä. Selvitän lisensiaattintyössäni, miten sähköisellä asioinnilla voitaisiin järjestää tehokkaammin osa siitä työstä, jota tein käsin.

Hakapää ei uskalla arvioida tutkimuksensa tulosten vaikutusta toimintoihin Vaasan verotoimistossa yleensä tai omiin alv-tehtäviin. Jos idean mukaisia muutoksia toteutettaisiin, koskisivat ne todennäköisesti koko maata.

Sähköistä asiointia on jo verohallinnossa, en itse ole sitä tietenkään keksinyt, Hakapää naurahtaa, ja jatkaa, että halu jatkotutkimukseen lähti käytännön kokemuksen kautta, ajatuksesta oman työn kehittämiseksi.

Hakapään lisensiaattitutkimus on sujunut ennalta laaditun aikataulun mukaan. Tekstiksi on naputeltu jo kolmasosa tutkimuksesta ja melkein kaikki jatko-opintokurssit on suoritettu.

En kuitenkaan arvioi edistymistä pelkästään sivumäärän perustella, ajatus-työkin pitää laskea!

Tutkimuksen loppuun kirjoittamiseen riittää aikaa kesällä, sillä assistentin hallinnolliset tehtävät keskittyvät opintokuukausiin. Heinäkuun lopussa työ talousoikeuden laitoksella päättyy, jolloin kirjoitustyön pitäisi olla jo valmiina. Hakapää epäilee nostavansa paineitaan omatoimisesti ilmoittamalla tällaisen aikarajan.

Tällä hetkellä hän on innostunut jatkamisesta tutkimustyössä, koska työskentely yliopistomaailmassa on osoittautunut palkitsevaksi ja houkuttelevaksi.

Hakapää painottaa, että verotoimisto, missä hän ehti saada tärkeää työkokemusta ja näkemystä tutkimukseensa, on mukana tulevaisuuden suunnitelmissa. Tavoitetaan työssä ja elämässä hän punnitsee tarkasti.

Väitöskirja on pitkän tähtäimen tavoitteeni. Vaikka joku voisi ajatella, että nuoren naisen suusta sellainen kuulostaa aika kovalta. Perhekin on mielessä, mutta sitä ei voi ajatella tavoitteena, vaan asiana joka tulee ja tapahtuu elämän mukana, Hakapää miettii.

Armi Niemelä

Sähköisen asioinnin luomat mahdollisuudet viranomaistoiminnalle

Saako asiakaspalvelua tulevaisuudessa vain Internetissä?

Sari Hakapää

Teknologian valtavan nopea kehitys sekä meillä Suomessa että koko maailmassa on ollut tärkeä osatekijä yhteiskuntamme muutoksessa. Merkittävin muutos on tapahtunut tietotekniikassa, niin koneissa ja laitteissa kuin ohjelmistoissa. Ohjelmistokehittely ja kokonaan uudet sovellukset ovat mahdollistaneet tietoteknisen kone- ja laitekannan sopeuttamisen yhä uusiin tuotannollisiin tehtäviin.

28 Suomessa informaatioyhteiskunnan käsite tuli esiin ensimmäisiä kertoja valtioneuvoston asettaman teknologiakomitean mietinnössä vuonna 1980. Mietinnön keskeisenä ideana päädyttiin suositukseen, jossa tietoteknologian kehitystyötä tulisi huomattavasti nopeuttaa. Käytännössä uudistus siis tarkoitti tietotekniikan ja tietokoneohjelmistojen yhä pidemmälle vietyä hyödyntämistä yhteiskunnassa.¹

Uutta teknologiaa täynnä olevat keksinnöt tulevat aikaisempien, toisinaan varsin manuaalisten mahdollisuuksien tilalle tai ainakin vaihtoehtoisiksi ratkaisuiksi. Tietoyhteiskunnalle on kuitenkin ensin rakennettava suotuisa kasvuympäristö. Pelkät teknologiset innovaatiot eivät pysty yksinään muuttamaan yhteiskuntaamme. Lisäksi tarvitaan muun muassa käyttäjäystävälliset laitteet ja ympäristöt sekä laaja käyttäjäkunta, jotta tietoyhteiskunta pystyy kokonaisuutena elämään.

Sähköinen asiointi eli eGovernment

eGovernment-käsite on 1990-luvun loppupuolelta lähtien kasvattanut suosioitaan. eGovernment eli sähköinen hallinto sisältää hallinnon kokonaisuuden, jossa hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa sekä sisäisissä toimintaprosesseissa että ulkoisten suhteiden hoitamisessa. Monipuolisen teknologian hyödyntäminen hallinnossa luo uusia mahdollisuuksia toimintatapojen uudistamiseen ja tehostamiseen. Useissa sekä kansainvälisissä että kansallisissa sähköistä hallintoa

¹ Tieto ja tietoyhteiskunta (2000). Vuorensyrjä, Matti ja Reijo Savolainen (toim.) Helsinki: Gaudemus.

koskevista työryhmissä on korostettu sähköisen hallinnon avulla tavoiteltavaa tilaa, jossa pyritään merkittävästi keventämään ja joustavoittamaan toiminta- ja vuorovaikutusprosesseja. Tavoitteet ovat kokonaisuudessaan useita eri sidosryhmiä koskevia. Pyrkimyksenä on, että sekä viranomaiset että kansalaiset voisivat hyödyntää tapahtuvan kehityksen omissa rooleissaan.²

Sähköisellä asioinnilla tarkoitetaan kaikkia niitä tapahtumia, joita toimitetaan sähköisellä tiedonsiirtomenetelmällä viranomaiselle. Sähköisiin tiedonsiirtomenetelmiin lasketaan telekopiot ja erilaiset telepalvelut, kuten sähköiset lomakkeet ja sähköposti. Käsitteeseen sisällytetään myös käyttöoikeuden saaminen sähköiseen tietojärjestelmään, jossa tieto välittyy langatonta siirtotietä tai kaapelia pitkin viranomaiselle. Sähköisten tiedonsiirtomenetelmien ulkopuolelle jää esimerkiksi puhelimen käyttö asioinnin yhteydessä.³

Sähköinen asiointi on osa hyvää hallintoa. Hyvälle hallinnolle on vaikea antaa yksiselitteistä määritelmää. Esimerkiksi hallituksen esityksessä uudeksi hallintolaiksi termillä tarkoitetaan vaatimuksia tehokkaasta ja palveluperiaatteen mukaisesta virkatehtävien hoitamisesta. Lisäksi hyvään hallintoon kuuluu pyrkimys joustavaan ja vuorovaikutteiseen hallintokäytäntöön, jossa otetaan huomioon asiakkaiden tarpeet. Hallituksen esityksen johdannossa kiinnitetään huomiota myös sähköisten tiedonsiirtomenetelmien käytön lisääntymiseen.⁴

Hyvä hallinto on myös Euroopan unionissa käytetty hallintoalan termi. Syyskuussa 2001 Euroopan parlamentti hyväksyi hyvän hallintotavan säännösten, jossa kerrottiin unionin kansalaisille ja virkamiehille hyvä hallinnon toimintaperiaatteista. Valkoisessa kirjassa eurooppalaisesta hallintotavasta painotetaan hyvää hallintoa, joka määritellään viiden peruseriaatteen pohjalta. Ne ovat avoimuus, osallistuminen, vastuunalaisuus, tehokkuus ja johdonmukaisuus.⁵

Sähköinen asiointi Suomessa

Suomessa tavoitteena on ollut muodostaa suotuisa säädösympäristö tietoyhteiskunnan, verkkoliiketoiminnan ja viestintäpalveluiden kehittämiseksi. Lisäksi huomiota on kiinnitetty kansalaisten tasa-arvoisuuteen. Tällöin monipuolisten palveluiden tuominen kaikkien ulottuville, esimerkiksi Internetissä toimivien verkkopalveluiden asiointipaikkojen kautta, voisi palvella paremmin kaikkia

² Anttiroiko, Ari-Veikko (2002). EGovernment-alan tutkimuksen ja opetuksen kehittäminen Tampereen yliopistossa. Tietoyhteiskuntainstituutin raportteja 1/2002. Tampere. Ks. Myös Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta (2002) Kohti hallittua murrosta – julkiset palvelut uudella vuosituohannella [online]. Helsinki. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.infosoc.fi/toimintasuunnitelma2002-2003.pdf>>.

³ Heuru, Kauko (2003). Hyvä hallinto. Helsinki: Edita Publishing oy.

⁴ Hallituksen esitys (72/2002). Hallituksen esitys Eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta.

⁵ Hallituksen esitys (72/2002). Hallituksen esitys Eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta. Ks. Myös Euroopan parlamentin hyvän hallintotavan säännöstö ja valkoinen kirja eurooppalaisesta hallintotavasta [COM(2001) 428]

kansalaisia. Tietoyhteiskunnan kehittäminen ja sen tarjoamat teknologiaan ja osaamiseen perustuvat mahdollisuudet tulisi nähdä hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden uudistamisen välineinä, säästöjä tuovina investointeina ja palvelujen turvaajina. Sähköistä asiointia ja verkkopalveluja on tarkoitus kehittää palvelemaan paremmin juuri kuluttajien tarpeita ja omaehtoista toimintaa.⁶⁷

Asetut tavoitteet sisältävät siis asiakkaiden aseman parantamisen. Tämä toteutuu hallinnon palveluiden joustavuudella ja riippumattomuudella ajasta ja paikasta. Riippumattomuus on mahdollista juuri sähköisten tiedonsiirtomenetelmien avulla, vaikkakin sekä viranomaisten että asiakkaiden näkökulmasta niihin voi liittyä myös ongelmia. Telekopioid, salaamattomat sähköpostit ja muut avoimet lähetystekniikat voivat vaarantaa asiakkaiden yksityisyyden suojaa.⁸

Lainsäädäntö ja ohjeistus sähköisessä asiointissa

Kehitys kohti toimivaa tietoyhteiskuntaa vaatii useilta eri tahoilta jatkuvaa kehitystyötä. Lainsäädäntö on pyrittävä pitämään muutosten ja uusien keksintöjen vauhdissa, jotta valtiovalta antaisi yhteiskunnan kehitykselle tietyt säädökselliset raamit jatkossakin.

Ensimmäinen varsinainen sähköiseen asiointiin liittyvä laki tuli voimaan vuoden 1993 lopulla. Siinä säädettiin sähköisestä viestinnästä oikeudenkäyntiasioissa. Näin virallistettiin ensimmäisen kerran sähköisen viestinnän ja automaattisen tietojenkäsittelyn käyttäminen Suomen tuomioistuimissa. Myöhemmin lakitekstiin lisättiin selvennys, jonka mukaan asiakirja saadaan toimittaa tuomioistuimelle lähettämällä se telekopiona tai sähköpostina taikka verkkoyhteyden avulla käräjäoikeuksien tietojärjestelmään. Aikaisemmin oli ollut oikeusaste ja asiakohtaisia rajoituksia. Näin tuli mahdolliseksi käyttää sähköistä viestintää useimmissa tuomioistuimissa. Aikaisemmat oikeusaste- tai asiakohtaiset rajoitukset eivät olleet enää perusteltuja, kun tuomioistuinten ja niissä asioivien tahojen sähköiset viestiyhteydet ja tietojärjestelmät olivat laajentuneet ja kehittyneet. Tarve käyttää sähköistä viestintää ja automaattista tietojenkäsittelyä nähtiin olevan yhtäläinen eri asioissa ja eri tuomioistuimissa.⁹

Toinen merkittävä panostus sähköisen asiointin monipuolistamiseen ja informaation levittämiseen oli valtioneuvoston periaatepäätös vuoden 1998 alussa. Sen teemaksi oli määritelty sähköinen asiointi, palveluiden kehittäminen ja

⁶ Valtiovarainministeriö (1999). Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma 1999–2003. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

⁷ Valtioneuvoston kanslia (2003). Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

⁸ Kulla, Heikki (2003). Hallintomenettelyn perusteet. Helsinki: Talentum.

⁹ Kuopus, Jorma (2002). Kansalaiset ja hallinnon sähköinen asiointi. Julkaisussa: Hallinnon tutkimus. – Tampere: Hallinnon tutkimuksen seura. 19/2000:1. Saatavissa myös Internetissä <URL:www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi/eres/oik/art/kuopus.pdf>. ja Hallituksen esitys (97/1997). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sähköisen viestinnän ja automaattisen tietojenkäsittelyn käyttämisestä yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta.

tiedonkeruun vähentäminen. Tällä periaatepäätöksellä muun muassa nimettiin väestörekisterikeskus vastuuseen valtion sähköisen henkilökortin antamisesta ja ylläpidosta. Lisäksi ministeriöt määrättiin valmistelemaan hallinnon sähköisen asioinnin, sähköisen asiakirjan ja allekirjoituksen sekä henkilökortin ja varmenneviranomaispalveluiden edellyttämää lainsäädäntöä 30.6.1999 mennessä. Hallinnon palveluita pyrittiin periaatepäätöksen mukaisesti myös tehostamaan huolehtimalla siitä, että tiedot kansalaisille, yrityksille ja yhteisöille suunnatuista tärkeistä palveluista ja niihin liittyvistä lomakkeista olisi saatavissa molemmilla kotimaisilla kielillä verkossa (ks. www.lomake.fi).¹⁰

Laki sähköisestä asioinnista hallinnossa ylitti hiukan valmistelutyölle asetetut aikarajat, mutta laki tuli silti voimaan jo vuoden 2000 alusta alkaen. Tavoitteena oli antaa sähköiselle asiakirjalle samat oikeudet ja vaatimukset kuin paperiasiakirjalle. Näin pyrittiin muun muassa edistää asioinnin tehokkuutta ja palvelun tasoa hallinnossa sekä asettaa oikeudelliset vaatimukset sähköisten tiedonsiirtomenetelmien käyttämiselle. Kolmas sääntelyn painopisteealue oli sähköiseen asiointiin liittyvä oikeusturva. Nähtiin tarpeelliseksi säätää sähköisen viestin perille saattamiseen liittyvistä keskeisistä vastuukysymyksistä ja sähköistä asiointia koskevista tietoturvallisuusvaatimuksista.¹¹

Muutokset tietoyhteiskunnassa tapahtuvat nopeasti. Laki sähköisestä asioinnista hallinnossa kumottiin vuonna 2003. Uusi laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa astui voimaan 1.2.2003. Näin sähköinen asiointi viranomaistoiminnassa tuli Suomessa lain piiriin paljon aikaisemmin kuin monissa muissa Euroopan maissa.¹²

Sähköinen asiointi ja TYVI

Yritysten taloushallintojärjestelmät ovat usein täysin koneellisia. Osa laskuista tulee yritykseen sähköisessä muodossa. Perinteiset paperilla olevat laskut voidaan skannata järjestelmään, jotta kaikki kirjanpitoa varten tarvittava aineisto on saatavissa tietokannasta. Yrityksillä on useita velvollisuuksia valtiota ja sen eri virastoja kohtaan. Kun yrityksen kaikki taloudelliseen tilanteeseen liittyvät tiedot ovat digitaalisessa muodossa, on näistä muodostettavien ilmoitusten ja raporttien teko helppoa. Koko ketju kirjauksesta alkaen voidaan tehdä sähköisesti tietojärjestelmien avulla.

Tyvi-järjestelmän (Tietovirrat yritysten ja viranomaisten välillä) kasvat-
taa tasaisesti suosiotaan. Yhä useammista yrityksistä saadaan erilaisia tietoja sisältäviä ilmoituksia eri viranomaisille. Tällä hetkellä sähköisesti ilmoitettavia viranomaistietoja ovat muun muassa oma-aloitteisesti maksettavien verojen

¹⁰ Valtioneuvoston periaatepäätös sähköisestä asioinnista, palveluiden kehittämisestä ja tiedonkeruun vähentämisestä VM 9/00/98 (5.2.1998)

¹¹ Hallituksen esitys (153/1999). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sähköisestä asioinnista hallinnossa.

¹² Kulla, Heikki (2003). Hallintomenettelyn perusteet. Helsinki: Talentum.

valvontailmoitukset, monet vuosi-ilmoitukset verohallinnolle, LEL- ja TaEL-palkka- ja työnantajailmoitukset sekä tullille toimitettavat Intrastat-tuonti- ja vienti-ilmoitukset.¹³ (ks. www.tyvi.org)

Arvonlisäveroilmoitukset sähköisen asioinnin esimerkinä

Yrityksistä sekä kunnilta ja kuntayhtymiltä (jatkossa asiakkailta) siirtyy veroviranomaiselle kuukausittain massiivisia määriä arvonlisäveroja koskevia tietoja. Kuukausi- eli valvontailmoitus tulee täyttää kuukausittain ja toimittaa omaan verovirastoon käsiteltäväksi ja tietokantoihin tallennettavaksi. Ilmoitus on jo nykyisin mahdollista syöttää ja lähettää verovirastoihin täysin sähköisesti juuri Tyvi-operaattorin kautta (ks. www.vero.fi/tyvi). Käytännössä asiakas valitsee itselleen sopivimman palvelupaketin tarjoavan operaattorin, jolta rekisteröitymisen kautta saa tarvittavat tunnukset. Sen jälkeen kirjaututaan Internetissä operaattorin Tyvi-sivustoille. Varsinaisia tiedonsiirrollisia vaihtoehtoja on muutamia. Yrityksellä voi olla esimerkiksi käytössä Tyvi-järjestelmän kanssa yhteistyössä toimiva laskentajärjestelmä, joka automaattisesti hakee ao. tietokannasta tarvittavat tiedot. Näin vältetään työvaiheelta, jossa yrityksen laskentahenkilö kerää tarvittavat luvut manuaalisesti tietokannasta ja syöttää luvut manuaalisesti verohallinnon lomakkeelle, jonka jälkeen vasta päästäisiin lomakkeen lähettämistoimintoon.

32

Asiakkaat voivat tietyissä tilanteissa hakea arvonlisäveron ennakkopalautusta. Tässä tapauksessa yrityksen koko vuoden arvonlisäverojen määrä on arvioiden mukaan jäämässä negatiiviseksi eli yritys olisi maksanut liikaa arvonlisäveroja vähennyksiensä jälkeen. Näitä negatiivisia veroja on mahdollista hakea jo vuoden aikana takaisin lähettämällä omaan verovirastoon asianomaisen lomakkeen tarvittavine liitteineen. Tavoitteena on, että myös tämä hakemusmenettely voisi olla osa Tyvi-palvelua jo lähitulevaisuudessa.

Veroviranomaisen saadessa informaation asiakkailtaan täysin sähköisessä muodossa, tiedon analysointi voidaan myös tehdä sähköisesti. Osalla ennakkopalautusta hakevista asiakkaista, kuten kunnilla ja kuntayhtymillä, on tilitettävä arvonlisävero lähes koko vuoden ajan negatiivinen. Tämä johtuu muun muassa terveydenhoitopalveluiden myynnin jäämisestä arvonlisäverotuksen ulkopuolelle. Näissä massatapauksissa sähköinen asiointi nopeuttaisi sekä asiakkaiden että veroviranomaisten työtä. Manuaalisen työn tarvitsema aika hakemusten vastaanottamiseen ja tietojen syöttämiseen tietokantaan putoaisi kokonaan pois. Samalla poistuisi inhimillisten kirjoitusvirheiden syntyminen. Tavoitteena voisi myös olla sellaisen tietokoneohjelman rakentaminen, joka automaattisesti,

¹³ Valtiovarainministeriö (2002). Tietojen ilmoittaminen viranomaisille sähköisesti [online]. Helsinki: Valtiovarainministeriö. Saatavissa Internetissä: <URL:<http://www.tyvi.org/tyvi.nsf?Open>>.

tiettyjen ennalta määrättyjen kriteerien avulla, suorittaisi hakemuskäsittelyn ensivaiheen. Verovirkailijoiden asiantuntemus otettaisiin käyttöön siinä vaiheessa, kun olisi tarvetta tutustua asiakkaan poikkeukselliseen yritystoimintaan, esimerkiksi suureen investointiin ja hakemuksen liitteisiin, kuten ostolaskujen kopioihin. Näin palvelukokonaisuuden viemä aika selvissä tapauksissa lyhenisi huomattavasti ja asiantuntemus voitaisiin kohdistaa niihin tapauksiin, jotka ajallisestikin tarvitsevat eniten keskittymistä.

Avoimia kysymyksiä ja kehitysnäkymiä

Usein uudet palvelumuodot eivät kuitenkaan ole täysin aukottomia, ja myös sähköinen alv-ennakkopalautuslomake vaatii vielä jatkokehittelyä. Ensin on pohdittava lomakkeen allekirjoituksen aiheuttamaa ongelmaa. Tällä hetkellä perinteinen paperihakemus on allekirjoitettava. Näin on myös tuloveroilmoitus, joka nykyään on salatun yhteyden kautta mahdollista jättää myös Tyvi-palvelun kautta. Tämä siis viittaa siihen, että allekirjoituksesta ei ole muodostumassa ylitsepääsemätöntä estettä. Jotta alv-ennakkopalautushakemuksen voisi jättää sähköisesti, on mahdollisesti tarve järjestää salattu yhteys veroviranomaiseen.

Ongelmia voi myös aiheutua liitteiden lähettämisessä. Tälläkin hetkellä verovirastoille voi toimittaa kopiot ostolaskuista, alkuperäisyysvaatimusta liitteillä ei siis ole. Tuloveroilmoituksen liitteet on vielä lähetettävä postitse, mutta olisiko mahdollista jättää nekin Tyvi-palvelun kautta? Voisiko ongelman ratkaista skannauspalvelu, jolla kuvattaisiin ostolasku sähköiseen muotoon? Vai olisiko mahdollista tehdä lomakkeesta niin kattava, että liitteet tarvitsisi säilyttää vain asiakkaan omassa kirjanpidossa ennalta määrätyn ajanjakson?

Nämä ja varmasti useat muutkin kysymykset vielä odottavat vastauksia. Arvonlisäverotus on kuitenkin lähes kaikkien yritysten, kuntien ja kuntayhtymien arkipäivää, joten arvonlisäveron ennakkopalautushakemuksen saaminen sähköiseen muotoon parantaisi varmasti valtion ja asiakkaiden yhteistoimintaa entisestään. Kehitystyötä on siis jatkettava. Tärkeintä on kehittää asiakaspalveluja monipuolisesti ja realistisesti. On muistettava, että tietyt viranomaispalvelut on jatkossakin voitava hoitaa henkilökohtaisen asiakaspalvelutapaamisen kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että ei voida pelkästään keskittyä sähköisen asioinnin kehittämiseen ja käyttöönottoon. Samalla on myös mietittävä, miten perinteisistä palvelumuodoista voitaisiin saada jatkossa vielä nykyistäkin parempia.

Talousoikeuden laitoksen idea innostaa tohtori Vesa Annolaa

Tohtori Vesa Annola varoittaa, että häntä on vaikea keskeyttää päästessään puhumaan omasta suuresta missiostaan, eli talousoikeuden laitoksesta. Hän kuvailee vuolassanaisesti näkemystään juridiikan luonteesta, jota hän on ehtinyt vuosien mittaan puntaroida sekä tutkijana että lakimaailman toimijana.

Usein juridiikkaa ajatellaan vain palomiehenä, joka ryntää sammutustöihin ongelmatilanteissa. Minun mielestäni juridiikka on liike-elämässä ennen kaikkea taito ja ymmärrys rakentaa paloturvallisesti. Selvitys taukooa sekunniksi, ja Annolan ilme kirkastuu hänen todetessaan juridiikan olevan yksinkertaisesti rakennusväline. Mikäli tohtori saa päättää, voi vanhan metaforan pelkästä sammutusvälineestä unohtaa kokonaan, ainakin talousoikeuden laitoksen osaajien kohdalla. Laitoksella halutaan kouluttaa juridiikan asiantuntijoita, joilla on vankka osaaminen myös liike-elämään liittyvällä osa-alueella. Annola pitää tärkeänä sitä, että osaamisalueet yhdistyvät syvällisesti, näin koulutuksella pystytään todella tuottamaan jotain uutta.

Tällä hetkellä Annola tekee tutkimusta informaation käytöstä arvopaperimarkkinoilla, hän tarkastelee erityisesti sisäpiirikauppoja. Suurennuslasin alla ovat rajanvetojen taustat, joilla määritellään, milloin informaatiota käytetään talouselämässä moitittavasti. Tietoon liittyy aina epätasapainotila, jonka väärinkäytöstä sisäpiirikaupat ovat tyypiesimerkki.

Mihin hyvän ja pahan informaation käytön raja vedetään, se on mielenkiintoista. Vaikka periaatteessa jatkuva tiedontuotanto on hyvä asia, pamahtaa jostain raja, kun saavutetun tietoylivoiman käyttäminen onkin pahasta.

Hänen mielestään suhtautuminen eri osapuolten informaatiotasapainoon on talousjuridiikan ydinkysymyksiä. Kaikkiin kauppoihin liittyy pohdinta siitä, miten liike-elämässä tiedollista ylivoimaa saa käyttää hyväkseen.

Tohtori Annola kertoo tutustuneensa itsekin osakekauppaan käytännössä. Olen ostanut jonkin verran osakkeita harrastusmielessä, aiheen tuntemuksen takia, hän lisää.

Todelliseksi harrastukseksi hän kertoo kuvataiteen seuraamisen, varsinaiseksi keräilijäksi hän ei kuitenkaan tunnustaudu. Taiteenkeräilyä harrastava isosetä Arne Annola on viidentoista vuoden ajan vetänyt häntä mukaan aiheen pariin.

Lasten kanssa puuhailu on tärkeä vapaa-ajan viettotapa, oikeastaan sitä voisi sanoa juhlimistavaksi. Leikimme esimerkiksi "ajakajasaja ja nänänäsuu"-leikkiä, nimen ja tyylin takana ovat kaksi- ja neljävuotiaat tyttäreni Sarlotta ja Saralii. He ovat myös antaneet taiteellisen panoksensa isän sopimusoikeutta käsittelevään väitöstutkimukseen. Viime vuonna julkaistun väitöksen kansien mustavalkoiset piirrookset ovat tyyttöjen käsialaa.

Informaatiovirrat arvopaperimarkkinoilla

Vesa Annola

I. Yhtiö informaatiovirtojen keskiössä

Sanomalehti Pohjalaisessa kerrottiin laajasti Nokian julkistamasta *osavuosi-katsauksesta*¹. Pari viikkoa aikaisemmin Nokia oli antanut *tulosvaroituksen*, jossa se esitti arvion toteutuvasta tuloksestaan. Osavuosiokatsauksen sisältö oli siksi monilta osin jo ennakoitavissa.

Osavuosiokatsaukset ja tulosvaroitukset ovat keskeistä informaatiota arvopaperimarkkinoilla. Niiden avulla yhtiöt voivat tiedottaa sijoittajille mahdollisimman selkeästi tapahtumista, niiden syistä ja seurauksista. Sijoittajaviestinnän merkitys markkinoilla onkin kasvanut markkinoilla viime vuosina huomattavasti². Sijoittajat luovat yhtiöistä kuvan sijoituskohteena pitkälti yhtiöiden itsensä antaman informaation perusteella.

36 Arvopaperimarkkinoiden sääntely perustuu näistä syistä keskeisesti juuri sijoittajille kohdistettuun viestintään. Lakisääteisten velvollisuuksien täyttäminen muodostaa huomattavan osan markkinoiden informaatiovirroista³. Velvollisuudet osavuosiokatsausten ja tulosvaroitusten antamiseen ovat niitä yhtiöille asetettuja tehtäviä, joilla sijoittajien kuvaa yhtiöstä pyritään luomaan.

2. Yhtiön tiedonantovelvollisuus

Yhtiöllä⁴ on velvollisuus julkistaa osavuosiokatsaus automaattisesti tiettyinä määräaikoina ja ilman harkintamahdollisuutta. Sitä kutsutaan *säännölliseksi tiedonantovelvollisuudeksi*. Sen puitteissa yhtiöt ovat velvollisia julkistamaan myös tilinpäätöstiedotteen ja tilinpäätöksen⁵. Julkistamisvelvollisuuteen ei vaikuta se, sisältävätkö ne markkinoille olennaista informaatiota vai eivät. Säännöllinen tiedonantovelvollisuus tuottaa markkinoille tietoa, joka luo perustan arvopapereiden hinnoittelulle.

¹ Tulosvaroituksella viitataan tässä Nokia Oy:n keväällä 2004 antamaan tulosvaroitukseen.

² Sijoittajaviestintää tarkastellaan nykyisin yhä useammin osana yrityksen koko sijoittajasuhteiden kenttää, ks. esim. Kariola – Niemelä – Angervuo 2004, s. 11.

³ Arvopaperimarkkinoita keskeisesti säännöstävä laki on arvopaperimarkkinalaki (AML, 495/1989).

⁴ Yhtiöllä tässä kirjoituksessa tarkoitetaan julkisen kaupankäynnin kohteena olevia yhtiöitä.

⁵ Osavuosiokatsauksia koskevat seikat on säännelty AML:ssa. Tilinpäätöstä koskevat pääsäännöt on sen sijaan annettu AML:n ulkopuolella, ks. Karjalainen – Parkkonen 2003, s. 109.

Ajankohdasta riippumatta yhtiöiden on viipymättä tiedotettava markkinoille merkittävistä seikoista. Tätä kutsutaan *jatkuvaaksi tiedonantovelvollisuudeksi*. Sen avulla yhtiö voi korjata markkinoilla olevan tiedon yhtiöllä olevan tiedon mukaiseksi. Sijoittajille pyritään näin turvaamaan yhdenvertainen, tasapuolinen ja ennen kaikkea samanaikainen mahdollisuus tiedon saantiin⁶.

Arvopaperin arvoon vaikuttava tieto voi kehittyä ja muuttua nopeasti. Markkinoiden kehitys on usein myös vaikeasti ennustettavaa. Perustellutkin ennusteet voivat osoittautua vääriksi. Jos markkinoille luodut odotukset arvopaperin arvon kehittymisestä havaitaan virheellisiksi, yhtiön velvollisuutena on oikaista ennuste tapahtuneen kehityksen mukaiseksi antamalla tulosvaroitusta⁷. Tulosvaroitusta on osa yhtiön jatkuvaa tiedonantovelvollisuutta.

Edellä mainitun Nokian antaman tulosvaroituksen perusteena oli se, että markkinoille aiemmin annettu arvio liikevaihdosta poikkesi siitä, mihin yhtiö oli päätyvässä. Tulosvaroituksella Nokia pyrki korjaamaan vallitsevaa ennustetta.

Tulosvaroituksen ja muiden jatkuvan tiedonantovelvollisuuden piiriin kuuluvien seikkojen julkistamisvelvollisuus ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä⁸. Julkistaminen on tehtävä silloin, kun seikka on omiaan olennaisesti vaikuttamaan arvopaperin arvoon. Tulosvaroituksen antamista edeltää siis seikan olennaisuutta koskeva harkinta. Jos tulomuutos arvioidaan merkitykseltään olennaiseksi, se on julkistettava.

3. Onko yhtiöllä mahdollisuus harkintaan?

37

Kaikki yhtiöiden informaatiovirrat eivät perustu velvollisuuksiin. Yhtiöillä on laaja liikkumavara tiedottamisen suhteen⁹. Säädannössä asetetaan vain minimivelvoitteet. Yhtiöt voivat halutessaan viestiä markkinoille vaadittua enemmän.

Jos viestinnässä ylitetään minimivelvoitteet, tulevat tiedonantovelvollisuuksia koskevien sääntöjen lisäksi sovellettaviksi usein myös arvopapereiden markkinointia koskevat säännöt. Arvopapereita ei saa markkinoida antamalla totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja. Erikseen on kielletty myös hyvän tavan vastainen ja sopimaton menettely markkinoinnissa.

Yhtiöillä on vapaus määrittää omat sijoittajaviestinnän strategiansa. Vapaus on tällöinkin vain suhteellista. Tietyn viestintästrategian valitseminen ja sen noudattaminen tuottaa sijoittajille odotuksia. Odotuksilla voi olla myös juri-

⁶ Jatkuvan tiedonantovelvollisuuden kriteeriksi on arvopaperimarkkinalaissa asetettu seikan olennainen vaikutus arvopaperin arvoon. Laissa on kuitenkin säädetty myös tiettyjen seikkojen julkistamisvelvollisuudesta riippumatta siitä, mikä niiden vaikutus arvopaperin arvoon tulisi olemaan. Näiden velvollisuuksien voidaan katsoa sijoittuvan säännöllisen ja jatkuvan tiedonantovelvollisuuden väliin. Yhtiöllä on esimerkiksi velvollisuus tiedottaa eri vaiheissa sen hankkimista omista osakkeista.

⁷ Jos markkinoilla olevat arviot eivät perustu yhtiön antamaan informaatioon, ei yhtiöllä ole myöskään velvollisuutta korjata arvioita.

⁸ Seikan olennaisuuden arvioinnissa voidaan käyttää apuna myös RATA:n ohjeita ja kaupankäynnin järjestäjän antamaa itsesääntelyä, ks. Karjalainen – Parkkonen 2003, s. 115.

⁹ Ks. esim. Karjalainen – Parkkonen 2003 s. 115, jossa säännöksen todetaan olevan joustavan ja jättävän tilaa tulkinnoille.

distä merkitystä, minkä vuoksi yhtiö tulee faktisesti sidotuksi itse valitsemaansa strategiaan.

Valittu viestintästrategia voi vaikuttaa siihen, minkälaisen tiedon sijoittajat arvioivat olennaiseksi. Tiedon olennaisuuden sisältöä on yleisellä tasolla vaikea määritellä. Yhtiön noudattama käytäntö tietojen julkistamisessa oikeuttaa sijoittajan luottamaan siihen, että yhtiö arvioi tietojen olennaisuutta samalla tavalla eri tilanteissa. Valittu strategia sisältää oman viestinsä. Yhtiö on velvollinen noudattamaan valitsemaansa ja ilmoittamaansa käytäntöä.

Viestintästrategia voi vaikuttaa myös yhtiötä koskevien markkinahuhujen arviointiin. Yhtiöillä ei yleensä ole velvollisuutta kommentoida markkinoilla olevien huhujen todenperäisyyttä. Yhtiö voi kuitenkin valita strategian, jossa virheelliset huhut korjataan. Tämä voi synnyttää sijoittajille odotuksia myös tulevien huhujen oikeellisuudesta. Sijoittajilla on oikeus odottaa, että yhtiö toimii johdonmukaisesti valitsemansa strategian mukaisesti¹⁰.

4. Ei pelkästään yhtiö

Yhtiöllä itsellään on luonnollisesti paras tieto sen liikkeeseen laskemien arvopapereiden arvon kehittymisestä ja markkinoilla olevien ennusteiden toteutumisesta. Yhtiö on siksi selkeästi tärkein markkinoiden informaatiovirtojen synnyttäjä. Informaatiovirtojen kokonaisuudesta ovat yhtiön ohella vastuussa kuitenkin myös muut markkinoiden osapuolet.

Tärkeimpiä markkinoiden osapuolista ovat yhtiöiden ohella *markkinapaikka* (pörssi), *arvopaperinvälittäjät* sekä *sijoittajat*. Markkinapaikan ja arvopaperinvälittäjien keskeisin rooli informaatiovirtojen tuottajina on välittää edelleen heille annettua informaatiota. Markkinapaikka välittää yhtiöiltä saamansa tiedot markkinoille, kun taas arvopaperinvälittäjien tehtävänä on välittää markkinoilta saamansa tiedot sijoittajille¹¹. Markkinoiden toimintaan ja informaatiovirtoihin liittyvät myös tiedon analysoijat (analyytikot), tiedon välittäjät (media) ja informaatiovirtojen valvojat (RATA, VM).

5. Sijoittajat informaatiovirran tuottajina

Sijoittajat toimivat markkinoilla yleensä informaation vastaanottajan ominaisuudessa. Osakkeiden vaihdanta ja sen myötä tapahtuvat muutokset yhtiön omistuksessa voivat kuitenkin olla markkinoille merkittävää tietoa. Näistä on parhaiten tietoinen yksittäinen sijoittaja tai sijoittajataho. Sijoittajalla onkin tiettyissä tilanteissa velvollisuus saattaa tieto näistä muutoksista markkinoille¹².

¹⁰ Johdonmukaisuus on merkittävää myös liiketaloudellisesta näkökulmasta. Sijoittajat eivät hyväksy epäloogisuutta toiminnan ja viestinnän välillä, ks. Kariola – Niemelä – Angervuo 2004, s. 99.

¹¹ Arvopaperinvälittäjän tiedonantovelvollisuudesta sijoittajalle ks. esim. Karjalainen – Parkkonen 2003, s. 226 ss.

¹² Käytännössä tämä on toteutettu niin, että sijoittaja tiedottaa asiasta AML 2 luvun 9 §:n nojalla RATA:lle ja yhtiölle, joka välittää sen edelleen markkinoiden tietoon.

Sijoittajalla on velvollisuus ilmoittaa yhtiölle tietyt kynnykset ylittävät omistussuuden muutos. Velvollisuutta kutsutaan *liputusvelvollisuudeksi*. Sen raja on asetettu niin korkealle, että piensijoittajia velvollisuus ei yleensä koske. Tarkoitus on suojata piensijoittajia. Tieto omistussuhteiden muutoksista voi olla merkki siitä, että yhtiön luonne sijoituskohteena on muuttumassa¹³.

Ensimmäisen kerran sijoittajalle syntyy velvollisuus liputtaa omistussuuden muutoksesta silloin, kun osuus ylittää 5 % yhtiön äänimäärästä tai osakepääomasta. Liputusrajoja on useita. Lopulta sijoittajan on liputettava, kun hänen omistussuutensa ylittää tai alittaa 2/3.¹⁴

Ylin liputusraja synnyttää myös muita velvollisuuksia. Kun sijoittajan omistussuus yhtiöstä ylittää 2/3, sijoittajan on tarjouduttava ostamaan myös yhtiön muiden osakkeenomistajien osakkeet. Sijoittajalla on *lunastusvelvollisuus*, jos muut haluavat luopua omistuksestaan. Lunastusoikeutta omistusrajan ylittäminen ei sen sijaan tuota¹⁵. Vähemmistöosakkeenomistajien ei ole pakko luopua osakeomistuksestaan.

Lunastusvelvollisuudenkin tarkoituksena on suojata piensijoittajia. Yhtiön määräysvallan keskittyminen yhdelle osakastaholle voi vaikuttaa merkittävästi osakkeen arvoon.

Käytännössä lunastusvelvollisuus syntyy sijoittajalle usein siinä tilanteessa, kun hän on ensiksi hankkinut markkinoilta osakkeita *julkisella ostotarjouksella*. Sijoittajalla on julkisessa ostotarjouksessa velvollisuus kohdella osakkeenomistajia yhdenvertaisesti. Tavoite pyritään saavuttamaan informaatiovirtojen avoimuudella. Tarjousasiakirja on julkistettava ja informaatio ostotarjouksesta on kohdistettava jokaiselle yhtiön osakkeenomistajalle.

39

6. Sisäpiiri

Informaatiovirtojen monipuolisen sääntelyn avulla pyritään siihen, että sijoittajat olisivat tasa-arvoisessa asemassa¹⁶. Täydelliseen tiedolliseen yhdenvertaisuuteen ei kuitenkaan voida päästä. Eri syistä markkinoilla on aina henkilöitä, jotka tietävät enemmän kuin toiset. Henkilöillä voi olla *sisäpiiritietoa*. Tällaisen tiedon hyväksikäyttöä pyritään markkinoilla erityisesti rajoittamaan.

Tietyt henkilöryhmät ovat markkinoilla jatkuvasti erityisen sääntelyn kohteena. Näitä ovat henkilöt, joiden voidaan olettaa olevan asemansa perusteella muita sijoittajia paremmin tietoisia vielä julkistamattomista asioista. Tätä henkilöryhmää on kutsuttu *pysyväksi sisäpiiriksi*¹⁷.

¹³ Omistussuhteet voivat vaikuttaa myös arvopaperin arvoon, ks. esim. Karjalainen – Parkkonen 2003, s. 140.

¹⁴ Liputusrajoista säädetään AML 2 luvun 9 §:ssä. Liputusrajat ovat 5 %, 10 %, 15 %, 20 %, 25 %, 33,3 %, 50 % ja 66,6 %.

¹⁵ Enemmistöosakkaalla on tietyn kynnyksen ylittämisen jälkeen lunastusoikeus osakeyhtiölain perusteella ks. menettelystä esim. Airaksinen – Jauhiainen 1997, s. 528 ss.

¹⁶ Tasa-arvon osalta tavoitellaan erityisesti sitä, että sijoittajat olisivat samalla viivalla informaation saamisen suhteen. Erilaisista sisäpiirisääntelyn malleista, ks. Annala 2001, s. 20-29.

¹⁷ Ks. esim. Hoppu – Hoppu 2003, s. 342.

Pysyvään sisäpiiriin kuuluvat muun muassa yhtiön hallituksen ja hallintoneuvoston jäsenet, toimitusjohtaja sekä tilintarkastajat. Yhtiön korkeimpien toimihenkilöiden ohella pysyvään sisäpiiriin kuuluu laajasti myös arvopaperinvälittäjien ja markkinapaikan toimihenkilöitä.¹⁸

Yhtiön pysyvien sisäpiiriläisten erityissääntely on toteutettu informaation julkisuutta lisäämällä. Julkiseksi on säädetty ensiksikin heidän omat osakeomistuksensa yhtiössä, heidän edunvalvonnassaan olevien henkilöiden osakeomistukset sekä heidän määräysvallassaan olevien yhteisöjen osakeomistukset. Heidän on myös ilmoitettava sellaiset yhteisöt, joissa he voivat käyttää huomattavaa vaikutusvaltaa. Julkisuus on käytännössä toteutettu niin, että sisäpiiriläisten on ilmoitettava omistuksensa ja sen muutokset. Yhtiö on velvollinen pitämään niistä rekisteriä.

7. Vaihtuva sisäpiiri

Pysyvän sisäpiirin ohella säännellään kaikkia niitä henkilöitä, jotka jossakin yksittäisessä tilanteessa ovat saaneet tietoonsa vielä julkistamattoman seikan. Heidän sisäpiiriläisyytensä perustuu siis siihen, että he ovat saaneet tietoonsa *sisäpiiritiedon*. Sillä tarkoitetaan julkisen kaupankäynnin kohteena olevaan arvopaperiin liittyvää tietoa, jota ei ole julkistettu tai joka ei muuten ole ollut markkinoilta saatavissa¹⁹.

40

Sisäpiiritietoon perustuvaa sisäpiiriä voidaan kutsua *vaihtuvaksi sisäpiiriksi*. Kun kyseinen yksittäinen tieto on julkistettu, sisäpiiriläisyys päättyy. Sen aikana sisäpiiritietoa ei saa käyttää hyväkseen. Kiellettyä on tiedon käyttäminen arvopaperikaupassa ja myös muiden neuvominen tiedon perusteella²⁰.

Vaihtuvaan sisäpiiriin voi kuulua kuka tahansa sisäpiiritietoa saanut. Henkilön aseman merkittävyydellä tai tiedon saannin syyllä ei ole merkitystä. Vaihtuvaan sisäpiiriin kuulumiselle riittävää on jo se, että henkilö saa tiedon haltuunsa.

¹⁸ Omistuksen julkisuuden laajuus vaihtelee pysyvän sisäpiiriin eri ryhmillä. Yhtiön sisäpiiriä koskeva julkisuus ulottuu yhtiön osakkeita koskevaan suoraan tai välilliseen omistukseen. Muilla pysyvän sisäpiiriin ryhmillä julkisuus ulottuu laajasti arvopaperimarkkinoilla kaupankäynnin kohteena oleviin arvopapereihin. Ks. Karjalainen – Parkkonen 2003, s. 261 ss.

¹⁹ Kaikki julkistamaton tieto ei kuitenkaan ole sisäpiiritietoa. Tiedolle on asetettu samanlainen olennaisuusvaatimus kuin yhtiöiden jatkuvan tiedonantovelvollisuuden yhteydessä.

²⁰ Neuvomisen ei tarvitse sisältää itse sisäpiiritietoa ollakseen kiellettyä. Jo kehoitus arvopaperin hankkimiseen tai luovuttamiseen on moitittavaa, jos kehoitus perustuu sisäpiiritietoon, ks. esim. Astola 1990, s. 190.

Tällä hetkellä ei vielä ole kiellettyä paljastaa sisäpiiritietoa, jos tarkoituksena ei ole neuvominen. Tältä osin Suomen lainsäädäntöön voi kuitenkin olla tulossa muutoksia EU:n sisäpiirisääntelyn perusteella.

8. Informaatiovirtojen kokonaisuus

Arvopaperimarkkinoiden sääntelyn tavoitteena on turvata sijoittajille yhdenvertainen informaatiotaso. Tässä käytetään hyväksi kaikkia markkinoiden toimijoita. Tavoiteltavaa informaation määrää, laatua tai tasapainoa ei kuitenkaan aina saavuteta. Silloin oikeutta informaation hyväksikäyttämiseen rajoitetaan. Kaikilla pitäisi siis olla yhtäläiset mahdollisuudet saada tietoja ja luottaa niiden oikeellisuuteen. Sijoitusmarkkinoiden mielenkiinnon tuleekin syntyä siitä, millä tavalla kaikkien saatavilla olevaa informaatiota sijoitusratkaisuihin lopulta käytetään. Se on lopulta kunkin sijoittajan omalla vastuulla.

Lähteet

Airaksinen, Manne – Jauhiainen, Jyrki: Osakeyhtiölaki. Helsinki 1997.

AML. Arvopaperimarkkinalaki 495/1989.

Annola, Vesa: Sisäpiirit rajat – sisäpiirin määrittelyn tarpeellisuuden arviointia. Teoksessa: Annola, Vesa – Herler, Brita (toim.): Oikeustieteen rajoja etsimässä. Turku 2001, s. 19-39.

Astola, Tiina: Arvopaperimarkkinoiden oikeussäännöt. Helsinki 1990.

Hoppu, Esko – Hoppu, Kari: Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet. Helsinki 2003.

Kariola, Raija – Niemelä, Jaakko – Angervuo, Hannu: Yritys sijoittajamarkkinoilla – sijoittajasuhdetoiminnan haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki 2004.

Karjalainen, Jarkko – Parkkonen, Jarmo: Arvopaperimarkkinalaki. Helsinki 2003.

OYL. Osakeyhtiölaki 734/1978.

Jatko-opiskelija Alfred Herler työstää kahta liseniaatintutkimusta

Alfred Herler tekee johdonmukaisesti asioita parillisissa määrissä, ainakin jos ne koskevat opiskelua. Nuori mies on jo suorittanut pari maisterin tutkintoa ja tällä hetkellä työn alla on kaksi liseniaatintutkimusta. Lisäksi hän on opiskellut kahdeksaa kieltä.

Herler kertoo harrastavansa aktiivisesti kielten opiskelua, ja taitavansa molempien kotimaisten lisäksi englannin, saksan, ranskan, italian, espanjan ja venäjän kielen.

– Luen erikielisiä lehtiä internetistä päivittäin, että osaaminen pysyisi muistissa. Espanjaa ja venäjää pitäisi päästä kokeilemaan enemmän käytännössä, hän sanoo, ja toteaa venäjän kielen olleen hankalin oppia, kyrilliset kirjanmerkit olivat helppo juttu verrattuna monimutkaiseen kielioppiin.

Runsas kielten opiskelu johtuu kiinnostuksesta erilaisiin kulttuureihin, joihin pääsee hyvin sisälle kielen kautta. Italialaiseen yhteiskuntakulttuuriin Herler pureutui toisessa tutkimuksessaan, jonka hän kirjoitti valmiiksi jo pian valtiovieteen maisteriksi valmistumisen jälkeen. Åbo Akademielle tehty liseniaatintutkimus käsittelee Italian läänireformin kehittymistä.

– Olen tutkinut sitä, miten yhteiskunnalliset olot vaihtelevat eri osissa Italiaa. Tutkimus kuuluu sosiaalipolitiikan alaan, vaikka se onkin oikeastaan poikkitieteellinen, kuvailee hän toista liseniaatintutkimustaan, joka on tällä hetkellä tarkastettavana.

Talousoikeuden laitokselle tehty tutkimus tekijänoikeudesta ja oikeusperiaatteista on myös luettavaa. Vielä on epävarmaa siitä, pitääkö jompaankumpaan tutkimuksista tehdä muutoksia, ennen kuin ne saadaan kansiin.

– Tutkimuksen tekemisessä on se hyvä puoli, että saa tehdä asiat vapaasti, oman aikataulun mukaan. Mutta eihän jatko-opiskelukaan ole taloudellisesti kannattavaa, eli olisi hienoa löytää lähitulevaisuudessa hyvin palkattu työ. Ajattelin, että kuitenkin jatkan eteenpäin tutkimusta työn ohessa.

Vapaa-aikansa Alfred Herler kuluttaa kuntosalilla. Hän kertoo elävänsä mahdollisimman terveellisiä elämän tapoja noudattaen, eli ruokavalioon ei kuulu karkkeja tai muita sokeriherkkuja. Herkkuruokia ovat wokkiruoat ja sushi, joita hän valmistaa mielellään itse, koska Vaasasta ei löydy mieluista erikoisruokaravintolaa.

– Harrastan myös viinejä, olen jäsen eräessä viiniyhdistyksessä.

Herler ei voi mainita varsinaista lempiviiniä. Hänen strategiansa hyvän viini löytämiseen on keskittyä tiettyyn alueeseen tai rypäleeseen ja etsiä sitä kautta parhaat palat. Tällä hetkellä menossa on Syrah-rypäle.

Informaation tekijänoikeudelliset kysymykset tietoverkoissa

KTL, VTL Alfred Herler

Yleistä

Alun perin avoimen tietoverkon perusideologiaan kuului, että tietoverkkoon saatettu *informaatio* (aineisto) oli vapaasti hyödynnettävissä. Avoimessa tietoverkossa on tekijänoikeudella suojattua *informaatiota* (aineistoa), joka on tarkoitettu olemaan vapaasti selailtavissa, katseltavissa ja kuunneltavissa. Tällaisen *informaation* (aineiston) käytön voidaan katsoa perustuvan johdettuun lupaan (implied license), joka voi koskea vain laillisesti tietoverkkoon saatettua *informaatiota* (aineistoa).

44

Informaation vapaa liikkuminen ei ole silti itseisarvo *per se* (sinänsä). *Informaation* vapaa liikkuminen on kuitenkin edellytys moniin prosesseihin yhteiskunnassamme, esimerkiksi erilaisiin viranomais-, kansalais- ja elinkeinotoimintoihin. Muun muassa sen takia on tärkeitä, että keskusteluissa *informaation* vapaasta liikkuvuudesta pyritään täsmentämään, mitkä ne oikeudet *informaatioon* ovat, joista puhutaan ja mistä nämä kyseessä olevat oikeudet oikein koostuvat. Näin ollen on aiheellista määrittää ne oikeudet *informaatioon*, jotka ovat olemassa, koska oikeus kontrolloida saatavuutta *informaatioon* kuuluu niihin avainkysymyksiin kun keskustellaan tasapainosta omistusoikeuden ja yleisön oikeudesta *informaatioon* välillä.

Tekijänoikeudellinen näkemys *informaation* vapaaseen liikkuvuuteen on aika suppea. Kaikkiin kysymyksiin, jotka koskevat informaatiomarkkinoiden toimintaa tai *informaation* vapaata liikkuvuutta, ei välttämättä voida löytää vastausta tekijänoikeudellisesta lainsäädännöstä. Mutta pyrkimys löytää koherenssi tekijänoikeuden ja muiden informaatio-oikeusnormien välillä pitää olla olemassa, muun muassa siitä syystä että tekijänoikeudellisiin normeihin sisältyy sellaista yleistä *informaatiota*, joka myös liittyy muuhun informaatio-oikeudelliseen lainsäädäntöön.

I. Johdatus kysymyksenasetteluun

Tietoverkoissa tapahtuvan linkittämisen tekijänoikeudellinen asema on herättänyt erilaisia mielenkiintoisia kysymyksiä. Linkittämisellä on hyvin keskeinen asema nykymuotoisen Internetin toiminnassa. Internetin merkittävimpiä palveluita on WWW. Hypertekstilinkit ovat olennainen osa WWW-palvelua. Koko www-tekniikka perustuu hyperlinkkeihin, joita seuraamalla käyttäjä voi

siirtyä kohteesta toiseen. Siirtymisen mahdollistavien hyperlinkkien lisäksi linkkejä käytetään myös muissa käyttötarkoituksissa. Niiden avulla on esimerkiksi mahdollista ladata tietty *informaatio* osaksi toista *www*-sivua. Linkin avulla käyttäjä voi siirtyä dokumentista toiseen tai dokumentin osasta toiseen. Linkki saa oikeudellisessa arvioinnissa merkitystä silloin, kun siirrytään linkintekijän sivulta jonkun toisen henkilön luomalle sivulle (dokumentille). Itse luotujen *informaation*; tekstien, kuvien ja äänien liittäminen omaan tekstisivuun on oikeudellisesti ongelmatonta. Tekstin, kuvien ja äänen luoja saa itse yhdistää sitä omaa *informaatiota* haluamallaan tavalla. Tekijänoikeudelliset ongelmat ovat koskeneet kysymystä, saako toisen henkilön laatiman *informaation*; tekstin, valmistaman kuvan tai äänitiedoston (esim. sävellysteoksen) liittää ilman lupaa oman *www*-sivun osaksi. Internetissä käytettäviä linkkejä voidaan ryhmitellä monella eri tavalla a) linkkiteknikan tai b) oikeusvaikutusten perusteella. Oikeudelliset vaikutukset eivät riipu teknisistä luokituksista. Tämä johtuu siitä, että tekijänoikeudellista suojaa annetaan teoksen (esim. *www*-sivun) ulkonaiselle muodolle eikä tekniselle idealle. Tekijänoikeudellisten seikkojen perusteella on vakiintunut jako kahteen pääryhmään: 1) tavallinen vievä hyper(teksti)linkki (vanlig förande länk, hyper link) mikä *johdattaa* käyttäjän *toiselle sivulle*, ja 2) noutava linkki (hämtande länk, inline link), mikä *tuo linkittäjän sivulle aineistoa toiselta sivulta* tai toisen palvelimen alaiselta sivulta ja *avaa* linkitetyn *sivun sisältämän aineiston* selaimella näkyvään kehykseen. Edellä mainitut linkkityypit voivat olla tekijänoikeudellisesti merkityksellisiä. Eri linkkityypeillä on kuitenkin erilaisia tekijänoikeudellisia vaikutuksia. Käsittelyn kohteena on vain kysymys, koska linkin tekeminen on tekijänoikeudellisesti a) sallittua tai b) kiellettyä, jos asiasta ei ole erikseen muuta sovittu.

45

2. Tavallinen (vievä) hypertekstilinkki

Tavallisen (vievän) hyper(teksti)linkin avulla käyttäjä voi siirtyä Internetissä sivulta toiselle. Linkkikomennon osoitemäärittelyksellä käyttäjä voidaan ohjata mille tahansa sivulle Internetissä, jos kohdesivun ylläpitäjä ei ole estänyt pääsyä sivulle. Tavallista (vievää) linkkiä käytettäessä käyttäjän selaimen URL-osoiteruudussa oleva osoite muuttuu kohdesivun osoitteeksi. Linkki voidaan asettaa myös siten, että käyttäjän selaimen sisään muodostuu kehys, jolla on oma URL-osoitekenttä, jolloin linkki muuttuu periaatteessa vieväksi linkiksi. Hyperlinkkien tekeminen ja käyttö on niin yleistä ja tavanomaista, että saattaa vaikuttaa tarpeettomalta kysyä, liittyykö linkin tekemiseen oikeudellisia ongelmia. Kansainvälisessä keskustelussa on esitetty erilaisia käsityksiä tavallisen linkin sallittavuudesta. Ulkomailla on ollut vireillä useita oikeudenkäyntejä, joissa kohdesivun haltija on vaatinut lisensikorvausta linkin tekijältä. Yksi tunnetuimmista on Ticketmasterin ja Microsoftin välinen oikeudenkäynti. Ticketmaster on USA:n suurin lippupalveluyritys. Microsoft oli tehnyt omilta sivuiltaan (Sidewalk-portaalistaan) linkin lipunmyyjän sivuille. Oikeudenkäynti päättyi sovintoon. Samoin on käynyt muissa vastaavissa oikeudenkäynneissä. Sopimusten yksityiskohdat ovat salaisia. Oikeustilaa on pidetty epäselvänä, koska ennakkopäätökset puuttuvat. Kohdesivun haltijat ovat

katsoneet, että linkin tekijä käyttää linkin avulla hyväkseen kohdesivua. Linkin tekijä saattaa kohdesivun yleisön saataviin. Tähän käyttämiseen tarvittaisiin kohdesivun tekijän lupa. Jäljempänä käsittelen asiaa Suomessa sovellettavan oikeuden näkökulmasta. Esimerkiksi USA:ssa ratkaisut on tehty muilla (kuin tekijänoikeudellisilla) perusteilla. *Tavallisten linkkien tekijänoikeudelliset ongelmat* ovat koskeneet seuraavia kysymyksiä: 1) saako tehdä hyperlinkin eli tavallisen linkin toisen henkilön sivulle ilman tämän henkilön lupaa eli voiko esimerkiksi poliisi kieltää linkit *www*-sivuilleen, kuten Suomessa on tapahtunut, ja 2) a) onko linkki tehtävä toisen yrityksen aloitus- eli kotisivulle (portaalille), jolla sijaitsevat tuloa tuottavat mainokset, vai b) voidaanko käyttäjä ohjata linkillä aloitussivun ohitse suoraan alahakemistoon tai -sivulle (syvälinkki, deep link).

Linkin tekemiseen tarvitaan Suomessa kohdesivun tekijän lupa sillä edellytyksellä, että linkin tekeminen loukkaa kohdesivun tekijän taloudellisia ja moraalisia oikeuksia.

Taloudelliset oikeudet on lueteltu tekijänoikeuslain (TekijäL) 2 §:ssä. Tekijän taloudellisia yksinoikeuksia ovat: 1) oikeus valmistaa teoksesta kappaleita (valmistusoikeus) ja 2) oikeus saattaa teos yleisön saataviin, 2a) välittämällä sitä julkisesti, 2b) esittämällä sitä julkisesti (esitysoikeus), 2c) tarjoamalla sitä myytäväksi tai muutoin levittämällä sitä yleisön keskuuteen (levitysoikeus) taikka d) näyttämällä sitä julkisesti (näyttämisoikeus).

Tekijän moraaliset oikeudet ovat (TekijäL 3 §): a) isyysoikeus ja b) respektioikeus.

46

Linkin tekemiseen tarvitaan lupa vain, jos linkin tekijä on käyttänyt tai loukannut kohdesivun tekijän oikeuksia eli 1) jos kohdesivusta valmistetaan eli kopioidaan teoskappaleita, 2) jos kohdesivua välitetään julkisesti, 3) jos kohdesivun teoskappaleita levitetään yleisölle taikka 4) esitetään tai näytetään julkisesti. Tekijän moraalisia oikeuksia täytyy kunnioittaa: 1) Tekijällä on oikeus vaatia, että hänen nimensä ilmoitetaan sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii (TekijäL 3 § 1 mom.) ja 2) Tekijälle kuuluu oikeus vastustaa teoksensa sellaista muuttamista ja julkistamista, joka on omiaan loukkaamaan tekijänkunniaa eli tekijän kirjallisessa tai taiteellisessa suhteessa nauttimaan arvontoa (TekijäL 3 § 2 mom.). Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää sen selvittämistä, mitä linkin tekeminen ja käyttäminen merkitsevät. Linkkiä käytetään siten, että käyttäjä asettaa kuvaruudulla olevan osoittimen linkkimerkin päälle ja painaa hiiren vasemmasta painikkeesta. Linkkimerkki voi olla a) kuvake tai b) korostettu tekstikohta. Linkkimerkin alla on HTML-koodilla tehty kommento. Tämä kommento on tarkoitettu käyttäjän selainohjelmalle. Komennolla määritellään osoite, johon siirrytään. Selainohjelma toteuttaa komennon käyttäjän klikkauksen perusteella.

Toisin sanoen linkki antaa käyttäjän selainohjelmalle osoitetiedon, *informaation*. 1) Selainohjelma muodostaa suoran yhteyden tähän osoitteeseen, 2) Yhteys linkkisivulle katkeaa, 3) Käyttäjän kuvaruudulle tulee näkyviin kohdesivu, 4) Käyttäjä näkee kohdesivun alkuperäisessä muodossaan. Linkkisivulla ei tapahdu 1) kohdesivun kopiointia, 2) kohdesivun välittämistä, 3) esittämistä tai näyttämistä, 4) kohdesivun tarjoamista myytäväksi eikä kohdesivun muuta levittämistä eikä tekijän moraalisia oikeuksia loukkaavia tekoja. Linkki antaa

selainohjelmalle saman osoitetiedon, *informaation*, jonka käyttäjä voi itse kirjoittaa selainohjelmaansa. Tavallinen linkki on vain osoitetieto, *informaatio*, kuten puhelinnumero tai katuosoite, tai viittaus, kuten lähdeviittaus kirjallisuuteen. Kohdesivun tekijä on itse saattanut sivunsa yleisön saataviin silloin, kun hän on kopioinut sivunsa Internet-palvelimelle. Kohdesivun tekijä antaa suostumuksensa kohdesivun normaaliin käyttöön Internetissä, kun hän ilman rajoituksia asettaa sivun yleisön saataviin. Tätä kutsutaan konkludenttiseksi sopimukseksi (implied licence). Tavallinen linkki ei loukkaa kohdesivun tekijän oikeuksia.

Oikeudellisessa arvioinnissa ei ole merkitystä sillä seikalla, sisältääkö linkki osoitetiedon aloitussivulle (portaaliin) tai alasivulle (deep link).

Eräs hyperlinkin alatyyppejä on ns. *syvälinkki*, joka vie käyttäjän kohdesivuston pääsivun ohitse syvemmälle palvelimelle tallennettuihin verkkosivuihin tai erillisiin tiedostoihin

Syvälinkit on nähty ongelmallisiksi muun muassa siksi, että pääsivulla mahdollisesti annetut tiedot verkkosivujen sisältämän aineiston oikeudenomistajasta ja aineiston käytöstä, mahdolliset vastuuvapaus- lausekkeet, sivulle sijoitetut mainokset tai muut käyttäjän havaittavaksi tarkoitettut seikat jäävät syvälinkityksen seurauksena käyttäjältä huomaamatta.

Pääsivun tietoihin on voitu sisällyttää myös tekijänoikeudellista *informaatiota* aineiston käytöstä.

Molemmat sivut on saatettu samalla tavalla yleisön saataviin. Linkin tekemiseen ei tarvita kohdesivun tekijän lupaa. Esim. Poliisi oli kieltänyt linkin käytön sivuilleen. Kiellon kohteeksi joutui pelastushelikopterien tukiyhdistys. Poliisin mukaan linkki oli myynnin edistämistä. Poliisi joutui perumaan kieltonsa, koska kieltoon ei ollut laillista perustetta.

Valtaosa tietoverkon aineistosta on kuitenkin sellaista tekijänoikeudella suojattua *informaatiota* (aineistoa), että *informaation* (aineiston) tekijän tai muun oikeudenhaltijan ei voida katsoa luopuneen vetoamasta oikeuksiinsa.

Informaation (aineiston) tekijänoikeudellinen status voi käydä ilmi *informaation* (aineiston) sijainnista tietoverkossa, *informaation* (aineiston) sisällöstä sekä *informaation* (aineistoon) tehdyistä käyttöoikeus merkinnöistä.

Avoimen tietoverkon *informaatiota* (aineistoa), jonka käyttöä ei ole rajoitettu, voi hyödyntää tekijänoikeuden rajoitussäännösten sallimilla tavoilla. Sen sijaan *informaation* (aineiston) muu hyödyntäminen saattaa edellyttää oikeudenhaltijan lupaa. Oikeutta tehdä linkitys mihin tahansa Internetissä yleisön saataviin saatettuun *informaatioon* (aineistoon) on perusteltu nimenomaan johdetulla luvalla.

Johdettuun lupaan antaminen kuitenkin edellyttää, että linkitys muodostaa tekijänoikeudellisesti merkityksellisen toimen, johon linkittäjä tarvitsisi luvan. Näin ollen ei tavallisten vievien ja reagoivia vaativien linkkien käyttöä tarvitse perustella johdetulla luvalla. Siitä, mitä tekijänoikeudellisesti merkityksellisiä toimia johdettuun lupaan voidaan katsoa sisältyvän, on esitetty erilaisia mielipiteitä. Kaiken kaikkiaan johdetun luvan oikeudellinen status on epäselvä.

Teoksen tai muun aineiston kappaleen valmistaminen muissa kuin direktiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaisissa tapauksissa tai rajoitussäännösten nojalla edellyttää oikeudenhaltijan lupaa.

Direktiivin johtokappaleessa 33 on nimenomaisesti mainittu, että tällaiset aineiston selailun edellyttämät tilapäiset kappaleet kuuluvat 5 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Jos aineiston linkitys edellyttää tai siitä aiheutuu muunlaista kappaleenvalmistamista, oikeudenhaltija voi yksinoikeutensa nojalla puuttua linkittäjän toimiin. Linkitykseen liittyviä tekijänoikeudellisia kysymyksiä voidaan tarkastella linkkityypeittäin ja arvioida, tapahtuuko linkittämisessä jotain sellaista, joka kuuluisi tekijänoikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin. Mahdollista vastuuta tarkasteltaessa on erotettava vastuu linkittämisestä suojattuun aineistoon sekä vastuu siitä, että linkitetty aineisto sinänsä on tekijänoikeuden kannalta tai muuten laillista.

3. Noutava (tuova) linkki

HTML-kielellä kirjoitettu sivu on tekstitiedosto. Kuva ja ääni pitää tallentaa omaksi tiedostoksi.

Noutava linkki voi liittää esimerkiksi kuvatiedoston tekstitiedoston osaksi. Tämä oli noutavan linkin alkuperäinen tehtävä. Noutavaa linkkiä voidaan käyttää myös tekstin liittämiseksi muuhun aineistoon. Noutavaa (tuovaa eli integroivaa) linkkiä käytettäessä käyttäjän selaimen URL-osoitekenttä ei yleensä muutu, vaikka käyttäjä aktivoi linkin. Noutava (tuova) linkki on komento, joka sisältää osoite-tiedon siitä, missä noudettava materiaali sijaitsee, ja jossa on määritelty, missä muodossa noudettu aineisto esitetään. Internet-osoitteen avulla voidaan noutaa *informaatiota* (aineistoa) kaikkialta Internetistä, jos *informaation* (aineiston) käyttöä ei ole erikseen estetty. Käyttäjän selainohjelma toteuttaa automaattisesti noutavan linkin sisältämät komennot. Selainohjelma hakee noutavan linkin tarkoittaman tiedoston tai sivun sekä näyttää sen käyttäjän kuvaruudulla tai toistaa äänen kaiuttimen välityksellä. Käyttäjällä ei etukäteen tiedä, sisältääkö kohdesivu noutavan linkin, mikä osa kohdesivusta on noudettu muualta ja onko kohdesivun tekijällä lupa noudettavan *informaation* (aineiston) käyttöön. Linkitetty kuva voidaan rajata ja sijoittaa verkkosivun osaksi niin, ettei sitä voi erottaa muusta sivulla olevasta *informaatiosta* (aineistosta). Kuvatiedostot voivat siten olla peräisin linkittäjän omasta palvelimesta tai jostakin muusta palvelimesta. Kuvan alkuperä ilmenee vain lähdekoodi-toiminnon avulla. Linkin tekijä voi vapaasti liittää yhteen omaa *informaatiotaan* (aineistoaan). Oikeudelliset ongelmat alkavat silloin, kun linkin tekijä integroi oman sivunsa osaksi toisen henkilön luovaa *informaatiota* (aineistoa). Noutava linkki automaattisesti kopioi käyttäjän mikron muisteihin noudettavan *informaation* (aineiston) ja esittää *informaation* (aineiston) käyttäjän kuvaruudulla tai kaiuttimilla. Noutavan linkin avulla toisen henkilön luoma *informaatio* (aineisto) saatetaan yleisön saataviin oman *informaation* (aineiston) osana. Linkin tekijä käyttää välikappaleena internet-surfaajaa, joka ei voi etukäteen vaikuttaa toisen henkilön *informaation* (aineiston) käyttämiseen. Linkin tekijä ei saa ilman lupaa integroida oman sivunsa osaksi toisen henkilön *informaatiota* (aineistoa), jos tämä aineisto täyttää teostasovaatimuksen. Sama koskee toisen musiikin esittämistä. Linkin tekijä loukkaa toisen taloudellisia oikeuksia, jos lupa puuttuu. Samalla

hän loukkaa tekijän moraalisia oikeuksia, mikäli *informaation* (aineiston) tekijän nimeä ei mainita tai jos informaatio esiintyy sellaisessa uudessa käyttöyhteydessä, että se loukkaa tekijän respektioikeutta.

Tekijänoikeusneuvosto (TN) joutui ottamaan kantaa linkittämiseen lausunnossaan 2001:8. Linkittämiseen oli saatu lehden lupa, mutta artikkelien tekijä katsoi, ettei lehdellä ollut oikeutta luvan antamiseen. Linkit oli toteutettu siten, että klinikan sivuilla oli artikkelin yhteenveto ja siihen tehty linkki, joka osoitti suoraan lehden palvelimella olevaan artikkeliin. TN:n mukaan linkin asettamisen seurauksena syntyi tässä tapauksessa tosiasiallisesti tilanne, jonka lopputulos vastasi TekiäL 2 §:n 3 mom:ssa mainittuja yleisön saataville saattamisen tapoja. Linkin asettamisella määrätty *informaatio* (teos) saavutti linkittäjän teoskohtaisen valinnan perusteella uuden yleisön. TN:n mukaan tämä viittasi siihen, että linkin asettamisessa oli kyse sen tyyppisestä määräysvallan käytöstä, joka TekijäL:ssa oli haluttu turvata tekijälle.

Noutavan (tuovan) linkin käyttö on aiheuttanut runsaasti oikeusriitoja ulkomailla. Tunnetuin tapaus koskee Total Newsia, joka toimi uutistenvälittäjänä Internetissä. Jos tapaus muutetaan Suomen olosuhteisiin, kysymys on seuraavasta (keksitystä) toiminnasta: Sanomalehti Pohjalainen julkaisee palvelimellaan uutis-sivuja, joihin aineisto kootaan noutavilla linkeillä seuraavalla tavalla:

a) Uutisen otsikko noudetaan Helsingin Sanomien sivuilta, b) tekstin alkuosa otetaan Aamulehden palvelimelta ja c) loppuosa Turun Sanomilta sekä d) kuvat noudetaan Keski-Suomalaisen palvelimelta.

49

Vertaisverkot (peer to peer networking)

Yksi avoimen tietoverkon tekijänoikeudelliselta kannalta ongelmallisimmista ilmiöistä on ollut musiikin laittoman tietoverkkovälityksen mahdollistaneen Napster-palvelun ja vastaavien muiden palveluiden syntyminen, esim. Aimster, KaZaA, Grokster (Fast Track network) ja Morpheus (Gnutella network) vertaisverkko-ohjelma.

Tietoja esimerkiksi tietyn tietokoneen kovalevyllä sijaitsevista musiikki-tiedostoista ei yleensä ylläpidetä keskitetysti, vaan tiedot kootaan tarvittaessa ohjelmallisesti eri verkko-osoitteista.

Napster-järjestelmässä ylläpidetyt tietokannat verkossa saatavilla tiedostoista olivat keskitetysti löydettävissä Napsterin kotisivuilta.

Vaikka Napsterin oman palvelimen kautta ei koskaan välitetty laittomia musiikkitiedostoja vaan ainoastaan annettiin tieto verkossa saatavilla olevista tiedostoista, yhdysvaltalainen tuomioistuin katsoi, että Napsterin ylläpitäjä oli välillisesti vastuussa järjestelmän hyödyntäjien toimista.

Järjestelmän käyttäjien katsottiin syyllistyneen aineiston luvattomaan kopiointiin ja levittämiseen yleisölle, minkä tuomioistuin ei katsonut kuuluvan fair use -käytön piiriin. Vastaava kohtalo on kohdannut KaZaA:n ylläpitäjää.

Lähteet:

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta *HE 28/2004*.

Herler, B. (2001). *Upphovsrättsligt skydd av digitala musikaliska verk vid marknadsföring i Internet*. Vasa: Universitas Wasaensis.

Herler, B. (2004). *Upphovsrätt. Särskilt för lärare vid universitet och högskolor*. Vasa universitet.

Komiteanmietintö – kommittébetänkande 2002:5. Betänkande av upphovsrättskommissionen. Upphovsrätt i informationssamhället. Helsinki: Opetusministeriö.

Kilpailuoikeus kolahtaa Jaana Hautalalle

Talousoikeuden laitoksen tutkija Jaana Hautala käy heti asiaan. Hänen mielestään tärkeimpiä ovat asiakysymykset, joita hän alkaa selvittää jäsennellysti, käyttäen myös käsiään kuin hahmottamaan abstrakteja aihekokonaisuuksia.

Hautala kertoo, ettei sanomalehtiyliopiston kirjoitus ole kiinteästi yhteydessä tämän hetkisiin varsinaisiin tutkimusaiheisiin, eli hänen työstämiinsä väitöskirjoihin.

– Tämä kirjoitus liittyy yrityskaupan prosessuaalisiin seikkoihin. Omat tutkimushankkeeni koskevat valvonnan materiaalista puolta, yrityskauppojen kilpailuvaikutusten arviointia.

– Kilpailuoikeus on haastava oikeuden ala, joka liittyy läheisesti taloustieteen, siinä käytettävät käsitteet ja mallit ovat peräisin taloustieteestä. Innostuin alueesta heti ensimmäisestä luennosta lähtien, hän kertoo, ja lisää vielä, että kilpailuoikeus on ehdottomasti hänen ”juttunsa”.

Haasteet tutkimuksen muodossa ovat aina olleet Hautalan mieleen. Hän näkee kilpailuoikeuden juuri sellaisena siitäkin syystä, että Suomessa se on tieteenalana suhteellisen nuori. Kiinnostus aiheeseen muotoutui Hautalan opiskellessa alaa Euroopan yliopistoinstituutissa. Opinnot ovat antaneet mahdollisuuden harjoitteluun Euroopan komissiossa ja USA:n kilpailuviranomaisissa.

52

– Viihdyin loistavasti ulkomailla. Toimin Firenzessä, Brysselissä ja Washingtonissa. Sanoisin, että tällä hetkellä suurin saavutukseni on pääsy Euroopan yliopistoinstituuttiin, kaikki muut saavutukset ovat seurausta siitä, kertoo tutkija hymyillen.

Hautalalla on kokemusta yrityskauppalavonnasta kotimaassakin, sitä on kertynyt työstä Kilpailuvirastossa. Nykyiset tutkimushankkeet ovat täsmentyneen harjoittelujen ja työtehtävien kautta vuosien varrella.

– Omissa tutkimuksissa olen valinnut vertailevan lähestymisen. Yrityskauppalavonnan kansainvälinen vertailu kilpailuvaikutusten osalta kiinnostaisi jatkossakin. Haluaisin myös tarkastella, miten kansallinen kilpailuoikeus nivoutuu Eurooppalaiseen ja maailmanlaajuiseen kokonaisuuteen.

Hänen mukaansa tämä kevät on kilpailuoikeuden kannalta tärkeä. Hautalan mielestä on merkittävää ja mielenkiintoista, että EU:ssa tulee toukokuun alussa voimaan uusi kilpailusääntöjen täytäntöönpanoasetuksia ja Suomen kilpailulainsäädäntöä ollaan muokkaamassa.

Vapaa-aikana Hautala kertoo harrastavansa mielellään liikuntaa, uintia ja lenkkeilyä. Uinti sujuu sekä avannossa että uimahallissa ympäri vuoden.

– Hienoa, että Vaasaan tulee uusi uimahalli. Odotan kovasti 50 metrin allasta.

Musiikki kuuluu myös vapaa-aikaan, mieluiten hän kuuntelee klassista musiikkia ja erityisesti barokkimusiikki. Hautala kertoo soittaneensa nuorempana vajaan kymmenen vuotta pianoa Kuula-opistolla.

Informaatiovirrat yrityskauppavalvonnassa

Mitä yrityskaupasta pitää ilmoittaa ja kenelle?

Jaana Hautala

Kilpailunrajoituslain tavoitteena on terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun turvaaminen vahingollisilta kilpailunrajoituksilta. Lain tarkoittamia kilpailunrajoituksia ovat mm. kartellit ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttö. Vuonna 1998 lakiin lisättiin *yrityskauppavalvontaa* koskevat säännökset. Säännökset ovat kilpailunrajoituslain 3 a luvussa (303/98) ja ne tulivat voimaan 1.10.1998. Lakia ollaan parhaillaan muuttamassa ja hallituksen esitys (11/2004) kilpailunrajoituslain muuttamiseksi annettiin eduskunnalle 19.2.2004.¹ Tarkoituksena on, että muutokset tulisivat voimaan 1.5.2004. Lakiesitykseen liittyvää tietoa on julkaistu mm. Kilpailuviraston verkkosivuilla osoitteessa <<http://www.kilpailuvirasto.fi>>.²

Yrityskauppavalvontaa koskevilla säännöksillä pyritään turvaamaan markkinoiden kilpailullinen rakenne puuttamalla kauppoihin, joiden seurauksena syntyy tai vahvistuu sellainen määräävä markkina-asema, joka merkittävästi estää kilpailua Suomessa tai Suomen oleellisella osalla.³ Määräävällä markkina-asemalla tarkoitetaan mahdollisuutta toimia kilpailijoista, asiakkaista ja tavarantoimittajista riippumattomalla tavalla. Määräävässä markkina-asemassa oleva yritys pystyy siten merkittävästi ohjaamaan hintatasoa tai toimitusehtoja. Määräävää markkina-asemaa arvioidaan yrityskaupan kilpailuvaikutusten kannalta merkityksellisillä tuote- ja maantieteellisillä markkinoilla, ns. relevanteilla markkinoilla.

Laissa annetun tavoitteen toteuttamiseksi Kilpailuvirasto selvittää yrityskaupasta aiheutuvia kilpailuvaikutuksia ja puuttuu tarvittaessa määräävän markkina-aseman syntymiseen tai vahvistumiseen. Kaupan toteuttamiselle voidaan asettaa ehtoja kielteisten kilpailuvaikutusten poistamiseksi tai markkina-oikeudelle voidaan tehdä esitys kaupan kieltämiseksi.

Suurin osa yrityskaupoista hyväksytään sellaisenaan ensimmäisen vaiheen käsittelyssä. Ehdollisena on hyväksytty vuosittain 1-5 kauppaa. Tähän mennessä Kilpailuvirasto on tehnyt kieltoesityksen markkinaoikeudelle, silloiselle kilpailuneuvostolle, ainoastaan yhdessä tapauksessa. Kyseessä oli *Sonera Oyj/Yleisradio Oy/Digita Oy -kauppa* (Dnro 1010/81/99), jonka kilpailuneuvosto hyväksyi ehdollisena.

¹ HE 11/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kilpailunrajoituksista annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

² Ks. myös Kilpailuviraston uutislehti 1/2004.

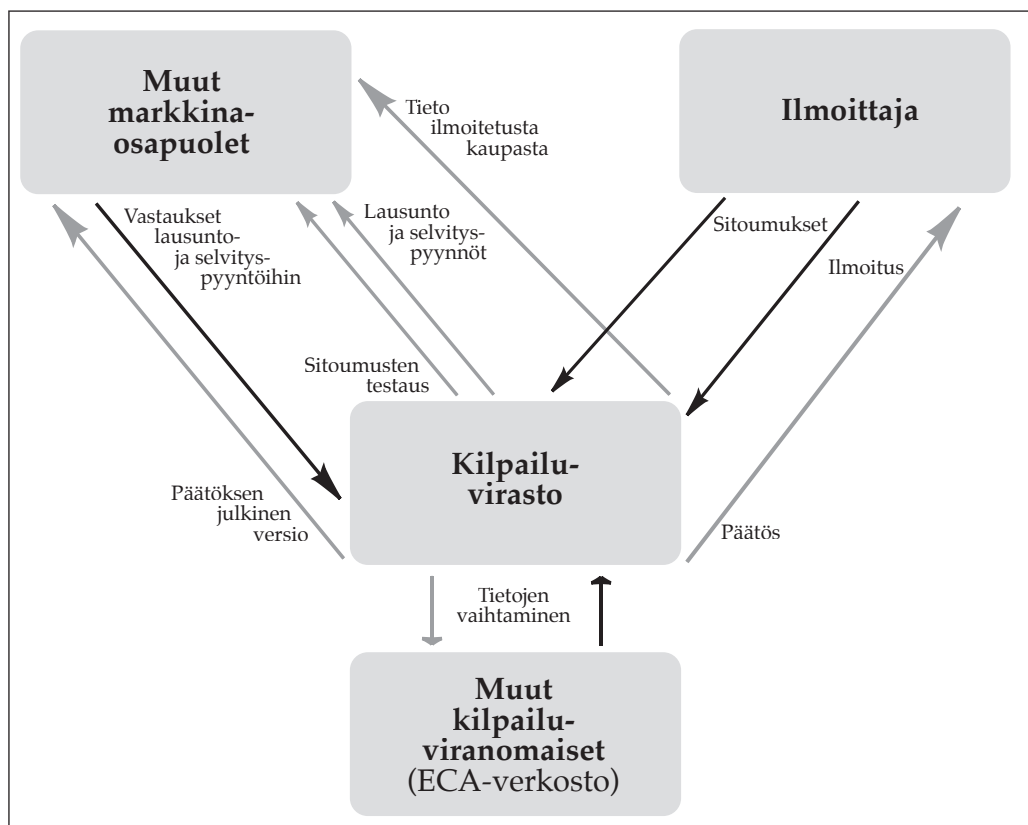
³ Ks. kilpailunrajoituslain 11 d §:n 1 momentti.

KILPAILUVIRASTON TEKEMÄT YRITYSKAUPPAPÄÄTÖKSET 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Päätökset	81	114	104	114	93
- Sellaisenaan hyväksytyt kaupat					
- ensimmäinen vaihe	74	103	98	110	90
- jatkokäsittely	1	1	1	0	1
- Ehdollisena hyväksytyt kaupat	5	5	5	1	2
- Kieltoesitykset markkinaoikeudelle	0	1	0	0	0
Muut yrityskaupparatkaisut*	1	4	0	3	0

Jäljempänä kuvataan yrityskauppalvontaprosessin etenemistä Kilpailuvirastossa pääpiirteittäin. Tarkoituksena on selvittää, mitä tietoa prosessissa välitetään ja ketä tiedonantovelvollisuus koskee sekä sitä, mihin tietoa tarvitaan ja miten sitä säännellään. Prosessiin liittyviä informaatiovirtoja voidaan kuvata seuraavan kuvion avulla:

54

Kuvio. Yrityskauppalvontaan liittyvät informaatiovirrat.

Yrityskaupan ilmoittaminen Kilpailuvirastolle

Yrityskauppavalvontaprosessi käynnistyy Kilpailuvirastossa kauppaa koskevan *ilmoituksen* toimittamisesta. Kilpailuvirastolle on ilmoitettava kilpailun-rajoituslaissa määritellyt raja-arvot ylittävät yrityskaupat viikon kuluessa kaupan tekemisestä. Kilpailuvirasto on julkaissut vuonna 1998 tiedonannon yrityskauppavalvonnasta, jossa käsitellään mm. ilmoitusvelvollisuutta ja liikevaihdon laskemista.⁴

Yrityskaupalla tarkoitetaan tietyt kriteerit täyttävän määräysvallan hankkimista, liiketoiminnan tai sen osan hankkimista, sulautumista tai yhteisyrityksen perustamista.⁵ Ilmoitusvelvollisuutta koskevat raja-arvot liittyvät yrityskaupan osapuolten liikevaihtoon. Liikevaihdon raja-arvoja ollaan parhaillaan muuttamassa. Lakiesityksen mukaan yrityskauppa täytyy ilmoittaa Kilpailuvirastolle, jos kaupan osapuolten yhteenlaskettu liikevaihto ylittää 350 miljoonaa euroa ja vähintään kahden osapuolen Suomesta kertynyt liikevaihto ylittää 20 miljoonaa euroa.⁶

Ilmoituksen toimittamista koskeva määräaika lasketaan määräysvallan hankkimisesta, liiketoiminnan tai sen osan hankkimisesta, arvopaperimarkkina-alaissa tarkoitetun ostotarjouksen julkistamisesta sekä sulautumista tai yhteisyrityksen perustamista koskevan päätöksen tekemisestä. Kilpailunrajoituslain mukaisia ilmoitusvelvollisia ovat määräysvallan hankkija, liiketoiminnan tai sen osan hankkija, sulautumiseen osallistuvat yhteisöt ja yhteisyrityksen perustajat.⁷

Yrityskauppailmoitus on tehtävä kauppa- ja teollisuusministeriön antaman päätöksen (499/1998) edellyttämällä tavalla.⁸ Ilmoituksella tarkoitetaan ministeriön päätöksen liitteenä olevaa ilmoituskaavaa. Tiedot on annettava ilmoituskaavan mukaista numerointia ja otsikointia noudattaen. Ilmoittajan tulee antaa tietoja mm. yrityskaupan osapuolista, kaupan toteuttamistavasta, kaupan osapuolten omistuksista ja määräysvallasta sekä tiettyjen markkinaosuuskriteerien täytyessä tietoja relevanteista markkinoista ja niillä toimivista muista markkinaosapuolista, kuten kilpailijoista, asiakkaista ja tavarantoimittajista. Ilmoittajan tulee myös nimetä ulkomaiset kilpailuviranomaiset, joille kauppa täytyy ilmoittaa. Ilmoittaja voi hakea lievennystä ilmoitusvelvollisuuteen esimerkiksi ilmoituksen toimittamista mahdollisesti edeltäneissä ns. ennakkoneuvotteluissa. Kun ilmoitus on toimitettu Kilpailuvirastolle, virasto julkaisee verkkosivuillaan tiedon vireillä olevasta kaupasta, kaupan osapuolista ja ilmoituspäivästä.

⁴ Tiedonantoa täydentävät Kilpailuviraston suuntaviivat uudistetuista yrityskauppasäännöksistä.

⁵ Ks. kilpailunrajoituslain 11 §:n 1 momentti.

⁶ Ks. kilpailunrajoituslain 11 a §:n 1 momentti. Liikevaihdon laskemisesta ks. kilpailunrajoituslain 11 b § sekä kauppa- ja teollisuusministeriön asetus yrityskaupan osapuolen liikevaihdon laskemisesta (377/2004) ja Kilpailuviraston suuntaviivat uudistetuista yrityskauppavalvonta-säännöksistä.

⁷ Ks. kilpailunrajoituslain 11 c §.

⁸ Yrityskauppojen ns. lyhennetyistä ilmoituksesta ks. myös Kilpailuviraston suuntaviivat uudistetuista yrityskauppasäännöksistä.

Yrityskaupan kilpailuvaikutusten selvittäminen

Ilmoituksen toimittamisesta Kilpailuvirastolle alkaa kuukauden pituinen ensimmäisen vaiheen käsittely, jonka aikana virasto selvittää yrityskaupan kilpailuvaikutuksia. Tarvittaessa virasto voi tehdä päätöksen jatkokäsittelyyn siirtymisestä. Jatkokäsittely kestää enintään kolme kuukautta.⁹ On huomattava, ettei kauppaa saa panna täytäntöön ennen kuin Kilpailuvirasto on tehnyt asiassa päätöksen.¹⁰

Kilpailuvirastolla on prosessin aikana mahdollisuus saada yrityskaupan osapuolilta ja muilta markkinaosapuolilta erilaisia tietoja. Viraston tiedonsaanti-oikeudesta on säädetty erikseen kilpailunrajoituslaissa.¹¹ Elinkeinonharjoittaja on velvollinen toimittamaan Kilpailuviraston kehotuksesta virastolle kilpailuolosuhteiden selvittämiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat. Tiedonantovelvollisuutta on kuitenkin rajattu niin, ettei se koske teknisluontoisia ammattisalaisuuksia.

Kilpailuvaikutusten selvittämiseksi virasto kuulee mm. kilpailijoita, asiakkaita ja tavarantoimittajia. Virasto voi kuulla myös esimerkiksi toimialajärjestöjä. Kuulemista varten ilmoittajan täytyy antaa ilmoituksessa tärkeimpien markkinaosapuolten yhteystiedot. Virasto voi kuitenkin kuulla myös muita kuin ilmoittajan nimeämiä tahoja.

Kilpailuvirasto kuulee markkinaosapuolia joko lähettämälle näille faksitse lausunto- tai selvityspyynnön tai lähestymällä osapuolia puhelimitse. Lausunto- ja selvityspyynnot eroavat toisistaan sikäli, että lausuntopyynnössä markkinaosapuolille varataan ainoastaan mahdollisuus lausua näkemyksensä kaupan kilpailuvaikutuksista, kun taas selvityspyyntöön markkinaosapuolet ovat velvollisia vastaamaan kilpailunrajoituslain perusteella.

Yrityskaupan ilmoittajalla on prosessin aikana mahdollisuus pyytää itselleen ao. yrityskauppaa koskevat asiakirjat. Tiedonsaantioikeutta on kuitenkin rajoitettu mm. niin, ettei se koske viraston sisäisiä asiakirjoja eikä kolmansien osapuolten liikesalaisuuksia. Myös kolmansien osapuolten tunnistetiedot poistetaan asiakirjoista ennen niiden toimittamista yrityskaupan ilmoittajalle.

Kilpailuviranomaisten välinen tietojen vaihtaminen

Tietyt liikevaihtorajat ylittävät yrityskaupat kuuluvat EY:n fuusiovalvonta-asetuksen¹² perusteella Euroopan komission yksinomaiseen toimivaltaan. Muut kaupat ilmoitetaan EU:n jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille edellyttäen, että kyseisen jäsenvaltion kansalliset raja-arvot ylittyvät. Yrityskauppa voidaan siten joutua ilmoittamaan useammassa jäsenvaltiossa. Tietyin, fuusiovalvonta-asetuk-

⁹ Ks. kilpailunrajoituslain 11 e §.

¹⁰ Ks. kilpailunrajoituslain 11 f §.

¹¹ Ks. kilpailunrajoituslain 10 §.

¹² Neuvoston asetus (EY) N:o 139/2004 yrityskeskittymien valvonnasta. EYVL 2004 L 24/1, 29.1.2004.

sessä säädetyin edellytyksin kauppa voidaan siirtää komissiosta jäsenvaltion tutkittavaksi tai jäsenvaltiosta komission tutkittavaksi.¹³

Useammassa jäsenvaltiossa ilmoitettavien kauppajen tutkimisen helpottamiseksi tietoja voidaan vaihtaa jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten muodostaman ns. ECA (European Competition Authorities) –verkoston sisällä. Kun verkostoon kuuluva viranomaisella on saanut tiedon useammassa jäsenvaltiossa ilmoitettavasta kaupasta, se toimittaa ns. ECA-ilmoituksen kauppaan käsitteleville muille viranomaisille.

ECA-ilmoitus sisältää tiedon kaupan osapuolista, relevanteista markkinoista, ilmoituksen saapumispäivästä ja päätöksen viimeisestä antopäivästä. Ilmoituksessa on myös yrityskaupan käsittelijän yhteystiedot myöhemmää yhteydenpitoa varten. Käsittelijät voivat vaihtaa keskenään kauppaan koskevia tietoja ja antaa tietoja mm. prosessin etenemisestä ao. viranomaisessa. Kauppaan koskevan luottamuksellisen tiedon vaihtaminen edellyttää kuitenkin kaupan osapuolten suostumusta. Mainituin rajoituksin tietoja voidaan vaihtaa myös muiden kuin EU:n jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten kanssa. Kilpailuvirasto on julkaissut verkkosivuillaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten välistä tietojen vaihtamista koskevat menettelytapaohjeet¹⁴ ja ECA-ilmoituksen mallin.¹⁵

Päätöksen tekeminen ja päätöksen julkaiseminen

Yrityskauppavalvontaprosessi Kilpailuvirastossa päättyy viraston tekemään päätökseen. Jos viraston päätöksestä valitetaan, prosessi jatkuu markkina-oikeudessa ja mahdollisesti edelleen korkeimmassa hallinto-oikeudessa

57

Virasto voi hyväksyä kaupan joko sellaisenaan tai ehdollisena taikka tehdä kieltoesityksen markkinaoikeudelle. Yrityskauppa voidaan hyväksyä sellaisenaan, jos kaupan seurauksena ei synny tai vahvistu kilpailua merkittävästi estävää määräävää markkina-asemaa. Jos mainittu määräävä markkina-asema syntyy tai vahvistuu, kauppa voidaan kuitenkin hyväksyä, jos ilmoittaja esittää sitoumuksia, joilla kielteiset kilpailuvaikutukset voidaan poistaa. Sitoumukset voivat liittyä esimerkiksi kaupan seurauksena syntyvän yrityskokonaisuuden tietyn osan myyntiin tai tuotemerkin lisensoimiseen kaupan ulkopuoliselle taholle. Jotta Kilpailuvirasto voi varmistua siitä, että sitoumukset ovat riittäviä kielteisten kilpailuvaikutusten poistamiseksi, se voi pyytää markkinaosapuolilta lausunnon esitettyjen toimenpiteiden riittävydestä. Jos Kilpailuvirasto katsoo, että sitoumukset ovat riittäviä, se hyväksyy kaupan ehdollisena. Jos kielteisiä kilpailuvaikutuksia ei voida poistaa esitetyillä sitoumuksilla, virasto tekee markkinaoikeudelle esityksen kaupan kieltämiseksi.

Päätöksen tekemisen jälkeen Kilpailuvirasto antaa ilmoittajalle päätöksen valitusosoitteineen. Yrityskauppapäätös julkaistaan myös viraston verkkosivuilla liikesalaisuuksien poistamisen jälkeen yleensä noin kahden viikon kuluessa

¹³ Ks. asetuksen 9 ja 22 artiklat.

¹⁴ Ns. Procedures Guide.

¹⁵ Ns. Model ECA Notice.

päätöksen tekemisestä. Jos Kilpailuvirasto tekee päätöksen jatkokäsittelyyn siirtymisestä, päätös annetaan vain ilmoittajalle. Päätöksestä ei tehdä julkista versiota verkkosivuilla julkaistavaksi. Virasto julkaisee tällöin ainoastaan tiedon jatkokäsittelyyn siirtymisestä sekä yleensä myös asiaa koskevan tiedotteen.

Informaatiovirtojen tarkoitus

Kilpailuvirastolla on kilpailuolosuhteiden selvittämiseksi oikeus saada tietoja yrityskaupan osapuolilta ja muilta markkinaosapuolilta. Viraston tiedonsaanti-oikeus, samoin kuin kyseisten osapuolten velvollisuus vastata tiedonsaantia koskeviin pyyntöihin perustuu kilpailunrajoituslain säännöksiin.

Tiedon välittymisellä yrityskauppavalvontaprosessissa on selvä, lakiin perustuva tarkoitus. Kilpailuviraston on selvitettävä, syntyykö tai vahvistuuko kaupan seurauksena kilpailua merkittävästi estävä määräävä markkina-asema, ja tehtävä sen jälkeen asiassa ratkaisu. Ratkaisun tekeminen edellyttää kuitenkin, että virasto on saanut ilmoittajalta, muilta markkinaosapuolilta ym. lähteistä riittävästi tietoa yrityskaupan kilpailuvaikutuksista. Ehdollisen ratkaisun tekeminen edellyttää lisäksi, että virasto on varmistunut siitä, että ilmoittajan esittämät sitoumukset ovat riittäviä poistamaan yrityskaupasta aiheutuvat kielteiset kilpailuvaikutukset.

58

Viranomaistoiminnan julkisuuteen liittyy, että Kilpailuvirasto julkaisee verkkosivuillaan tiedon vireillä olevista kaupoista sekä liikesalaisuuksien poistamisen jälkeen myös tekemänsä päätökset. Vireillä olevien kauppojen julkistaminen mm. antaa mahdollisuuden myös muille kuin viraston kuulemille tahoille halutessaan reagoida vireillä olevaan kauppaan. Yrityskauppapäätöksen julkaiseminen puolestaan mm. mahdollistaa viraston päätöksen perusteena olevan tiedon välittymisen myös muille markkinaosapuolille.

Professori Lehtonen yhdistää modernin ja vanhanaikaisen lähestymistavan

Talousoikeuden laitoksen johtajan, professori Asko Lehtosen tutkimustyössä ei ole merkkiäkään harmaudesta tai pölyttyneisyydestä, vaikka hän kuvailee itseään vanhanaikaiseksi. Tämän hetkinen tarkastelunaihe on sähkönsinisellä hermolla, digitaaliajassa. Professori on kiinnostunut sähköpostiin liittyvästä lainsäädännöstä ja tietoverkoissa tapahtuvista rikoksista.

- Minulla on "rikollinen" tausta, hän heittää, ja kertoo kirjoittaneensa paljon talousrikollisuudesta, johon hän on myös perehtynyt eri tahojen kouluttajana ja neuvonantajana. Tässä on myös pohja IT-alan rikoksien kiinnostukseen.

- Aikoinaan tein ensimmäisenä juristina väitöskirjan tietokoneella. Tekstinkäsittelyohjelma oli tuolloin tuntematon uutuuksena oikeusmaailmassa, se oli 1980-luvun alkupuolella.

Käytännön kokemusta on kertynyt tuomioistuimissa ja verohallinnosta, missä hän toimi yli kaksikymmentä vuotta veronsaajien edunvalvojana. Lehtonen on myös perehtynyt elinkeinotoimintaan eri yritysten johtotehtävissä ja konsulttina. Mainittu vanhanaikaisuus tulee professorin mielestä esiin vakavassa suhtautumisessaan tieteen tekemiseen. Siinä pitää pyrkiä tinkimättömästi luotettavuuteen, ja tieteen eettisiä näkökulmia ei saa unohtaa.

60

- Tieteellinen tutkimus on yliopiston tehtävä, myös pedagogiseen työhön pitää panostaa. Tutkimuksen pitäisi olla objektiivista ja puolueetonta, hän sanoo, ja toteaa samalla joidenkin asiantuntijoiden tavoittelevan julkisuutta tavoilla, jotka saattavat vaikuttaa itse työhön. Kohtuullinen julkisuus on toki tieteellekin tarpeellista ja hyvä asia, professori muistuttaa.

Johtamastaan talousoikeuden laitoksesta professori Lehtonen on ylpeä. Vaasan yliopiston kauppatieteilijöille talousoikeus on suosittu pääaine, niin mieleinen, että laitos ei voi ottaa kaikkia halukkaita vastaan.

- Tämä on pienimpiä laitoksia yliopistolla. Meille on suhteellisen vaikea päästä, ja tänne tulee eniten pääaineenvaihtajia.

Hän on myös tyytyväinen talousoikeuden laitoksen kansainvälistymisprojekteihin ja virtuaaliyliopistotoimintaan. Laitoksella tehdään tutkimusta, joka on ajankohtaista. Talousoikeuden asiantuntijat tarkastelevat informaatioon ja tietoverkkoihin liittyviä juridisia kysymyksiä, joiden lainsäädäntö ei ole vielä eteenpäin jyräävän alan kehityksen vaatimuksia vastaavaa.

Digitaalinen informaatio yleistyy koko ajan, mutta IT-lainsäädäntöä ei tunneta vielä yleisesti kovinkaan hyvin, se on edelleen muokausvaiheessa. Käsitteenä informaatio-oikeus puolestaan toimii ikään kuin sateenvarjo, professori Lehtonen selvittää.

Saavutuksina urallaan professori Lehtonen pitää monipuolisuutta ja uusiutumiskykyä toiminnassaan. Hän arvioi kyenneensä vuosien mittaan pitämään suhtautumisensa ja kohteensa tutkimuksessa moderneina, josta hyvä esimerkki on IT-lainsäädäntöön perehtyminen ensimmäisten joukossa. Tulevaisuudessa hän haluaisi koota osaamisensa yksiin kansiin.

Armi Niemelä

Luottamuksellisen viestin suoja kattaa myös sähköpostin

Sisällön suoja riippuu osin viestin lähettäjän tarkoituksista

Asko Lehtonen

Kirje- ja puhelinsalaisuuden suoja ovat hyvin juurtuneet meidän oikeustajuumme. Harvalle tulisi mieleen avata luvatta toiselle henkilölle osoitettu kirje tai kuunnella toisen henkilön puhelua salaa teknisin välinein.

Sähköpostiviestin sisällön suojasta on käyty ajoittain vilkasta keskustelua. Erimielisyyttä on ollut melkoisesti. Toisinaan sähköpostin sisällön suoja on nähty melko heikoksi. Toisen kannan mukaan suoja on vahva. Menneinä aikoina esiintyi julkisuudessa tietoja siitä, että jossakin oppilaitoksessa oli avattu oppilaiden sähköposteja. Toisinaan eräiden yritysten tietohallintopäälliköt ovat alansa julkaisuissa kertoneet tutkineensa työntekijöiden sähköposteja. Näissä olosuhteissa on aiheellinen kysymys, onko henkilökohtaisella sähköpostiviestillä kirje- ja puhelinsalaisuuden kaltaista suojaa.

Oikeusjärjestyksen näkökulmasta henkilökohtaisen sähköpostiviestin sisällön oikeudellinen suoja ei ole niinkään epäselvä asia. Asiaa voidaan tarkastella 1) perusoikeussuojan, 2) rikosoikeudellisen suojan ja 3) sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden näkökulmasta.

Sähköpostiviestin perusoikeussuoja

Kirje- ja puhelinsalaisuus ovat Suomessa olleet vanhastaan tunnettuja. Niiden perusoikeussuoja periytyy Suomen itsenäisyyden alkua ajoilta. Tällöin säädetyssä hallitusmuodossa (94/1919) oli perusoikeussäännökset kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuudesta. Perusoikeussäännökset uudistettiin vuonna 1995. Uudet perusoikeussäännökset siirrettiin muuttumattomina nykyiseen perustuslakiin (731/1999), joka tuli voimaan 1.3.2000. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä vanha lennätinsalaisuus muutettiin laveammaksi luottamuksellisen viestin salaisuudeksi. Viestintäsalaisuus on kirjoitettu perustuslain 10 §:n 2 momenttiin hyvin ehdottomaan muotoon: "Kirjeen, puhelun ja luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton."

Hallituksen lakiesityksen (HE 309/1993 vp) perusteluista ilmenee, että luottamuksellisen viestin suoja kattaa kaiken "uudentyyppisen" televiestinnän. Puhutaan välineneutraalisuudesta. Uudistuksen jälkeen oli normatiivisesti riida-

tonta, että luottamuksellisen viestin perusoikeussuojan alaisuuteen kuuluu myös sähköposti. Suojan saamisen kannalta ei ole merkitystä sillä seikalla, sisältääkö verkossa välitettävä signaali kirjoitusta, kuvaa, puhetta tai muuta digitaalista viestintää.

Sisällön suoja turvaa viestin

Perusoikeussäännöksellä on ollut tarkoitus turvata jokaiselle oikeus luottamukselliseen viestintään siten, että ulkopuoliset eivät saa oikeudettomasti tietoa viestin sisällöstä. Viestin sisältö on perusoikeussuojan ydinaluetta. Sisällön suoja tarkoittaa turvaa viestin avaamista ja hävittämistä sekä kuuntelemista ja tallentamista vastaan. Säännöksellä suojataan sekä viestin lähettäjä että vastaanottajaa. Kysymys on molempien perusoikeudesta. Perusoikeussäännös ei kuitenkaan koske viestinnän osapuolten keskinäisiä suhteita. Osapuolten oikeus julkistaa luottamukselliseksi tarkoitettu viesti jää ratkaistavaksi muilla perusteilla. Esimerkiksi henkilötietojen ja liikesalaisuuden suoja voi estää viestin yksipuolisen julkistamisen.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan suojan piiriin kuuluvat puhelun ja muun teleyhteyden tunnistamistiedot, vaikka ne eivät kuulu suojan ydinalueeseen. Sama koskee sähköpostiviestin vastaavia tietoja. Tunnistamistiedoilla tarkoitetaan tietoja siitä, ketkä ovat olleet yhteydessä keskenään eli osapuolten yhteystietoja.

Luottamuksellisen viestin salaisuuden alaan eivät kuuluu sähköpostin käyttömääriä koskevat tiedot. Oikeuskäytännössä (KHO 1983 A II 15) on katsottu, ettei taksiautoilijan radiopuhelimella vastaanottamien ajotilauspuhelukäytösten välitysmääriä koskeva tieto kuulunut puhelinsalaisuuden piiriin. Sähköpostijärjestelmien ylläpitäjät voivat seurata sähköpostin käyttömääriä ja siten tehokkaasti valvoa järjestelmän asiattomia käyttöä esim. kiusaus- tai vahingoittamistarkoituksessa lähetettyjen joukkoviestien (ns. roskapostin) minimoimiseksi.

Oletuksena viestin luottamuksellisuus

Perusoikeusuudistuksen eräänä keskeisenä tavoitteena oli perusoikeussäännösten suoran soveltamisen lisääminen niin viranomaisen ja yksilön kuin yksilöiden välisissä suhteissa. Eräillä tahoilla luottamuksellisen viestin salaisuus vaikutti vielä ohjelmalauseelta. Oikeustilan selventämiseksi säädettiin laki yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoinnin tietoturvasta (565/1999). Uuteen lakiin otettiin nimenomaiset säännökset televiestinnän luottamuksellisuudesta. Laissa säädetään kategorisesti, että televiestintä on luottamuksellista, jollei sitä ole tarkoitettu yleisesti vastaanotettavaksi. Hallituksen esityksen (HE 85/1998 vp) perusteluissa todettiin nimenomaisesti, että sähköposti on luottamuksellista televiestintää sekä sen välittämisen aikana että myös silloin, kun se on tallennettuna palvelimella. Luottamuksellisuutta arvioitaessa on keskeisessä asemassa viestin lähettäjän tarkoitus. Oletuksena on viestin luottamuksellisuus.

Luottamuksellisuus poistuu, jos lähettäjä on tarkoittanut viestin yleisesti vastaanotettavaksi. Vastaanottajien määrä sinänsä ei ole luottamuksellisuuteen vaikuttava tekijä. Sähköpostilla voidaan lähettää kymmenille vastaanottajille samansisältöinen viesti, jota ei ole kuitenkaan tarkoitettu yleiseen tietoon. Kysymys voi olla esim. opiskelijaryhmästä tai työntekijöiden ammattiosastosta.

Sanottu televiestinnän tietosuojalaki sisältää säännökset a) ilmaisukiellosta ja b) hyväksikäyttökiellosta. Kiellot koskevat henkilöä, joka on ottanut vastaan tai muutoin saanut tiedon luottamuksellisesta televiestistä, jota ei ole hänelle tarkoitettu. Tällaisessa tilanteessa ei saa oikeudettomasti ilmaista tietoa viestin sisällöstä eikä käyttää hyväksi tietoa sisällöstä ja sen olemassaolosta. Kiellot koskevat myös työnantajaa, joka on saanut tiedon työntekijänsä muusta kuin työasioihin liittyvästä luottamuksellisesta sähköpostiviestistä. Tämän vaitiolovelvollisuuden rikkominen on säädetty rangaistavaksi.

Rangaistusuhan erilaisia tulkintoja

Perusoikeuksien suoja on tehostettu säätämällä rangaistavaksi eräiden perusoikeuksien tarkoittamien oikeushyvien loukkaus. Luottamuksellisen viestin salaisuutta turvataan viestintärikoksia koskevilla rangaistussäännöksillä. Keskeisiä rikossäännöksiä ovat rikoslain 38 luvun 3 ja 4 §, joissa on kriminalisoitu viestintäsalaisuuden loukkaus. Sähköposti ja muu televiesti on vankeusuhkaisella tehosteella turvattu silloin, kun se on välitettävänä verkossa. Sama koskee viestin lähettämistä ja vastaanottamista koskevia tunnistetietoja. Tulkinnanvaraista on sen sijaan ollut perille saapuneen sähköpostin asema. Erään kannan mukaan vastaanottajan sähköposti on vankeusuhkaisesti suojattu, jos siitä hankitaan tietosuojaus murtaen tai muulla teknisellä keinolla. Puhutaan supistavasta tulkinnasta. Toisen kannan mukaan rangaistusuhka koskee kaikkien suljettujen viestien oikeudetonta avaamista. Suljettuna viestinä pidetään henkilökohtaisen käyttäjätunnuksen ja salasanan takana olevaa viestiä. Oikeustila näyttää kovin epä johdonmukaiselta. Tiedon hankinta viestin tunnistamistiedoista voi johtaa vankeusrangaistukseen. Sen sijaan viestin sisällön suoja on epäselvä. Tästä epäselvyydestä johtuen vankilat eivät ole täytyneet tietohallintohenkilöistä, jotka ovat tutkineet toisten sähköposteja. Erään suuren teleyhtiön johtohenkilöitä on kuitenkin pidetty vangittuna, koska poliisi selvittää laaja-alaista tunnistamistietojen näpelöintiä. Johtopäätöksenä saattaisi olla, että uusien ihmis- ja perusoikeuksien iskostaminen edellyttäisi tehosteeksi ankaria rangaistusuhkia.

63

Perusoikeuksien rajoittaminen

Perustuslain 10 §:n 3 momenttiin sisältyy erityinen säännös siitä, missä järjestyksessä ja millä edellytyksillä voidaan säätää poikkeuksia luottamuksellisen viestin salaisuuteen. Tämän lakivarauksen nojalla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista vain eduskunnan hyväksymällä lailla 1) yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, 2) oikeuden-

käynnissä, 3) turvallisuustarkastuksessa sekä 4) vapaudenmenetyksen aikana. Nämä rajoitustilanteet eivät koske esim. tavallisia oppilaitoksia ja työsuhteita. Rajoitusten säätäminen ei ole missään olosuhteissa mahdollista asetuksella, hallinnollisilla määräyksillä tai työopimuksella. Oppilaitoksen ja työnantajan sähköpostijärjestelmän käyttöedellytykseksi ei voida asettaa luottamuksellisen viestin salaisuudesta luopumista. Tämä johtuu siitä, että perusoikeuksista ei voi pätevällä tavalla luopua pysyvästi. Yksittäistapauksessa voi omaehtoisesti antaa suostumuksen sähköpostin tutkimiseen. Pakottaminen tai erottamisella uhkaaminen eivät ole suostumuksen hankintatapoja.

Teknisiä ja tilanteellisia ongelmia

Praktisella tasolla monet ongelmat johtuvat siitä, että käyttäjätunnukset on muodostettu henkilönimien eikä esim. tehtäväkuvausten tai toimintojen perusteella. Useissa virastoissa kesti pitkään ennen kuin niihin saatiin sähköpostiosoite, joka on tyyppiä kirjaamo@virasto.fi. Toinen käytännön ongelmien aiheuttaja on se asiantila, ettei sähköpostijärjestelmissä ole laaja-alaisesti otettu käyttöön automaattista vastaustoimintaa, joka ilmoittaa vastaanottajan poissaolosta. Toisin sanoen sijaisen järjestäminen saattaa unohtua sähköpostijärjestelmien tasolla. Tekniikan käyttöönotossa saattaa olla vielä hiomisen tarvetta.

64

Vaikeasti arvioitavia tilanteita syntyy lähinnä silloin, kun työntekijä äkillisesti kuolee tai loukkaantuu vakavasti esim. liikenneonnettomuudessa. Tällaisessa tilanteessa toisen sähköpostilaatikkoon tunkeutumisen rangaistavuus saattaa poistua, jos pakkotilaa koskevat edellytykset täyttyvät. Pakkotilateko on sallittu oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi. Pelastettavan edun tulee olla uhrattavaa oikeutta suuremman. Tässä punninnassa voivat olla vastakkain työnantajan välttämätön ja kiireellinen tarve saada tieto saapuneesta miljoonatilauksesta ja työntekijän sähköpostin perusoikeussuoja. Tällöinkään ei voida avata henkilökohtaisia luottamuksellisia viestejä. Varmuuden vuoksi tapahtuva sähköpostin tutkiminen ei ole pakkotilaa.

Informaatioteknologia ja oikeudelliset kysymykset

Työministeriössä on kahdesti aikaisemmin valmisteltu lakiesitys, jonka mukaan työnantajalle olisi tietyin edellytyksin annettu oikeus tutkia työntekijän sähköposteja (HE 121/1998 vp ja HE 75/2000 vp). Nämä muutosesitykset on eduskunta, erityisesti perustuslakivaliokunta torjunut. Nykyisin eduskunnan käsiteltävänä on kolmas esitys (HE 162/2003 vp), joka on parhaillaan perustuslakivaliokunnassa. Ajan myötä saamme tietää lainsäätäjän kannan perusoikeustulkintaan.

Samanaikaisesti eduskunnan käsiteltävänä on esitys sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi (HE 125/2003 vp), joka koskee mm. sähköpostin tunnistamistietoja.

Sähköpostin suoja on konkreettinen esimerkki informaatioteknologiaan liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä. Näiden kysymysten käsittelyyn on erikoistunut oikeusinformatiikaksi kutsuttu oikeustieteen ala, jonka keskeisiä osa-alueita on informaatio- ja tietotekniikkaoikeus (IT-oikeus). Monet kysymykset palautuvat perustavaa laatua oleviin arvoihin. Sähköpostinkin suojan osalta asiat voidaan palauttaa mm. toisaalta ihmis- ja perusoikeuksia ja toisaalta valvonnan tarvetta ja tarpeettomuutta koskeviksi kysymyksiksi. Vastaukset eivät ole yksiselitteisiä, minkä vuoksi niiden selvittämiseksi tarvitaan tieteellistä tutkimusta ja siihen perustuvaa opetusta.

Uusi lainsäädäntö sähköpostin suojasta

Kirjoituksen alkuosa edustaa sen laatimisen aikaista eli huhtikuussa 2004 voimassa ollutta oikeutta. Tämän jälkeen eduskunta on hyväksynyt kaksi uutta lakia: 1) sähköisen viestinnän tietosuojalaki (16.6.2004/516) ja 2) laki yksityisyyden suojasta työelämässä (13.8.2004/759). Edellinen laki tuli voimaan 1.9.2004 ja jälkimmäinen 1.10.2004. Uudet lait eivät muuta edellä selostettuja lainsäädännön perusrakenteita. Tämä on luonnollista, koska perustuslakia ei ole muutettu. Uusien lakien myötä on tullut lainsäädäntöön olennaisia tarkennuksia, jotka koskevat merkittäviä yksityiskohtia. Aikaisempaa oikeustilaa täsmennetään olennaisella tavalla.

Lähtökohtana on siten edelleen perustuslain 10 §:n 2 momentin säännöksen perustuva kirje- ja puhelinsalaisuuden sekä muun luottamuksellisen viestin salaisuuden loukkaamattomuus. Poikkeuksista voidaan säätää vain eduskunnan hyväksymällä lailla. Luottamuksellisen viestin salaisuutta ei voida supistaa asetuksilla tai hallinnollisilla määräyksillä eikä myöskään sopimalla asiasta yhteistoimintamenettelyssä.

65

I. Sähköisen viestinnän tietosuojalaki

Sähköisen viestinnän tietosuojalain tarkoituksena on 1) turvata sähköisen viestinnän a) luottamuksellisuuden ja b) yksityisyyden suojan toteutuminen sekä 2) edistää a) sähköisen viestinnän tietoturvaa ja b) monipuolisten sähköisen viestinnän palvelujen tasapainoista kehittymistä. Jäljempänä näitä asioita käsitellään lähinnä sähköpostin osalta.

Uudella lailla pannaan Suomessa kansallisesti täytäntöön myös EU:n sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi (2002/58/EY).

Sähköisen viestinnän tietosuojalain säännökset sähköpostista ovat erityisen merkityksellisiä perustuslain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettun luottamuksellisen viestin perusoikeussuojan täsmentäjinä. Perusoikeussäännöksen mukaan luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Tarkoituksena on suojata sähköpostiviestin sisältö ulkopuolisilta. Tämän tavoitteen mukaiseen suojaan ei puututa uudessa laissa.

1.1. Sähköpostiviestin ja tunnistamistietojen luottamuksellisuus

Sähköisen viestinnän tietosuojalaki on yleislaki, joka koskee kaikkea sähköistä viestintää, kuten sähköpostia ja tekstiviestiä. Tämän lain 4 §:ssä asetetaan yksiselitteiseksi pääsäännöksi a) viestin, kuten sähköpostiviestin, ja b) sen tunnistamistietojen luottamuksellisuus. Tarkoituksena on turvata jokaiselle oikeus luottamukselliseen viestintään ilman, että ulkopuoliset saavat tiedon asianomaisen henkilön lähettämien tai hänelle osoitettujen luottamuksellisten sähköpostiviestien sisällöstä. Presumptiona on viestinnän luottamuksellisuus.

Viestin ja tunnistamistietojen luottamuksellisuus koskee sekä viestintäverkossa välitettävänä olevia viestejä että käyttäjien päätelaitteella fyysisesti sijaitsevia viestejä, kuten vastaanotettuja sähköpostiviestejä. Viesti pysyy suojan piirissä, vaikka vastaanottaja olisi siirtänyt saamansa sähköpostin tietokoneellaan johonkin muuhun sovellukseen.

Viesti ei ole luottamuksellinen silloin, kun se on tarkoitettu yleisesti vastaanotettavaksi. Esimerkiksi Internetin uutisryhmiin ja keskustelupalstoille lähetetyt viestit on yleensä tarkoitettu yleisesti vastaanotettaviksi. Tällöin sähköpostiviesti ei ole luottamuksellinen.

Sähköpostiviesti on aina luottamuksellinen, jos lähettäjä ei ole tarkoittanut sitä yleisesti vastaanotettavaksi. Merkitystä ei ole vastaanottajien lukumäärällä. Lukuisillekin henkilöille lähetetty viesti voi siten olla luottamuksellinen. Kahdenkeskiseen ja monenkeskiseen keskusteluun liittyvät viestit ovat luottamuksellisia, jos viestintään osallistumista on rajoitettua. Vastaanottajaryhmän ulkopuoliset henkilöt eivät saa oikeudettomasti hankkia tietoa sähköpostiviestistä ja ilmaista viestin sisältöä eikä käyttää sitä hyväkseen. Viestin tunnistamistiedot ovat luottamuksellisia myös silloin, kun viesti on tarkoitettu yleisesti vastaanotettavaksi. Esimerkiksi keskusteluryhmän ylläpitäjä ei voi automaattisesti julkaista sähköpostiviestin yhteydessä saapuneita tunnistamistietoja. Tarkoituksena on turvata anonyymi sanavapauden käyttö.

66

1.2. Viestinnän osapuolten oikeudet

Viestinnän osapuoli voi ilmaista ja käsitellä omia sähköpostiviestejään ja tunnistamistietojaan, jollei laissa muuta säädetä. Viestinnän osapuolia ovat sähköpostiviestin lähettäjä ja sen vastaanottaja. Luottamukselliseen viestiin liittyvä ilmaisu- ja käyttökielto koskee muita kuin viestinnän osapuolia. Lähettäjällä on aina oikeus määrätä omista sähköpostiviesteistään ja niiden tunnistamistiedoista. Viestin oikea vastaanottaja voi käsitellä vastaanottamiaan sähköpostiviestejä ja tunnistamistietoja. Nimenomaisesti on kuitenkin säädetty, että tunnistamistietoja saa luovuttaa ainoastaan niille tahoille, joilla on oikeus käsitellä tietoja asianomaisessa tilanteessa. Samoin on erikseen asetettu rajoituksia tunnistamistietojen käsittelylle eräissä tarkoituksissa.

Viestinnän osapuoli, yhtä hyvin lähettäjä kuin vastaanottaja, voi antaa suostumuksen sähköpostiviestin sisällön ja tunnistamistietojen ilmaisemiselle ja käsittelylle. Suostumuksen tulee olla antajansa yksilöity, vapaaehtoinen ja tietoinen

tahdonilmaisu. Hyväksyttävänä suostumuksena ei useinkaan pidetä yleisluonteisia ja epämääräisiä lausumia, kuten ”kaikki tulevat viestini”. Oikeustila on selkiytynyt siinä suhteessa, että vastaanottaja ei yleensä tarvitse lähettäjän lupaa sähköpostiviestin ilmaisemiselle ja muulle käsittelemiselle, kuten tallentamiselle, järjestämiselle, käytölle, siirtämiselle, muuttamiselle tai tuhoamiselle. Salassapitovelvollisuus tai muut säännökset voivat asettaa esteitä viestin sisällön ja tunnistamistietojen ilmaisemiselle. Lisäksi on otettava huomioon muun muassa tekijänoikeuslaki. Esimerkiksi sähköpostin liitetiedosto voi sisältää tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen, jonka kopiointi muuhun kuin yksityiseen käyttöön ja levittäminen yleisön keskuuteen edellyttää tekijän lupaa. Työtehtävä ei ole sallittua yksityistä käyttöä eikä yrityksellä voi olla yksityistä käyttöä.

Viestinnän osapuoli voi olla sekä luonnollinen henkilö että oikeushenkilö. Oikeushenkilö, kuten yhtiö, on viestinnän osapuoli tosin vain niissä tilanteissa, joissa sähköpostiviesti liittyy yksiselitteisesti yhtiön harjoittamaan toimintaan. Esimerkiksi yritykselle lähetetyn tilauksen osalta viestinnän osapuolena eli vastaanottajana pidetään asianomaista yhtiötä, jolle viesti on osoitettu ja lähetetty. Asiantila on selvä, jos viesti on lähetetty esimerkiksi seuraavan muotoiseen sähköpostiosoitteeseen ”tilaukset@yritys.fi”. Sama koskee muun muassa kuluttajan lähettämää reklamaatioviestiä yhtiölle, joka on toimittanut asianomaisen tuotteen tai palvelun sekä jolle viesti on osoitettu. Yhtiön saamaa sähköpostiviestiä käsittelevä luonnollinen henkilö ei ole viestinnän osapuoli.

Oikeushenkilö ei ole viestinnän osapuoli silloin, kun se on asianomaisessa viestinnässä vain yhteisötilaajan asemassa. Yhteisötilaaja on laissa käytetty erityistermi, jolla tarkoitetaan yritystä ja yhteisöä viestintäpalvelun tilaajana, kuten sähköpostijärjestelmän hallinnoijana. Yritys ja yhteisö on yhteisötilaaja mm. silloin, kun sen sisäisestä sähköpostijärjestelmästä on yhteys yleiseen viestintäverkkoon. Yhteisötilaajana voi olla esim. elinkeinonharjoittaja, osakeyhtiö sekä yliopisto ja valtion virasto. Yhteisötilaajan oikeusasema rinnastuu monessa suhteessa teleyritykseen.

Viestinnän osapuolen asema ei luo esimerkiksi työnantajalle oikeutta lukea työntekijälle tulleita luottamuksellisia sähköpostiviestejä. Työnantajan työntekijän käyttöön antaman sähköpostiosoitteen viestien käsittelystä säädetään erikseen laissa yksityisyydensuojasta työelämässä.

1.3. Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto

Muille kuin viestinnän osapuolille on säädetty vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto. Joku voi esimerkiksi erehdyksestä johtuen saada luottamuksellisen sähköpostiviestin, jota ei ole hänelle tarkoitettu. Tämä voi johtua muun muassa virheellisestä osoitteesta tai reitityksestä taikka teknisestä viasta. Esimerkiksi vähäinen virhe sähköpostiosoitteen kirjoittamisessa voi johtaa siihen, että viesti päättyy muulle kuin vastaanottajaksi tarkoitettulle henkilölle. Viestin vastaanottajalle syntyy tällöin vaitiolovelvollisuus sähköpostiviestistä ja tunnistamistiedoista. Samalla vastaanottaja on hyväksikäyttökiellon alainen. Hän ei saa käyt-

tää viestiä ja tunnistamistietoja hyötymistarkoituksessa. Virheellinen vastaanottaja saa kuitenkin lähettää luottamuksellisen sähköpostiviestin sen oikealle vastaanottajalle tai palauttaa viestin lähettäjälle. Viranomaisilla on hallintolain 21 §:n mukaan jopa velvollisuus siirtää väärään osoitteeseen tullut sähköpostiviesti oikealle viranomaiselle, mistä siirrosta on ilmoitettava lähettäjälle.

Virheellisen vastaanottajan vaitiolovelvollisuus tarkoittaa sitä, että vastaanottaja ei saa ulkopuolisille ilmaista luottamuksellisen sähköpostiviestin sisältöä ja tunnistamistietoja eikä edes viestin olemassaoloa. Vaitiolovelvollisuuden poistaa viestinnän osapuolen suostumus. Suostumus tulisi yleensä saada lähettäjältä, koska oikea vastaanottaja ei ole välttämättä lainkaan saanut viestiä. Työyhteisössä vaitiolovelvollisuus merkitsee sitä, että työnantajan edustaja ja muu työntekijä ei saa ilmaista jollekin toiselle työntekijälle kuuluvaan luottamukselliseen sähköpostiviestiin liittyviä seikkoja ilman nimenomaista lupaa, jonka voi antaa vain viestinnän osapuoli.

Erityinen vaitiolovelvollisuus koskee myös henkilöitä, jotka hoitavat sähköpostiliikenteeseen liittyviä tehtäviä esimerkiksi teleyrityksen tai yhteisötilaajan palveluksessa. Ilman viestinnän osapuolen suostumusta nämä henkilöt eivät saa ilmaista, mitä he ovat tehtävässään saaneet tietää sähköpostiviesteistä ja tunnistamistiedoista.

Vaitiolovelvollisuuden tehosteeksi on säädetty ankarat rangaistusseuraamukset. Rikossäännös on sijoitettu sähköisen viestinnän tietosuojalain 42 §:ään. Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä syyllistyy palvelussuhteen aikana tai sen päätyttyä sanotun vaitiolovelvollisuuden rikkomiseen, rangaistus tuomitaan rikoslain 40 luvun 5 §:n nojalla, jossa säädetään virkasalaisuuden rikkomisesta. Seurauksena voi olla sakkoa tai vankeutta ja jopa viraltapano. Muille henkilöille rangaistus tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §:n nojalla, joissa säädetään salaspäätietorikoksesta. Rangaistuksena voi olla sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Leväperäisyys esimerkiksi kahvitauolla tai kaljalla kapakassa voi käydä kalliiksi.

68

1.4. Tunnistamistietojen käyttörajoitukset

Sähköisen viestinnän tietosuojalain 9-14 §:ään on otettu erityissäännöksiä tunnistamistietojen käsittelystä. Säännösten tarkoittamissa tilanteissa tunnistamistietojen käsittely on sallittua ainoastaan asianomaisen käsittelytarkoituksen vaatimassa laajuudessa. Puhutaan käsittelyn tarkoitussidonnaisuudesta. Näissä tilanteissa ei saa rajoittaa luottamuksellisen viestin ja yksityisyyden suojaa enempää kuin on välttämätöntä. Sallitun käsittelyn jälkeen sähköpostiviestit ja niihin liittyvät tunnistamistiedot on hävitettävä, ellei käsittelyn jatkamiselle ole muuta laissa säädettyä perustetta. Tunnistamistiedot voidaan myös tehdä sellaisiksi, ettei niitä voida yhdistää käyttäjään (viestin lähettäjään ja vastaanottajaan), jolloin käsittelyä voidaan jatkaa esimerkiksi tilastollisiin tarpeisiin.

Tunnistamistiedolla tarkoitetaan käyttäjään yhdistettävissä olevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi ja jakelemiseksi. Tietosuojan näkökulmasta on olennaista tietojen yhdistettävyys käyttäjään.

Tunnistamistietoja saa ensinnäkin käsitellä siinä määrin kuin se on tarpeen verkko- ja viestintäpalvelun toteuttamiseksi ja käyttämiseksi. Käsittely on sallittua lisäksi näiden palveluiden tietoturvasta huolehtimiseksi. Tietojen käsittelyyn oikeutettujen henkilöiden piiriä on myös rajoitettu. Käsittelyä voivat suorittaa vain henkilöt, joiden työtehtäviin tietojen käsittely kuuluu.

Teleyritys ja lisäarvopalvelun tarjoaja voi käsitellä keskinäisten maksujensa määrittämistä ja laskutusta varten välttämättömiä tunnistamistietoja. Sen sijaan yhteisötilaaja voi käsitellä välttämättömiä tunnistamistietoja vain sisäistä laskutustaan varten. Tunnistamistietojen käsittely yhteisötilaajan laskutuksessa on sallittua ainoastaan siten, ettei viestinnän toista osapuolta voida tunnistaa.

Viestin- tai lisäarvopalvelujen markkinoimiseksi teleyritys voi käsitellä tunnistamistietoja. Käsittely markkinointia varten edellyttää, että tilaaja tai käyttäjä, jota tiedot koskevat, on antanut siihen suostumuksensa. Suostumuksen antajalla on oltava mahdollisuus peruuttaa suostumuksensa. Tätä käsittelyoikeutta ei ole yhteisötilaajalla eikä lisäarvopalvelujen tarjoajalla.

Erikseen on säädetty, että sähköpostiviestien avulla toteutettua suoramarkkinointia saa kohdistaa vain sellaisiin luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat antaneet siihen ennalta suostumuksensa. Jos myyjä saa asiakkaana olevalta luonnolliselta henkilöltä sähköpostiviestiin liittyvän yhteystiedon myynnin yhteydessä, myyjä saa käyttää tätä yhteystietoa eräin rajoituksin omassa suoramarkkinoinnissaan. Suoramarkkinointia yhteisölle saa harjoittaa, jollei tämä ole sitä nimenomaisesti kieltänyt. Kielto mahdollsaisuudesta on tiedotettava selkeästi. Suoramarkkinointiin tarkoitettu sähköpostiviesti on voitava sitä vastaanotettaessa selvästi ja yksiselitteisesti tunnistaa markkinoinniksi. Käyttäjän pyynnöstä teleyrityksellä ja yhteisötilaajalla on oikeus estää sähköpostiviestin avulla toteutetun suoramarkkinoinnin vastaanottaminen. Estämistoimenpiteet on toteutettava huolellisesti eikä niillä saa rajoittaa luottamuksellisen viestin ja yksityisyyden suojaa enempää kuin on välttämätöntä.

Teleyritys ja lisäarvopalvelun tarjoaja voi käsitellä tunnistamistietoja palvelujen teknistä kehittämistä varten. Sen sijaan yhteisötilaaja voi käsitellä tunnistamistietoja vain oman toimintansa teknistä kehittämistä varten. Teknisellä kehittämisellä tarkoitetaan esim. teknisen suorituskyvyn parantamista tai käytettävyyden lisäämistä.

Eräissä väärinkäyttötapauksissa on mahdollista käsitellä tunnistamistietoja. Käsittelyn tulee olla tarpeen yksittäisten maksullisten palvelujen käyttöä maksutta tai muiden siihen rinnastuvien käyttöä koskevien väärinkäytösten havaitsemiseksi, estämiseksi ja selvittämiseksi sekä esitutkintaan saattamiseksi.

Tunnistamistietoja saa käsitellä myös silloin, kun se on tarpeen viestinnän välittämisessä tapahtuneen teknisen vian tai virheen havaitsemiseksi. Käsittely on mahdollista esimerkiksi sen selvittämiseksi, aiheutuuko sähköpostiviestien reitittyminen väärille vastaanottajille reitittimessä olevasta teknisestä viasta vai reitittimen virheellisistä asetuksista.

Sähköpostin tunnistamistietojen käsitteleminen sähköisen viestinnän tietosuojalain 9-14 §:n säännösten vastaisesti on säädetty rangaistavaksi. Rangaistavaa on myös tietosuojalainsäännösten vastainen suoramarkkinointi.

1.5. Tietoturva vaatimukset

Tietoturvaongelmien lisääntymisestä johtuen lakiin on otettu erilliset säännökset velvollisuudesta huolehtia tietoturvasta. Teleyrityksen ja lisäarvopalvelun tarjoajan on yleensä huolehdittava palvelujensa tietoturvasta. Yhteisötilaajan on huolehdittava käyttäjiensä tunnistamistietojen käsittelyn tietoturvasta. Tietoturvatimet on suhteutettava uhkien vakavuuteen, tekniseen kehitystasoon ja kustannuksiin. Tietoturvasta huolehtiminen tarkoittaa toimia toiminnan turvallisuuden, tietoliikenneturvallisuuden, laitteisto- ja ohjelmistoturvallisuuden sekä tietoaineistoturvallisuuden varmistamiseksi.

Tietoturvaloukkausten torjumiseksi ja tietoturvaan kohdistuvien häiriöiden poistamiseksi mm. teleyrityksellä ja yhteisötilaajalla on oikeus ryhtyä välttämättömiin toimiin. Tietoturvan varmistamiseksi on sallittua 1) estää sähköpostiviestien välittäminen ja vastaanottaminen, 2) poistaa tietoturvaa vaarantavat haittaohjelmat viesteistä sekä 3) toteuttaa muut näihin rinnastettavat teknisluonteiset toimet. Näihin toimiin saa ryhtyä ilman vastaanottajan suostumusta vain, jos toimet ovat välttämättömiä verkkopalvelujen tai viestintäpalvelujen taikka viestin vastaanottajan viestintämahdollisuuksien turvaamiseksi. Viestin sisältöön puuttuminen edellyttää erityisedellytysten täyttymistä. Sähköpostiviestin sisältöön on oikeus puuttua ainoastaan teknisin keinoin viestin tarkastamiseksi ja poistamiseksi, a) jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin sisältävän haittaohjelmia (kuten viruksia) tai b) jos on todennäköisiä syitä epäillä, että viestiä käytetään tietoliikenteen häirintään.

70

Toimenpiteet on toteutettava huolellisesti ja ne on mitoitettava torjuttavan häiriön vakavuuteen. Toimenpiteitä toteutettaessa ei saa rajoittaa luottamuksellisen viestin suojaa enempää kuin on välttämätöntä verkkopalvelujen tai viestintäpalvelujen taikka viestin vastaanottajan viestintämahdollisuuksien turvaamiseksi. Toimenpiteet on lopetettava heti, kun niiden toteuttamiselle ei enää ole edellä sanottuja edellytyksiä.

2. Laki yksityisyyden suojasta työelämässä

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia työelämässä. Laissa säädetään monista asioista, kuten henkilötietojen käsittelyn edellytyksistä ja kameravalvonnasta työpaikalla. Jäljempänä käsitellään vain sähköpostiviesteihin liittyviä asioita.

Uudessa laissa yksityisyydensuojasta työelämässä on kysymys työnantajan hakemis- ja avaamisoikeudesta ainoastaan sellaisten sähköpostiviestien osalta, a) jotka on tarkoitettu työnantajan vastaanotettaviksi ja jotka on lähetetty työnantajan työntekijän käyttöön osoittamaan sähköpostiosoitteeseen tai b) jotka on lähetetty työnantajan nimissä työnantajan työntekijän käyttöön osoittamasta sähköpostiosoitteesta. Sääntely koskee vain työnantajalle kuuluvia sähköpostiviestejä. Säännökset eivät koske lainkaan sellaista viestintään, joka liittyy työntekijän itse

hankkimaan tai luontaisesti saamaa henkilökohtaiseen sähköpostiosoitteeseen. Tähän viestintään työnantaja ei ole oikeutettu puuttumaan siitä riippumatta, mitä asioita viestit koskevat. Uudet säännökset suojaavat myös työntekijälle kuuluvia eli hänelle henkilökohtaisesti tarkoitettuja sähköpostiviestejä silloinkin, kun tällaiset viestit ovat tulleet työnantajan työntekijän käyttöön osoittamaan sähköpostiosoitteeseen. Työntekijän henkilökohtaiset viestit voivat olla 1) täysin yksityisluonteisia, kuten onnitteluita tai suruvalitteluita, tai 2) sellaisia työtehtäviin liittyviä sähköposteja, jotka on tarkoitettu vain hänelle itselleen, kuten palkanlaskennan lähettämiä palkkalaskelmia, työterveyshuollon viestejä tai viesti luottamusmieheltä. Niiden salaisuus on loukkaamaton eikä niiden hakeminen ja avaaminen ole sallittua työnantajalle. Työntekijän henkilökohtaisten sähköpostiviestien suojan kannalta ei ole merkitystä sillä seikalla, onko ne lähetetty työpaikan sisä- tai ulkopuolelta.

Työnantaja voi kieltää sähköpostijärjestelmän käytön yksityisluonteiseen viestintään. Työntekijä ei kuitenkaan pysty estämään henkilökohtaisten ja luottamuksellisten viestien lähettämistä itselleen työpaikan ulkopuolelta varsinkaan, jos työnantajan työntekijän käyttöön osoittama sähköpostiosoite on muotoa etunimi.sukunimi@yritys.fi. Hyvään henkilöstöpolitiikkaan kuuluva yleinen käytäntö on se, että työnantajat sallivat työntekijöiden hoitaa yksityisiä asioitaan kohtuullisessa tai vähäisessä määrin työnantajan omistamalla sähköpostijärjestelmällä esim. työajan ulkopuolella.

Työnantajalla ei ole yleistä oikeutta lukea työntekijöiden sähköpostiviestejä tai selvittää työntekijän sähköpostiviestien yhteystietoja. Uudet säännökset koskevat sitä, missä tilanteissa ja millä edellytyksillä työnantaja voi etsiä itselleen kuuluvia sähköposteja sellaisesta sähköpostiosoitteesta, jonka työnantaja on osoittanut työntekijän käyttöön. Nämä tilanteet koskevat työntekijän nimellä lähetettyjä viestejä sähköpostiosoitteeseen, joka on muotoa etunimi.sukunimi@yritys.fi tai nimipalvelimen tunnistama nimilyhenne. Vastaavia ongelmia ei liity työnantajan yleiseen, organisatoriseen sähköpostiosoitteeseen (esim. tilaukset@yritys.fi tai kirjaamo@virasto.fi) tullessiin viesteihin. Laissa erikseen säädetyissä poikkeustapauksissa voi työnantaja hakea esille työntekijän sähköpostien joukosta työnantajalle kuuluvia viestejä. Työnantajalle kuuluvien viestien avaaminen on sallittua ainoastaan sitä koskevien erityisedellytysten vallitessa. Työnantajan hakemis- ja avaamisoikeuden edellytykset ovat tiukat ja niistä on yksityiskohtaiset säännökset. Missään olosuhteissa työnantaja ei saa avata työntekijän henkilökohtaisia sähköpostiviestejä, jollei työntekijä sitä erikseen pyydä oman asiansa hoitamiseksi.

Lainsäädäntövaiheessa työnantajan hakemis- ja avaamisoikeuksien edellytysten arviointi tapahtui perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta. Nämä yleiset rajoitusedellytykset eivät perustu kirjoitettuun lainsäädäntöön vaan perustuslakivaliokunnan omaksumaan lainsäädäntökäytäntöön. Perusoikeuksien turvaamiseksi rajoitukset säädettiin erittäin yksilöidysti. Tämä johti puolestaan monimutkaisiin säännöksiin.

Työnantajalle kuuluvien sähköpostiviestien tiedonhankinta on mahdollista vain kolmea eri tasoa koskevien edellytysten täytyttyä. Ensimmäisen tason

muodostavat työnantajan huolehtimisvelvollisuutta koskevat säännökset, jotka ovat yleisiä edellytyksiä viestien esille hakemiseksi ja avaamiseksi. Sähköpostien hakeminen ja avaaminen on mahdollista ainoastaan silloin, kun työnantaja on etukäteen täyttänyt oman huolehtimisvelvollisuutensa eli ensimmäisen tason edellytykset. Näiden edellytysten täytyttyä voi tulla kysymykseen työnantajalle kuuluvien sähköpostiviestien esille hakeminen, mikäli hakemista koskevat erityisedellytykset ovat olemassa (toisen tason edellytykset). Viestien esille hakemisessa on kysymys sähköpostiviestien tunnistamistietoihin ja otsikoihin kohdistuvasta tiedonhankinnasta. Näiden seikkojen jälkeen voidaan siirtyä kolmannelle tasolle eli viestien avaamiseen, jos avaamista koskevat erityisedellytykset ovat täytyneet.

Työnantajan oikeus hakea työntekijän sähköpostin joukosta työnantajalle kuuluvia viestejä tulee kysymykseen vain silloin, kun työntekijä on poissa työpaikalta. Poissaolona ei pidetä esim. ruokailutaukoa. Jos työntekijä on työpaikalla, työnantajalla ei ole edes tarvetta ryhtyä selvittämään työntekijän sähköpostilaatikon sisältöä. Työnantajalla on oikeus pyytää työntekijää tulostamaan tai lähettämään muuhun osoitteeseen työnantajalle kuuluvat viestit. Työntekijä ei voi kieltäytyä tehtävästä esim. viestintäsalaisuuteen vedoten.

Työntekijää koskevia säännöksiä sovelletaan myös virkamiehiin ja virkasuhteessa oleviin henkilöihin. Lainsäädäntövaiheessa jäi epäselväksi, voidaanko säännöksiä soveltaa työsuhteen ulkopuolisiin henkilöihin, kuten harjoittelijoihin ja työvoimapoliittisissa toimenpiteissä oleviin henkilöihin. Työnantajan oikeuksia ei voi käyttää oppilaitoksissa opiskelijoiden käytössä oleviin sähköpostiosoitteisiin, vaikka oppilaitos olisi luovuttanut sen opiskelijan käyttöön.

72

2.1. Työnantajan huolehtimisvelvollisuudet

Työnantajan hakemis- ja avaamisoikeus voi realisoitua vain siinä tapauksessa, että työnantaja on etukäteen täyttänyt huolehtimisvelvollisuuteensa kuuluvat edellytykset. Työnantajalle kuuluvien viestien hakeminen työntekijän sähköpostiviestien joukosta ei tule kysymykseen, jos työnantajan huolehtimisvelvollisuuteen kuuluvista seikoista ei ole huolehdittu etukäteen.

Työnantajan **huolehtimisvelvollisuuden alkuosa** on määritelty seuraavasti: Työnantajalla on oikeus 1) hakea esille tai 2) avata a) työnantajan työntekijän käyttöön osoittamaan sähköpostiosoitteeseen lähetettyjä tai b) työntekijän tällaisesta sähköpostiosoitteesta lähettämiä sähköpostiviestejä ainoastaan silloin, jos työnantaja on suunnitellut ja järjestänyt työntekijälle tämän nimellä lähetettyjen ja tämän lähettämien sähköpostiviestien suojan toteuttamiseksi tarpeelliset toimenpiteet.

Toimenpiteet työntekijän sähköpostiviestien suojan toteuttamiseksi on suunniteltava ja järjestettävä etukäteen, jos työnantaja haluaa hakea itselleen kuuluvia viestejä työntekijän nimellä tulleiden tai lähetettyjen viestien joukosta. Etukäteisten toimenpiteiden avulla pyritään myös siihen, ettei työnantajalle syntyisi tarvetta etsiä työntekijän sähköpostien joukosta työnantajalle kuuluvia viestejä.

Työnantajan huolehtimisvelvollisuuteen kuuluviin toimenpiteisiin sisältyy vähimmäisvelvoitteena jonkun laissa luetellun vaihtoehdoisen menettelytavan tarjoaminen ja järjestäminen työntekijän käytettäväksi. Tässä tarkoituksessa on työnantajan erityisesti huolehdittava siitä, että jokin seuraavista vaihtoehdoista on työntekijän käytettävissä (**huolehtimisvelvollisuuden toimenpideoisa**):

1) työntekijä voi käytettävän sähköpostijärjestelmän automaattisen vastaus-toiminnon avulla lähettää viestin lähettäjälle ilmoituksen poissaolostaan ja sen kestosta sekä tiedon henkilöstä, joka hoitaa poissa olevalle työntekijälle kuuluvia tehtäviä,

2) työntekijä voi ohjata viestit a) toiselle työnantajan tähän tehtävään hyväksymälle henkilölle tai b) toiseen omassa käytössään olevaan työnantajan hyväksymään osoitteeseen tai

3) työntekijä voi antaa suostumuksensa siihen, että työntekijän poissa ollessa tämän valitsema työnantajan tehtävään hyväksymä toinen henkilö voi ottaa vastaan työntekijälle lähetetyt viestit sen selvittämiseksi, onko työntekijälle lähetetty sellainen viesti, a) joka on selvästi tarkoitettu työnantajalle työtehtävien hoitamiseksi ja b) josta työnantajan on toimintansa tai työtehtävien asianmukaisen järjestämisen vuoksi välttämätöntä saada tieto.

Etukäteiseen suunnitteluun ja järjestämiseen kuuluu esim. vaihtoehdoista sopiminen työntekijän kanssa ja työntekijän kouluttaminen sen käyttöön, kuten automaattisen vastaus-toiminnon käyttämiseen. Vaihtoehdon valinta ja sen sisältö tulisi dokumentoida myöhempien epäselvyyksien välttämiseksi.

Edellä luetellut kolme vaihtoehtoa ovat lakiperusteisia vähimmäisehtoja. Työntekijä ja työnantaja voivat sopia myös muusta toimenpidevaihtoehdosta, joka on työntekijän yksityisyyden suojan kannalta toimiva ja turvallinen ratkaisu. Hyväksyttävänä on pidetty sitä, että työntekijälle annetaan mahdollisuus itse kontrolloida etäyhteyden avulla omia viestejään työmatkan tai loman aikana. Muun vaihtoehdon käyttö perustuu työntekijän antamaan suostumukseen, joka on ajallisesti ja asiallisesti yksilöity, vapaaehtoinen ja tietoinen tahdonilmaisu. Tällaisella suostumuksella voidaan yksittäistapauksessa poiketa myös muista jäljempänä selostettavista viestin hakemista ja avaamista koskevista menettely-edellytyksistä.

Työnantajan huolehtimisvelvollisuus katsotaan täytetyksi myös silloin, kun työntekijä on laiminlyönyt poissaolonsa aikana ottaa käyttöön sovitun toimenpidevaihtoehdon, jonka työnantaja on etukäteen järjestänyt työntekijän käytettäväksi. Työnantajalla ei ole tietenkään huolehtimisvelvollisuutta, jos hän ei aio hakea viestejä työntekijän sähköpostista.

Työnantajan huolehtimisvelvollisuuteen kuuluvista edellytyksistä ja toimenpiteistä säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 18 §:ssä. Sähköpostiviestien esille hakemisen tai avaamisen edellytyksenä on lisäksi, mitä säädetään saman lain 19 §:ssä työnantajalle kuuluvien sähköisten viestien esille hakemisesta ja 20 §:ssä työnantajalle kuuluvien sähköisten viestien avaamisesta.

2.2. Työnantajalle kuuluvien sähköpostiviestien esille hakeminen

Työnantajalle kuuluvien sähköpostien hakemisoikeuden osalta erotetaan yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 19 §:ssä kaksi eri tilannetta: 1) työntekijä on tilapäisesti estynyt suorittamasta työtehtäviään ja 2) työntekijä on kuollut tai muutoin pysyväisluonteisesti estynyt suorittamasta työtehtäviään.

Työntekijän tilapäisen poissaolon tapauksessa työnantajalle kuuluvien sähköpostien hakemisoikeudelle on asetettu a) yleisiä edellytyksiä, kuten välttämättömyyседellytys ja ajallinen edellytys, sekä b) erityiset edellytykset, jotka koostuvat neljästä eri seikasta.

Sähköpostiviestien hakemisoikeuden *yleisiksi edellytyksiksi* on säädetty, että työnantajalla on oikeus ottaa selville

- 1) tietojärjestelmän pääkäyttäjän valtuuksia käyttävän henkilön avulla (pääkäyttäjäehto)
- 2) viestin lähettäjä, vastaanottajaa tai viestin otsikkoa koskevien tietojen perusteella (tiedonhankinnan kohderajoitus),
- 3) a) onko työntekijälle lähetty tämän *poissaollessa* tai
b) onko työntekijä *välittömästi ennen poissaoloaan* lähettänyt tai vastaanottanut (ajalliset edellytykset)
työnantajalle kuuluvia viestejä,
- 4) joista työnantajan on välttämätöntä saada tieto a) toimintaansa liittyvien neuvottelujen loppuun saattamiseksi, b) asiakkaiden palvelemiseksi tai c) muutoin toimintojensa turvaamiseksi (välttämättömyyседellytys).

Välttämättömyyседellytys ei yleensä täyty työntekijän vastaanottamien viestien osalta, jos hänen poissaollessaan saapuneet sähköpostiviestit on ohjattu toiselle henkilölle tai toiseen osoitteeseen tai jos työntekijä on antanut suostumuksensa siihen, että toinen henkilö ottaa vastaan viestit. Automaattisen vastustoitinnin käyttö estää usein myös välttämättömyyскriteerin täyttymisen. Tilapäisen poissaolon syynä on yleensä loma tai sairaus.

Yleisten edellytysten lisäksi on täytyttävä samanaikaisesti seuraavat neljä *erityisedellytysten* ryhmää:

- 1) a) työntekijä hoitaa tehtäviä itsenäisesti työnantajan lukuun
b) eikä työnantajan käytössä ole järjestelmää, jonka avulla työntekijän hoitamat asiat ja niiden käsittelyvaiheet kirjataan tai saadaan muutoin selville,
- 2) työntekijän tehtävien ja vireillä olevien asioiden vuoksi on ilmeistä, että työnantajalle kuuluvia viestejä on lähetetty tai vastaanotettu,
- 3) a) työntekijä on estynyt tilapäisesti suorittamasta työtehtäviään
b) eikä työnantajalle kuuluvia viestejä voida saada työnantajan käyttöön siitä huolimatta, että työnantaja on huolehtinut 18 §:ssä tarkoitetuista huolehtimisvelvollisuuksistaan, ja
- 4) a) työntekijän suostumusta ei voida saada kohtuullisessa ajassa ja
b) asian selvittäminen ei kestä viivytystä.

Pysyväisluonteisen esteen tapauksessa työnantajalle kuuluvien sähköpostien hakemisoikeuden edellytykset ovat lievemmät kuin tilapäisen esteen tapauksessa. Pysyväisluonteiseksi esteeksi on luokiteltu seuraavat tilanteet:

- 1) työntekijä on kuollut tai
- 2) työntekijä on pysyväisluonteisesti estynyt suorittamasta työtehtäviään eikä hänen suostumustaan voida saada.

Näissä tilanteissa työnantajalla on oikeus ottaa selville työnantajalle kuuluvat viestit

- a) viestinlähettäjä tai vastaanottaja taikka viestin otsikkoa koskevien tietojen perusteella,
- b) jos edellä mainittujen erityisedellytysten 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen edellytykset ovat täyttyneet ja
- c) jos työntekijän hoitamien asioiden selville saaminen ja työnantajan toiminnan turvaaminen ei ole muilla keinoilla mahdollista.

Kaikissa tapauksissa työnantajalle kuuluvien sähköpostien hakeminen koskee vain tunnistamis- ja otsikkotietojen lukemista. Tietosuojan ylläpitämiseksi on erikseen säädetty, että viestin lähettäjä-, vastaanottaja- ja otsikkotietoja ei saa käsitellä laajemmin kuin on välttämätöntä viestin esille hakemisen tarkoituksen vuoksi. Hakemista suorittaville henkilöille on säädetty myös vaitiolovelvollisuus. Tietoja käsittelevät henkilöt eivät saa ilmaista näitä tietoja sivulliselle työsuhteen aikana eikä sen päättymisen jälkeen.

Viestin hakemisesta on laadittava siihen osallistuneiden henkilöiden allekirjoittama selvitys, josta ilmenee, 1) miksi viestiä on haettu, 2) hakemisen ajankohta ja 3) sen suorittajat. Selvitys hakemisesta on laadittava silloin, kun viestin esille hakeminen ei johda viestin avaamiseen. Selvitys on ilman aiheetonta viivytystä toimitettava työntekijälle. Toimittaminen voi tapahtua myös sähköpostin välityksellä. Selvitystä ei tarvitse toimittaa tiedoksi, jos se ei ole mahdollista työntekijän kuoleman tai muun pysyvän esteen vuoksi.

75

2.3. Työnantajalle kuuluvien sähköpostiviestien avaaminen

Työnantajalle kuuluvien sähköpostiviestien avaaminen voi tulla kysymyksen ainoastaan, jos 1) työnantajan huolehtimisvelvollisuutta (18 §) ja 2) viestien esille hakemista (19 §) koskevat edellytykset ovat täyttyneet. Viestin avaaminen on tämän jälkeen mahdollista vain, mikäli avaamiselle säädettyt erilliset edellytykset ovat täyttyneet.

Työnantajalle kuuluvien sähköpostiviestien avaamisen *yleiset edellytykset* on ilmaistu laissa seuraavasti: Työnantaja saa avata viestin, jos sähköisen viestin lähettäjä, vastaanottaja tai viestin otsikkoa koskevan tiedon perusteella on ilmeistä, että a) työntekijälle lähetty tai b) työntekijän lähettämä viesti on selvästi työnantajalle kuuluva viesti.

Tunnistamis- ja otsikkotietojen perusteella pitää olla ilmeistä, että viesti selvästi kuuluu työnantajalle. Näiden yleisten edellytysten lisäksi täytyy toteutua *kolme lisäedellytystä*.

Ensimmäinen lisäedellytys on välttämättömyyskriteeri: Työnantajan on välttämätöntä saada tieto viestin sisällöstä a) toimintaansa liittyvien neuvotte-
lujen loppuun saattamiseksi, b) asiakkaiden palvelemiseksi tai c) toimintojensa
turvaamiseksi.

Toinen lisäedellytys koskee muun tiedonhankintamahdollisuuden puuttu-
mista: Viestin lähettäjään tai vastaanottajaan ei saada yhteyttä a) viestin sisällön
selvittämiseksi tai b) sen lähettämiseksi työnantajan osoittamaan osoitteeseen.
Yhteydenotto viestin lähettäjään tai vastaanottajaan voidaan suorittaa tunnista-
mistietojen perusteella.

Kolmas lisäedellytys koskee menettelytapaa: Viestin avaamisen saa suorit-
taa vain a) tietojärjestelmän pääkäyttäjän valtuuksia käyttävän henkilön avulla ja
b) toisen henkilön läsnä ollessa.

Avaamisesta on laadittava siihen osallistuneiden henkilöiden allekirjoitta-
ma selvitys, josta ilmenee, 1) mikä viesti on avattu, 2) miksi viesti on avattu,
3) avaamisen ajankohta, 4) avaamisen suorittajat ja 5) kenelle avatun viestin
sisällöstä on annettu tieto. Selvitys on ilman aiheutonta viivytystä toimitettava
työntekijälle, jos se ei ole mahdotonta työntekijän kuoleman tai muun pysyvän
esteen vuoksi. Avattu viesti on säilytettävä eikä sen sisältöä ja lähettäjä tietoja saa
käsitellä laajemmin kuin on tarpeen viestin avaamisen tarkoituksen vuoksi. Tie-
toja käsittelevät henkilöt eivät saa ilmaista viestin sisältöä sivulliselle työsuhteen
aikana eikä sen päättymisen jälkeen.

76

Edellä selostetun perusteella lienee käynyt selväksi, että työnantajan mah-
dollisuus hakea ja avata työntekijän sähköpostien joukosta työnantajalle kuu-
luvia viestejä ilman työntekijän yksittäistapauksessa antamaa suostumusta on
monimutkaisten ja vaikeaselkoisten säännösten varassa. Työnantaja voi erilaisin
teknisin järjestelyin helpottaa tilannetta, esimerkiksi erottamalla sähköpostiosoi-
teilla työntekijän luottamukselliset ja työnantajalle kuuluvat viestit. Työnantajan
yleisillä, organisatorisilla sähköpostiosoitteilla voidaan välttää tai vähentää
ongelmia. Tällaiset osoitteet ovat esimerkiksi muotoa asiakaspalvelu@yritys.fi,
tilaukset@yritys.fi, kanslia@virasto.fi ja kirjaamo@virasto.fi, jotka on tarkoitettu
yksinomaan työtehtäviin liittyvään työnantajalle kuuluvaan viestintään. Ne ovat
yleensä tietyn yksikön eli useamman henkilön yhteiskäytössä. Organisatoriseen
osoitteeseen tulleita henkilökohtaisia viestejä ei saa ilman lupaa avata, mutta
tällaiset tilanteet lienevät erityisen harvinaisia.

2.4. Rangaistussäännökset ja yhteistoimintamenettely

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 24 §:ään on otettu rikos-
säännökset. Rangaistukseen voidaan tuomita työnantaja ja tämän edustaja,
joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vastoin lain 19 §:n säännöksiä
hakee esille tai vastoin 20 §:n säännöksiä avaa työntekijälle lähetyn tai työntekijän
lähettämän viestin.

Sähköpostin käytön periaatteet kuuluvat yhteistoimintamenettelyn piiriin.
Yhteistoimintamenettelyssä ei voida sopia työntekijöiden yksityisyyden suojan
supistamisesta tai työnantajan oikeuksien laventamisesta sähköpostiviestien

hakemiseksi ja avaamiseksi. Työntekijöiden edustajat eivät voi yhteistoimintamenettelyssä pätevästi antaa muiden työntekijöiden puolesta "kollektiivista" suostumusta viestien hakemista tai avaamista varten. Jokainen työntekijä disponoi itsenäisesti omasta suojastaan, mikä koskee myös erilaisten vaihtoehtojen ja menettelytapojen valintaa. Niistä ei voida yksittäistä työntekijää sitovalla tavalla sopia YT-menettelyssä hyväksytyssä sähköpostiohjesäännössä. Sähköpostin käytön kuulumisesta yhteistoiminnan piiriin on nimenomaiset säännökset yhteistoiminnasta yrityksissä annettu lain (725/1978) 6 §:ssä sekä yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annettu lain (651/1988) 7 §:ssä. Yhteistoimintamenettelyn tarkoituksena on varata hyvän henkilöstöpolitiikan mukaisesti työntekijöiden edustajille mahdollisuus vaikuttaa sähköpostin käyttöperiaatteiden määrittelyyn.

Lähteitä

HaVL 9/2004 vp. Hallintovaliokunnan lausunto n:o 9 hallituksen esityksestä sähköisen viestinnätietosuojalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE125/2003).

HaVL 12/2004 vp. Hallintovaliokunnan lausunto n:o 12 hallituksen esityksestä laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 162/2003).

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 121/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 75/2000 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 125/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 162/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Helopuro, Sanna, Juha Perttula & Juhapekka Ristola (2004). Sähköisen viestinnän tietosuojat. Helsinki: Talentum Media Oy.

Korhonen, Virpi, Seppo Koskinen, Mika Ojanen & Pirkko Pesonen (2004). Työelämän uusi tietosuojat - huometestit, kameravalvonta ja sähköpostiviestit. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Lehtonen, Asko (2001). Sähköpostin suojat. Teoksessa: Oikeustieteen rajoja etsimässä. Juhlajulkaisu Juha Tolonen 15.4.2001, 113–133. Toim. Vesa Annola ja Brita Herler. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Kokoomateosten sarja, Juhlajulkaisu A:9. Turku: Turun yliopisto.

LiVL 7/2004 vp. Liikenne- ja viestintävaliokunnan lausunto n:o 7 hallituksen esityksestä laiksi yksityisyyden suojat työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 162/2003).

LiVM 13/2004 vp. Liikenne- ja viestintävaliokunnanmietintö n:o 13 hallituksen esityksestä sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 125/2003).

Nyblin, Klaus (2004). Työelämän sähköposti. 2. painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

78

Nyyssölä, Mikko (2004). Yksityisyyden suoja työsuhteessa. 3. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp).

PeVM 10/1998 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10 hallituksen esityksestä uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi (HE 1/1998 vp).

PeVL 27/1998 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 27 hallituksen esityksestä laiksi yksityisyyden suojat työelämässä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 121/1998).

PeVL 9/2004 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 9 hallituksen esityksestä sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 125/2003).

PeVL 10/2004 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 10 hallituksen esityksestä laiksi yksityisyyden suojat työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 162/2003).

Saraviita, Ilkka (2000). Perustuslaki 2000. Kommentaariteos uudesta valtiosäännöstä Suomelle. Helsinki: Kauppakaari Oyj.

TyVM 8/2004 vp. Työelämän- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö n:o 8 hallituksen esityksestä laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 162/2003).

Viljanen, Veli-Pekka (1999). Perusoikeuksien rajoittaminen. Teoksessa: Perusoikeudet, 157–186. Toim. Hallberg, Karapuu, Scheinin, Tuori & Viljanen. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.

Viljanen, Veli-Pekka (1999). Yksityiselämän suoja. Teoksessa: Perusoikeudet, 333–352. Toim. Hallberg, Karapuu, Scheinin, Tuori & Viljanen. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.

Sarjassa julkaistut teokset:

- 1/1991 Kielikylpymenetelmä: Kielen käyttö mielekkääksi
2/1992 En modell för språk i daghem och skola
Language Acquisition at Kindergarten and school
3/1993 Sanomalehtiyliopisto
Suomi lamassa - Esimiestyön kehittäminen -
Suunnittelumaantiede
4/1993 Yrittäjyyden uudet ulottuvuudet
5/1993 Kuluttajakäyttäytyminen
6/1994 Opiskelusta elämänlaatua
aikuisopiskelijan selviytymisopas
7/1994 Kahden kielen kautta monikielisyys
8/1995 Yritysriski vai riskiyritys
9/1995 Kansainväliset liikeneuvottelut
10/1995 Hyvinvointivaltion uudet arvot
11/1996 Tänä päivänä. Sanomalehtiyliopiston tutkielma ajan hengestä.
12/1996 Developing Core Competencies
in Small Business for the 21st Century
13/1996 Kielikylpy: Kielitaitoon käytön kautta
14/1996 Kielikylvyllä suu puhtaaksi
15/1997 Tiimit ja johtaminen
16/1998 Julkisjohtaminen
17/1998 Ihmisiä sanomalehtiyliopistossa 1992-1998
18/1998 Päätöksenteon ja ennustamisen matematiikkaa
19/1998 Johdatus muotoiluun
20/1999 Tuhat vuotta Pohjanmaan historiaa
21/2000 Aluetalouden rakenteet ja toiminta
22/2001 Tuotantotalouden erityiskysymyksiä.
Ketterää ja tuottavaa ulkoistamista kestävä kilpailukyvyyn
näkökulmaa unohtamatta
23/2002 Itsetuntemuksesta voimaa työssä jaksamiseen
24/2003 Nimellään paikka löydetään Pohjanmaallakin.
Nimistöt ja nimistöntutkimus
25/2004 Hyvä, paha informaatio –
informaatio-oikeuden erityiskysymyksiä